

PODLIPSKA DOLINA

HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO (IV. DEL)

Podlipska dolina leži na jugozahodnem robu Ljubljanskega barja pod nizkimi obronki Polhograjskega hribovja na desni in nekoliko višjim Rovtarskim hribovjem na levi strani. Po dolinskem dnu teče potok Podlipščica s številnimi pritoki in hudourniki z okoliških bregov, ki so v preteklosti poganjali več mlinov in žag. V spodnjem delu doline se ji pridruži vzporedna Lahovka iz izvira nad Trčkovo domačijo, še do druge svetovne vojne imenovana Tunjica.¹

Na koncu dolge in ozke doline, prvič omenjene leta 1265 kot posest bistriškega samostana, leži gručasta vas Podlipa. Na nizkem griču sredi vasi stoji cerkev sv. Brikcija iz 14. stoletja s pokopališčem, od leta 1875 sedež župnije. V neposredni bližini so stara gostilna Jurca, lepo obnovljena nekdanja Matečkova hiša, dobro ohranjen Kovtrov mlin ter ljudska šola iz leta 1919. Preostali deli naselja so razstreseni po slemenih v dolini ter po Krošljevem hribu in v Razorski dolini. Vas je leta 1833 štela 222 prebivalcev. Po popisih

prebivalstva iz leta 1880 jih je imela 252, leta 1890 265, leta 1900 237, leta 1911 246, leta 1921 223 in leta 1931 248 prebivalcev. Trenutno jih ima 513. Zaposleni se vozijo na delo v občinsko središče Vrhnika ali v Ljubljano. Manjši del Podlipčanov se ukvarja s kmetijstvom in podjetništvom. Peščena zemlja omogoča pridelavo krompirja in koruze, nekdanj pa je bilo zelo razvito tudi sadjarstvo.² Kraj je priljubljeno izletniško izhodišče za vzpone na okoliške razgledne vrhove z lepimi panoramskimi cestami in starimi romarskimi potmi. Skozi naselje vodi povezovalna cesta med Ljubljansko kotlino ter škofjeloškim in idrijskim območjem, ki vodi najprej v Smrečje in od tam v sosednja večja kraja, Šentjošt in Rovte.^{2a} V Podlipsko dolino se vključujejo tudi prebivalci spodnjega dela Smrečja iz občine Dobrova - Polhov Gradec, ki jih loči od Podlipse le potok Podlipščica, potem krajani zaselka Podpesek iz razloženega naselja Rovte v sosednji občini Logatec in Kozikova hiša iz Žažarja v horjulski občini.

87. Vaško jedro v Podlipi, leta 2009. V ospredju šola iz leta 1919 (foto: Janez Žitko).

Podlipa skozi čas

Iz prazgodovinskega obdobja v Podlipski dolini ni znanih ostankov. Najbližje domnevno arheološko najdišče je na hribu Gradišče nad Žažarjem, kjer so našli staro lončenino in oglje ter po nekaterih podatkih tudi dele bakrenih posod in železnih predmetov. V rimski dobi bi lahko malo pred Malo Ligojno ob cesti v zaselku Frtica stala utrdba, ki jo omenja Peter Hitzinger v poročilu kot ostanke starih zidov pred Ligojno.³ O poselitvi v tem času, ko je bilo živahno življenje v antičnem pristanišču Navportu (Nauportusu) na področju današnje Vrhniške ter iz obdobja preseljevanja ljudstev, ni odkritih sledov. Po naselitvi Slovanov v predalpski prostor je to območje od leta 745 pripadalo bavarski in nato frankovski državi. Ko so se v srednjem veku na naših tleh razvile zgodovinske dežele Kranjska, Koroška, Štajerska in Goriška z Istro, je Podlipa ves čas z izjemo kratkih

let Ilirskih provinc (1809–1813) pripadala deželi Kranjski, ki je bila del avstrijske, od leta 1867 avstro-ogrske monarhije. Iz časa francoske okupacije so znani prvi domačini, ki so služili vojsko v Ilirskem polku: Nikolaj Podlipec-Kokaljev, Marko Celarc-Seljakov, Janez Jurca-Vftnarjev, Urban Celar-Zakajncov in Urban Križaj-Boštjanovčev. Gregor Merlak-Sedejev in Mihael Žitko-Krošljev sta bila na seznamu rekrutov, a ne vemo, kam sta bila dodeljena.⁴

Podlipa je bila med leti 1849 in 1851 samostojna občina in zatem skupaj z Žažarjem vrhniška podobčina. V občinski svet so iz svoje srede volili dva predstavnika. Konec 19. stoletja so dobili svoj krajevni šolski svet. Leta 1892 je bila na deželno vlado podana tudi prošnja za razdelitev vrhniške občine na tri samostojne občine. Poleg Zaplane, ki je imela 421 prebivalcev in 853 goldinarjev ter 40 krajcarjev davka, naj bi postala samostojna še Podlipa z Žažarjem

88. Bitka s Francozi na panjski končnici, 19. stoletje. Hranijo Muzeji radovljiske občine.

s 449 prebivalci in 921 goldinarji ter 62 kracarji predpisanega davka, a je bil predlog po petih letih zavržen.⁵ Približno v tem času je zajel dolino val množičnega izseljevanja v tujino, ki je bil posledica gospodarske krize in s tem pomanjkanja dela v domačih krajih. V želji po boljšem življenju je odšlo v Ameriko več deset Podlipčanov, med njimi tudi dekleta. Po tistem pa se je število izseljencev počasi zmanjševalo.

Domačine je prva svetovna vojna na srečo obšla, če izvzamemo dvakratno prenočevanje in en pohod avstrijske vojske skozi vas na poti v Žiri.⁶ Čeprav je bila soška fronta dokaj blizu, je več fantov in mož v avstro-ogrske uniformi odšlo na vzhodno fronto, kjer so bili tudi zajeti. Andrej Corn-Sovdatov, Lovro Kržič in Anton Križaj-Kočarjev so padli na ruskem bojišču, prav tako tudi Janez Burjak, ki je po vojni veljal za pogrešanega. Anton Možina-Rožančev in Martin Corn-Sovdatov sta padla na soški fronti ter Andrej Filipič-Lazarjev kot vojak črnovojnik na avstrijskem ozemlju. Franc Seljak-Smrekarjev je umrl v italijanskem ujetništvu.⁷ Med vojno so v vasi gostili begunsko družino Jožefa Rijavca iz Šempasa pri Gorici. Država je Podlipčanom vzela tudi dva večja bronasta zvonova.

Po prvi svetovni vojni so bili Slovenci vključeni v južnoslovansko državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, po 1. decembru 1918 imenovano Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in od leta 1929 Kraljevino Jugoslavijo – izgubili pa so Primorsko. Tako so leta 1918 komaj uro hoda od Podlipse postavili demarkacijsko črto med tedanjo Jugoslavijo in Italijo, ki so jo Italijani označili z bodečo žico. Ljudje z obeh strani meje so še naprej vzdrževali stike in vzpostavili dobičkonosno prekupčevanje z blagom, živino, tobakom in drugimi dobrinami. Financarji in obmejna straža so tihotapstvo preganjali, z umikom Italijanov na rapalsko mejo leta 1921 pa se je trgovanje umirilo.⁸ Iz tega obdobja je sedanja gostilna Hriberniki v stavbi stare vojašnice, nekdanje jugoslovanske stražnice v Smrečju.

V podlipskem delu Smrečja, nekdanj imenovanem Rašpovc, je bilo pred drugo svetovno vojno deset domačij in nekaj novih hiš. V zaselku so imeli smreški kmetje svoje mline. Tu so bili doma še kovač, kamnosek in kramar. Pri Mivšku so imeli tudi gostilno. Dobro je ohranjena stara Kovtrova domačija z mlinom in žago. Zaselek se je zaradi bližine že od konca 18. stoletja držal podlipskega cerkvenega vikariata, čeprav je upravno

spadal k Šentjoštu. Po vključitvi vasi v občino Vrhnika po drugi svetovni vojni spominjajo na Smrečje le še hišne številke.⁹

Prebivalci Podpeska, enega izmed številnih rovtarskih zaselkov Rovtarskega hribovja, so zaradi bližine že v preteklosti obiskovali podlipsko cerkev in pokopavali rajne na podlipskem pokopališču. Tudi otroci so raje hodili v podlipsko šolo. V več prošnjah za prešolanje otrok iz Rovt v Podlipo z začetka 20. stoletja in še v obdobju med vojnima starši navajajo, da imajo šolarji do Rovt do dve uri hoje, pozimi po mokrih in neprehodnih poteh. Podpisanih je trinajst staršev. Odrasli se obračajo po opravkih na vrhniško občino, kamor je speljana boljša, a še ne v celoti asfaltirana cesta. Zdaj spadajo v vrhniško župnijo Kočarjeva, Tišlerjeva in Pečnikarjeva hiša.

90. Vojaški naborniki iz Podlipe, letnik 1932, fotografirani leta 1951. Sedijo z leve: Stane Albreht-Vevarjev, voznik Andrej Buh-Jerebčev, spremljevalec Franc Žust-Riharjev iz Podpeska in Franc Troha-Boštjanovčev. Stojijo: Franc Tominc, Anton Jereb-Šimnovčev, Ivan Krvina-Ambružev in Nace Vehar-Strojarjev.

Podlipa je utrpela hujše posledice v drugi svetovni vojni. Vrhniško območje je ob začetku vojne aprila 1941 okupirala italijan-

89. Podlipa na razglednici iz leta 1939. V sredini župnijska cerkev sv. Brijunja, pod njo Vrtinarjeva kapelica. Na levo od glavne ceste spredaj Ambruževa domačija, v sredini Seljakova, levo Klamova in za gričem Šimnovčeva domačija. Na desno od ceste Vrtinarjeva, za njo na levi Sedejeva, zadaj Mežnarjeva domačija in na desni Jajčnkova ter vzporedno za njo Gregurčeva hiša. Nasproti Gregurčeve Boštjanovčeva domačija.

91. Razglednica Podlipse z Vftnarjevo hišo iz leta 1940.

ska vojska. Italijanski vojaki so večkrat korakali iz Žirov skozi vas in dolino na Vrhniko. Iz hribovskih postojank so od vsega začetka občasno prihajali v vas partizani in četniki. Nastale so vaške straže, pojavila se je tudi organizacija Črna roka. Italijanski vojaki so v času vojaške akcije na območju Vrhnika–Horjul 2. avgusta 1942¹⁰ izropali in požgali devet domačij: Ambruževo, Muhovčevo, Šimnovčevo in Vftnarjevo hišo, Seljakov, Mežnarjev in Gregurčev hlev, Sedejevo drvarnico in Kovačev kozolec. Ob požigu je zgorelo vse, tudi živina v hlevih. Stanovalce so izgnali na mesto, od koder se je videlo na goreče domove. Po kapitulaciji Italije septembra 1943 je Vrhniko z okolico zasedla nemška vojska. Italijanski okupator je nekaj domačinov zaprl v italijansko taborišče Gonars in v zapor na Elbi, medtem ko so nemški okupatorji odvedli nekaj prebivalcev na prisilno delo v Nemčijo. Med vojno je v spopadih in likvidacijah umrlo skupaj dvanajst domačinov. Po vojni, leta 1945, je bilo ubitih še trinajst domačinov. Nekaj domačinov se je z domobranci ob koncu vojne leta 1945 umaknilo na Koroško.

Podlipa je v vojnem času vseeno prišla do dveh pomembnih pridobitev. Med vojno so iz majhne vaške elektrarne z jezu v soteski Hlevščice napeljali elektriko po vsej vasi, od Matička do Malnarja. Domove je raz-

svetljevala sprva le občasno, nato pa stalno vse do napeljave državne elektrike okoli leta 1951. Prav tako so zaradi težav s pitno vodo že med vojno leta 1943 začeli graditi vaški vodovod. Zajeli so močan studenec v Hlevščici, speljali vodo po ceveh na Boštjanovčev grič in tam leta 1945 postavili vodni zbiralnik. S prostovoljnim delom so speljali vodo do vsake hiše, čeprav je bila vas zaradi požiga še vsa v ruševinah. Dela je vodil inženir Jelenc z Vrhnike.

92. Blagoslov vodnega zbiralnika nad vasjo, leta 1948. Blagoslov je opravil ljubljanski škof Anton Vovk 3. maja ob birmovanju v Podlipi.

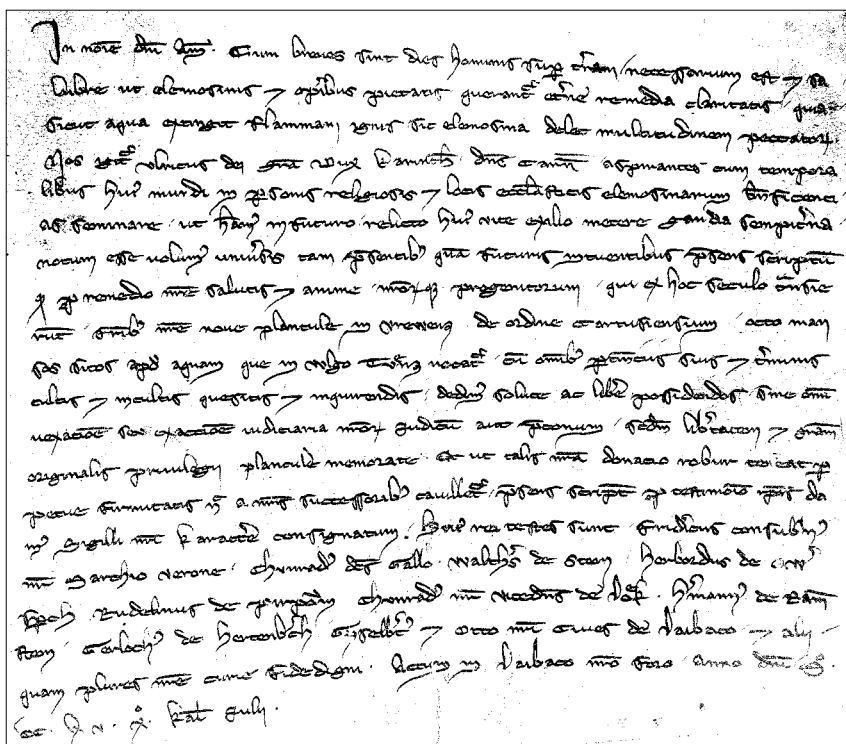
Po drugi svetovni vojni je bilo slovensko ozemlje ponovno združeno s primorskim delom v državi Federativne ljudske, kasneje Socialistične republike Jugoslavije. Prebivalci Podlipske doline so najprej obnovili požgane in poškodovane domove. Kmalu po vojni so jih prizadele še zaplembe premoženja in komasacije. Sprejeli so tudi poskuse planskega gospodarjenja po vzoru ruskega gospodarstva. Leta 1948 so zaradi poplavljanja nadaljevali z regulacijo Podlipščice, ki so jo začeli že ob izsuševanju Barja leta 1927. Udeleženi posestniki so brezplačno prispevali les, vožnje in delovne ure. V domove se je počasi vrnilo vsakdanje življenje. Večina ljudi se je zaposlila v vrhniških tovarnah, Industriji usnja Vrhnika in Parketarni Verd, ter drugih manj-

ših podjetjih; večji posestniki ter nekateri delavci in uslužbenci pa so ob službi še naprej kmetovali.

NAJSTAREJŠE OMEMBE PODLIPE V PISNIH VIRIH

Najstarejša zapisa iz Podlipske doline se nanašata na star zaselek in potok Tunjica v dolini. Potok Tunjica je omenjen v darovni listini koroškega vojvode Ulrika III. Spanheimskega (1256–1269) iz leta 1265.¹¹ Kraj **Tunjica** je zapisan istega leta v listini italijanskih priorjev Girarda in Joannija ob vizitaciji slovenskih kartuzij, kjer navajata, da poteka meja bistriškega posestva med drugim tudi preko planine Brekovica, z nje pa preko grebenov do gore nad vasjo Tunji-

ca (Tuniza), kjer se spoji z začetno točko.¹² Vas **Podlipa** je bila poseljena že precej pred letom 1526, ko se v cerkvenem zapisniku omenja cerkev sv. Brikcija.¹³ Podlipčani se nato še večkrat navajajo v samostanskih zapisih iz leta 1350, 1355, še nekajkrat v 14. stoletju in tudi pozneje zaradi spornih meja s posestniki iz Žažarja. Vir nespornostimov je bilo izkoriščanje paše po gozdovih ob meji in na izkrčenem svetu. Žažarčani so zaradi popuščanja samostana dosegli pravico do paše vse do vode Tunjice.¹⁴ Na področje Podlipske doline so se širili tudi posestniki iz logaškega gospostva, ki so po letu 1580 v okolici Vrhniške napravili številne rovtne in posegali v ribolovne pravice kartuzijanov na vodah Tunjice in Gradaščice.¹⁵

93. Ulrik III. Spanheimski, koroški vojvoda in zemljiški gospod na Kranjskem, je 22. junija 1265 podelil menihom iz Bistre osem kmetij pri reki Tunjici v bližini Vrhniške. [vulgo Tuniz; 10. vrstica, 6. in 7. beseda] (ARS, zbirka listin).

PODLIPSKA DOLINA V NOVEM VEKU

Večina kmetij v Podlipski dolini je pripadala veliki samostanski posesti, s katero so upravljali kartuzijani iz Bistre. Skupaj s kmeti iz Male Ligojne so tvorili *podlipsko županijo*, sprva imenovano tudi tunjiška. *Pod lipami*, kot imenuje samostanski pisar največje naselje v županiji, je stalo leta 1659 pet celih in ena četrtninska kmetija. Na njih so živeli Jakob Zakrajšek, ki je bil hkrati župan, Jernej sin Matija in Valko Grošelj. Za celo kmetijo so plačevali menihom vsak po 2 goldinarja¹⁶ in 40 krajcarjev davka na leto. Enak znesek je plačeval Jurij Pajsar za četrtninsko kmetijo in mlin, medtem ko sta Matija Brenčič in Jurij Kocijančič skupaj obdelovala dve kmetiji in od njih plačevala 5 goldinarjev ter 20 krajcarjev davka. *Tunjica* je štela pet celih in polovično kmetijo. Obdelovali so jih Jernej Verunc, Andrej Zakrajšek, Jurij Lukežič in Janez Kranjc. Jurij Perko, imetnik kmetije in pol, pa je bil doma na Vrhniki. Prvi so plačevali 2 goldinarja 40 krajcarjev ter zadnji 4 goldinarje letnega davka. V Ligojni so trije kmetje: Strnad, Pankracij Podlipec in Martin Popit obdelovali vsak po celo kmetijo in pol ter dali zanje po 4 goldinarje davka na leto. Vsi podložniki skupaj so prinašali samostanu letno 42 goldinarjev in 40 krajcarjev davka.

Prebivalci doline so bili poleg tega dolžni na dan sv. Martina oddajati še 25 goldinarjev in 34 krajcarjev gosposkega davka činja¹⁷ v gotovini ter sprva 130 in kasneje 261 jajc. Skupaj s kmeti iz Borovnice, Verda, Zabočevega in Zavrha pri Borovnici so morali vsako leto, razen v času trgatve, oskrbovati samostanske posesti na Primorskem z živili in drugimi potrebščinami ter nositi grebenice, trakove, okove, sode, sklede in drug material v Šentvid pri Vipavi in Solkan. Iz vinorodnih krajev so morali pripeljati v samostan 101 tovor vina letno, od tega podlipski kmetje dvanajst tovorov.¹⁸

94. Kartuzija Bistra, leta 1751. Upodobitev z rokopisom hranijo v Britanskem muzeju v Londonu (J. Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, 2001).

95. Zapis podložniških dajatev kmetov iz Podlipske doline, leta 1659 (ARS, zbirka urbarjev).

96. Srebrni goldinar s Tirolskega iz leta 1486. Premer: 4 cm (ES, 1988).

Staro ime *Rašpovc* za smreški zaselek v Podlipi je nastalo zaradi pripadnosti tamkajšnjih kmetij plemiški družini Raspom v preteklosti. V najstarejših časih je stalo v Rašpovcu šest domačij in kajž. Kajže so imele le po nekaj arov zemljišča, njihovi gospodarji pa so postopoma dokupovali zemljo in razširili posest tudi do več hektarjev.¹⁹ Rašpovske podložnike omenjajo prvič leta 1666 v urbarju Raspovega imenja. Obvezne dajatve so plačevali tedaj plemiču Janezu Juriju Raspu iz Stare Loke pri Škofji Loki, medtem ko so bili v sodnih zadevah podložni logaški graščini. Najvišje dajatve so imeli Jakob Celar z današnje Skubljeve domačije in njegovi nasledniki: Matija Skobl, Janez Skobl in Gregor Skobl. Od obdelovalne zemlje in mlina so plačevali 2 goldinarja in 55 krajcarjev. Na Celarjevem, kasneje Kovtrovem mlinu, sta žive-la Andrej Skobl in za njim Jurij Revn ter plačevala 2 goldinarja in 15 krajcarjev davka na leto. Gregor Žerovc in njegov naslednik Jernej Žerovc (danes Černčeva hiša) sta oddajala 1 goldinar in 38 krajcarjev. Boštjan Smrekar in Katarina Žerovc (danes Kovač) sta bila dolžna dajati le kajžarski davek 43 krajcarjev ter Primož Jurica in njegov naslednik Štefan Trček (danes Mivškova hiša) 40 krajcarjev. Med Raspovimi podložniki se omenjata tudi Matija Skubl in Marko Likar, a ne vemo, kateri kajži sta pripadala. Kajžarji so plačevali tudi kontribucijo²⁰, kot je bilo v navadi v deželi. Obsegala je tlako v naravi in dajatev v surovem predivu. Imetnika višje ležečih Žagarjeve in Volavčeve domačije sta plačevala Janezu Juriju Raspu desetino. Kmetiji sta predtem pripadali škofjeloškemu meščanu Matiji Paplerju, ki ju je leta 1631 skupaj s sedmimi drugimi smreškimi in eno šentjoško kmetijo kupil od Mihaela Paplerja, Mihael pa je leta 1601 dobil nekaj posesti od polhograjskih gospodov Gallov.²¹ Kmetiji je po letu 1731 prevzela graščina Lesno Brdo

97. Notranja naslovna stran urbarja Janeza Jurija Raspa iz leta 1666 (ARS, zbirka urbarjev).

(Holzenegg), ki je bila v lasti polhograjskega gospostva.²²

Filipičeva kmetija pri Štantu in vse kmetije iz rovtarskega zaselka Podpesek so spadale pod zemljiško gospostvo Logatec. Gospostvo se je po urbarju iz leta 1674 delilo na županije: Zgornji Logatec, Spodnji Logatec, Vrhnika, Stara Vrhnika, Žažar, Mala gora, Hotedršica, Novi svet, Žibrše, Velika župa (Schülter) in Kalinovo imenje. Poleg tega je opravljalo odvetniške posle za krajane Brezovice in Bevk ter Novi most (Neubruck) pri Vrhniki. Domačije iz Podpeske so spadale najverjetneje k županijama Zgornji in Spodnji Logatec, pri katerih so posebej omenjeni prebivalci Rovt. Za povezavo med njimi in današnjimi lastniki bi bile potrebne dodatne raziskave.

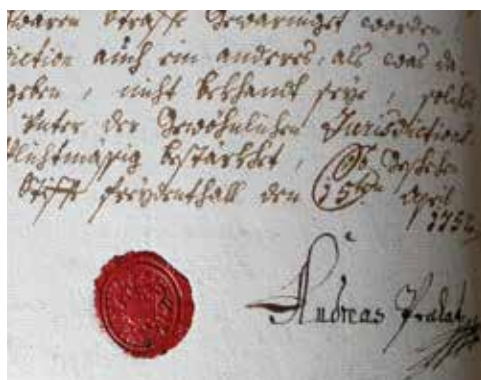
TEREZIJANSKA DOBA

Srednjeveške vasi so bile majhne. Z izboljšanimi tehnikami obdelave zemlje in zaradi želje po večjih dohodkih je število podeželskega prebivalstva in s tem število hiš počasi naraščalo. Tako je v Podlipski dolini v času avstrijske vladarice Marije Terezije (1717–1780) živelo že 26 bistriških podložnikov, 14 v Podlipi in 12 v Tunjici. Zahvaljujoč terezijanskemu katastru, ki ga je dala napraviti cesarica med letoma 1748 in 1756 zaradi popisa in neposredne obdavčitve kmečke posesti, so znana vsa njihova imena. V Podlipi so bili doma: Jakob Celarič, Anže Malovrh, Andrej Trček in Miha Kenk na skupnem posestvu, Jakob Prašnik, Jurij Troha, Simon Jereb, Matevž Zalesnik (Železnik?), Matija Corn, Matija Jereb, Luka Jereb, Matevž Celar, Jožef Podlipec, Matevž Pajsar in Jurij Troha. Večinoma so uživali polovične kmetije, le kmetija Luka Jereba je imela za osmino kmetije in Pajsarjeva za sedem osmin kmetije zemljišča. Zadnjih šest podložnikov je opravljalo tudi vozno tlako, s katero so prevažali kmečke pridelke in drug material v bistriški samostan. V Tunjici so se preživljali s kmetijstvom: Gre-

gor Kokalj, Lovre Brdnik, Jurij Kosar, Lovre Števs, Ludvik Ditrich, Jožef Trček, Matija Pajsar, Gašper Erjavc, Jurij Smrekar, Matija Brenčič in Jurij Podlipec. Jernej Brenčič je bil mlinar. Kokaljeva, Brdnikova, Števsova in Trčkova kmetija so bile polovične in ostale tretjinske kmetije. Največji posestnik je bil Jurij Kosar, ki je obdeloval skoraj kmetijo in pol.

Kmetje iz podlipske županije so bili po novem rektificiranem urbarju iz leta 1764 dolžni plačevati samostanu različne denarne dajatve: napovedani davek, kontribucijo, navadni davek in pravdni činž sv. Jurija skupaj z davkom od gozda in soli. Del dajatev je ostal samostanu, ostalo je pripadlo državni blagajni. Dajatev malo pravico²³ so plačevali v kmečkih pridelkih, kot so jajca, medtem ko so podložniki drugih županij oddajali kartuziji tudi kokoši in predivo. Člani te oddaljene županije so morali za samostan še naprej opravljati tlako, ki je obsegala 32 delovnih dni z vprežno živino. Na delu so jih menihi oskrbeli s hrano. Vsak je dobil po en maseljc²⁴ vina, osmino hleba kruha in štirje delavci skupaj pol bokala kaše. Poleg tega so vsako četrletje izkidali samostanske hleve, mlatili žito, napravljali drva za kurjavo in jih spravljali v samostan, sušili seno ter ga spravljali v senik pri samostanu, čistili repo in korenje in pripravljali apno. Iz Erzolja pri Vipavi in Gabrja pri Planini, kjer je imel samostan svoje vinograde in kleti, so tovorili 17 in pol tovara vina letno. Ludvik Ditrich se je odkupil od tlake s plačilom 1 goldinarja 42 krajcarjev denarja, župan pa je bil tlake oproščen.

Smreške posesti v Rašpovcu so leta 1742 podedovali Raspovi sorodniki z graščine Dol pri Ljubljani. Prebivalci zaselka so po šiftnem registru iz leta 1751 plačevali graščini skupaj 14 goldinarjev in 10 krajcarjev davka letno ter namesto tlake en

98. Voščeni žig in podpis Andreja Höllerja (1744–1765), bistriškega prelata, ki je zapisoval dajatve in druge obveznosti samostanskih, med njimi tudi podlipskih podložnikov (ARS, terezijanski kataster).

99. Dajatve tunjskih in podliskih kmetov v urbarju samostana Bistra iz leta 1764 (ARS, zbirka urbarjev).

goldinar in 18 krajcarjev davka in 9 krajcarjev od grobega platna ali lanu. Pri Žagarjevih se leta 1731 omenja polovični mlin in

leta 1740 žaga. V tem času se prvič omenja Zakajnski mlin iz Rašpovca, leta 1754 še kot del Zakajnske kmetije. Mlin in kmetija sta spadala k posesti ženskega dominikanskega samostana Velesovo (Michelstetten) pri Kranju, ki je imel sicer obsežno posest na Kranjskem polju na levem bregu Save.

Gospodstvo Logatec je imelo po šiftnem registru iz leta 1754 trinajst županij. V njih je živel 146 kmetov, 301 bajtar z nekaj zemlje (lastnikov domca) in 38 kajžarjev. Na več potokih je stalno mlelo devet, občasno pa še 39 mlinov. Na Novem mostu pri Vrhniki, v Brezovici, Bevkah in Sinji Gorici niso imeli več posesti, pač pa so tam pobirali nekaj malega deželnoknežjega davka (Steuer), gosposkega činža in davek na zavarovanje in odvetništvo. Ostali podložniki so plačevali deželnoknežja davka kontribucijo in navadni davek, potem gosposki davek, žitni davek, davek na malo pravico v predivu in jajcih ter odškodnino za tlako. Zadnja je znašala kar 1.015 goldinarjev, 14 krajcarjev in 3 denariče na leto. V Hotedršici in Veliki župi (Schültern) so pobirali tudi po šestnajstino hleba kruha.

100. Desetinski urbar z vpisi podložnikov samostana Velesovo iz leta 1458, enem najstarejših ohranjenih urbarjev pri nas (ARS, zbirka urbarjev).

JOŽEFINSKA DOBA

Cesar Jožef II. (1741–1790) se je zapisal v spominu ljudi predvsem kot cerkveni reformator z uvajanjem novih župnij in ukinitvijo kontemplativnih redov, med njimi tudi kartuzije Bistra in dominikanskega samostana Velesovo. V Podlipski dolini sta njune posesti do zemljiške odveze leta 1848 prevzela najprej verski sklad, ki je bil pod državno upravo, za njim pa jih je leta 1826 kupil ljubljanski trgovec in tovarnar Franc Galle. Velesovo je prevzelo državno karmelno gospodarstvo Michelstetten (Velesovo).

V jožefinski dobi so šolani zemljemerci za nov jožefinski kataster, ki je nastajal med leti 1785–1789, oblikovali manjše ozemeljske enote katastrske občine. Celotna Podlipska dolina je bila zajeta v katastrski občini Podlipa s petimi ledinami: krajevno ledino *Podlipa* ter ledinami *Jezerke*, *Podlipska gmajna*, *Toinca* in *Razorska dolina*. Tunjica je bila priključena vasi Podlipa, ki je tedaj štela že 29 hiš, štiri so bile nenaseljene. Na zaselek spominjata le še omenjena ledinsko ime *Toinca* in potok *Tunjica*.

Domačije iz spodnjega Smrečja so pripadle šentjoški katastrski občini. Pri obdelovanju polj so se držali triletnega kolobarjenja z menjavo žit. Na Skubljevem mlinu je gospodaril Gašper Skobl (roj. 1731), ki je imel njive in travnike na ledini *Podlipa* ter pašnike na ledini *Pod potjo*. H kmečki kajži z izbo Luka Jesenovca (danes Mivšk) so spadali vrt ob hiši, njiva in travnik na ledini *Podlipa* ter vrt *Nad pesam*. Celarjevo kajžo z mlinom (danes Kovtr) je posedoval Pavel Urh ter obdeloval vrt ob hiši, travnik in njivo. Kmečko kajžo z vrtom srednje kvalitete (danes Černč) sta za Andrejem Popitom prevzela hči Elizabeta Sečnik in nato vnuk Anton Sečnik. Kajža z vrtom, predhodnica Kovačeve hiše, je bila v lasti Primoža in Tomaža Osredkarja.²⁶ K Zakajnskemu mlinu je spadal travnik Na logu.

Že sredi 18. stoletja so začeli za potrebe avstrijske vojske nastajati prvi podrobnejši zemljevidi slovenskih dežel, imenovani jožefinska vojaška merjenja. Podlipska dolina je prikazana na vrhniški karti. H kartam spadajo tudi opisi krajev in posebnosti, pomembnih za morebitne vojaške pohode.

101. Obseg katastrske občine Podlipa in imena mejnih občin Šentjošt (I), Rovte (II), Žažar (III, IV), Zaplana (V), Stara Vrhnika (VI) in Velika Ligojna (VII), leta 1840 (ARS, franciscejski kataster).

Pod vasjo Smrečje izvira iz skalnate globeli potok Lipica (danes Podlipščica), ki je takoj dva do tri korake širok, največ čevelj in pol globok ter ima kamnito dno. Pri vasi Podlipa ga je moč prekoračiti s konji in vozovi. Pod skalovjem, petsto korakov od vasi Dolina (Duincza - Tunjica?), izvira potok Podlipščica (danes Pajsarjev potok), takoj žene mlin in se po šeststo korakih združi z Lipico. Podlipšči-

ca ima tu ilovnato in kamnito dno ter čevelj do dva visoka bregova. Na mnogih mestih jo je mogoče prebresti s konjem. Podlipska dolina je spomladi izpostavljena nekajdnevnim poplavam. Ob močnem deževju tudi poti niso prehodne, razen poti proti hribu Podčelo in poti prek lesenega mostu čez Lipico proti Ligojni, ki pa je v slabem stanju. Poti so prevozne z vozovi le v visokem poletju.²⁷

102. Podlipščica med Mevljevo brvjo in Jerebčevim tolmunom, med letoma 1935 in 1940. V ozadju podlipska cerkev sv. Brikcija (foto: Franc Brenčič).

103. Stari most čez Podlipščico pred šolo, fotografiran okoli leta 1995 (foto: Ivan Krvina).

PODLIPSKA DOLINA V FRANCISCEJSKEM KATASTRU LETA 1832 IN 1833

Podlipa leži pol milje daleč od poštne postaje Vrhnika v severozahodni smeri. Klima v dolini je na višini suha in vetrovna, v ravni vlažna in meglena, toda v celoti zmerna. Površina tal v občini znaša 963 oralov in 1560 kvadratnih klafter (552,71 hektarja). V vasi živi 222 ljudi, od tega 113 moških in 109 žensk. Stanujejo v 31 hišah in se delijo na 39 gospodinjstev. V 21 gospodinjstvih se preživljajo s kmetijstvom, v 17 z malo obrtjo in eno gospodinjstvo z obema dejavnostima. Prehranjujejo se z močnatimi, mlečnimi in zelenjavnimi jedmi, ki jih uživajo skupaj z ovsenim ali ajdovim kruhom. Samo ob posebnih priložnostih jedo doma posušeno in dimljeno svinjsko ali goveje meso.

Večji posestniki redijo par konjev in volov, dve do tri krave, dve teleti in enega do dva prašiča. Od perutnine gojijo kokoši. Konje in vole vzredijo doma ali jih kupijo na trgu v Ljubljani. Večino živine pasejo, razen pozimi, ko jo krmijo s slamo in suhim senom, da ni mršava. Mleko porabijo sveže v gospodinjstvu, za prirejo mlade govedi, deloma ga prodajo ali predelajo v maslo. Na njivah sejejo pšenico, ječmen, oves, ajdo in deteljo ter sadijo krompir. Pridelava krompirja se povečuje. Na eni dvajsetini njivskih površin gojijo še proso, zelje, repo in lan ter kosijo travo. Z vrtov pridobivajo sadje in travo za živino. Pašniki služijo za pašo, prav tako gozdovi, kjer sekajo tudi les za gradnjo in napravljajo drva.

Kmečka gospodarstva so različno velika. Tri kmetije imajo po dve hiši, dve po dve gospodarski stavbi in ena dva hleva. Osem posestnikov premore poleg hiše še gospodarsko poslopje ali samostojen hlev, štirje pa oboje. Ostali Podlipčani imajo stanovanje in hlev,

združena pod eno streho. Cerkev je grajena iz dobrega materiala in je krita s skodlami. Župnišče je, podobno kot druge hiše in gospodarske stavbe v vasi, deloma kamnito, deloma leseno ter pokrito s slamnato streho. Večina gospodarskih stavb je zgrajenih nekoliko revneje od stanovanjskih.

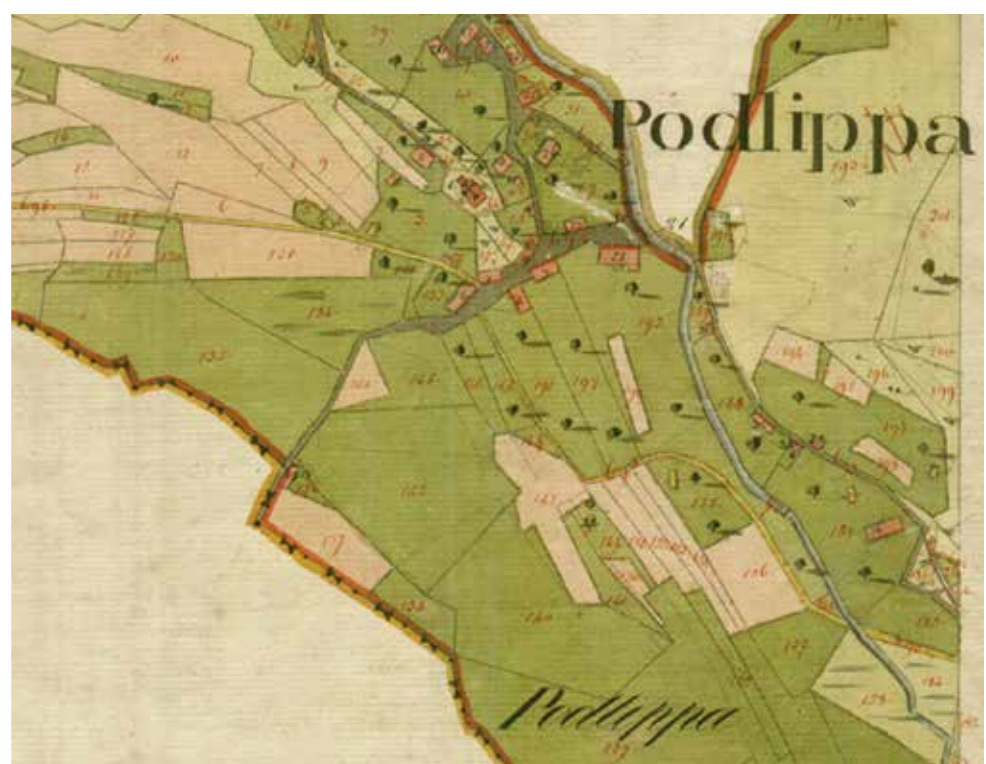
Čas za jesensko setev ozimnih žit se začne konec oktobra in jarih žit začetek aprila. Prva žetev je sredi julija in zadnja konec avgusta ali še kasneje. Mrvo kosijo sredi junija in otavo konec avgusta, hribovske travnike pa le proti koncu julija. V kmetijstvu uporabljajo preprosto orodje. Za prevoz koristijo lesene vozove, imenovane lojtrnike. Za obdelavo polj rabijo preprost enojni plug, brano z železnimi zobmi in žitni srp. Pri živinoreji uporabljajo koso, lesene grablje, senene in gnojne vile ter za delo v gozdu rovnico in sekuro za drva.

104. Seneni voz pri Mrvcu, po drugi svetovni vojni.

105. Žetev pšenice pri Mrvcu, leta 1944.

106. Podlipa in spodnje Smrečje na mapi franciscejskega katastra, leta 1823. Rdeče obarvane stavbe so zidane, rumene pa lesene (ARS).

V katastrski občini Šentjošt poleg obdavčenih poljščin pšenice, ovsa, ajde, krompirja in detelje pridelujejo zase v manjšem obsegu še proso, korenje, repo, lan in zelje. V hlevih redijo govedo, prašiče in večje število ovc. Domačini trgujejo na tedenskih sejmihi v Ljubljani ter na sejmihi v Polhovem Gradcu in na Dobrovi. V katastrski občini Rovte je petina prebivalcev najemnikov. Večina se ukvarja s poljedelstvom in osem z drobno obrtjo, kot so zidarstvo, krojaštvo, čevljarstvo, kovaštvo, krovstvo, mlinarstvo in krznarstvo. Oves je tu zelo kakovosten. Presežke prodajajo gostilnam na Vrhniki in v Logatcu. Les prodajajo v Trst za gradnjo ladij.

ŽUPNIJA IN ŽUPNIJSKA CERKEV SV. BRIKCIJA V PODLIPI

Prebivalci Podlipske doline so v cerkvenem oziru dolga stoletja pripadali vrhniški župniji, ustanovljeni leta 1325. Škofovsko oblast nad župnijo je imel oglejski patriarh in od ustanovitve ljubljanske škofije leta 1461 ljubljanski škof. V dolini ne smemo prezreti še duhovnega vpliva kartuzijanov, kontemplativnih menihov iz Bistre.²⁸ Zaradi dolge in večkrat poplavljenе doline so leta 1790 povzdignili Podlipo v samostojno lokalijo s stalnim kaplanom in vanjo vključili tudi Žažar s podružnično cerkvijo sv. Ane in nekaj hiš iz spodnjega Smrečja.²⁹ Leta 1875 je Podlipa postala samostojna župnija,³⁰ na kateri so služili mnogi zaslužni ter vsestransko dejavni dušni pastirji. Od leta 2014 je Podlipa ponovno vključena v vrhniško župnijo.

Nastanek prve cerkve sv. Brikcija na griču sredi vasi sodi najkasneje v 15. stoletje. Prvotno majhna gotska podružnica je imela gotsko obokan prezbiterij, preprosto ladjo ter lopo pred glavnim vhodom. Leta 1631 je imela obzidano pokopališče, leta 1688 pa

je premogla že dva oltarja, po Valvazorju poleg zavetnika še oltar sv. Martina, ter srebrn in pozlačen kelih. Ko je Podlipa postala lokalija, so se domačini odločili za gradnjo nove in večje cerkve. Dokončali so jo leta 1803. Cerkev, ki še stoji, je grajena v baročnem stilu z enotno harmonično prostornino v obliki podolžnega oktogona ter ožjim prezbiterijem. Stene ladje členijo trije pilastri, nad njo pa se boči banjasti obok. Po ljubljanskem potresu leta 1895, ki je poškodoval tudi župnišče, so stavbo že v prvem letu obnovili, utrdili z vezmi in prebelili. Leta 1909 so zamenjali okna, dali nove klopi na kor in speljali nanj zunanje stopnice ter cerkev ornamentalno poslikali. Kasneje so cerkev še večkrat prenavljali, nazadnje leta 1998.

107. Prvo sveto obhajilo v Podlipi, leta 1974. Spredaj z leve: Franci Trček iz Žažarja, zadaj Zvone Bastarda, Tine Končan, v sredini podlipski župnik Jožef Škoda, nato Andrej Malavašič in Bogdan Merlak. Zadaj stojijo deklice: Francka Oblak, Hilda Kogovšek, Mojca Nagode poročena Prosen iz Žažarja in Anica Lukančič. Pred vrati župnišča stoji Peter Filipič, podlipski mežnar, v praznični cerkveni obleki.

Prvotni zvonik na preslico so leta 1671 dvignili do drugega nadstropja in ga leta 1826 še povišali ter pokrili s čebulasto streho, krito s škodlami. Pri nedavni prenovi cerkve leta 1982 so napravili novo fasado in zvonik pokrili s hrastovimi škodlami ter leta 1998 zamenjali leseno ostrežje in kriti-

no na glavni ladji. V zvoniku so viseli trije stari bronasti zvonovi. Ohranil se je le mali zvon z letnico 1843. Po prvi svetovni vojni leta 1920 so kupili nove železne zvonove. Leta 2001 so jih zamenjali z novimi bronastimi, za katere so veliko prispevali tudi podlipski izseljenci.³¹

V glavnem oltarju poznobaročnih oblik se nahaja kip sv. Brikcija, škofa in spokornika iz Toursa v Franciji, ki je predstavljen tudi z atributom danskega princa s tremi žitnimi klasi. Ob njem so še svetniki: sv. Bruno, sv. Bernard, sv. Frančišek Ksaverij in sv. Ignacij. Vseh pet je po izraznosti in rahli eleganci mogoče pripisati delu enega rezbarja, domnevno zadnjemu kartuzijanskemu priorju Brunu Ortnerju (1765–1782), ki se je ukvarjal tudi z rezbarstvom in slikarstvom. Stranska oltarja, sv. Donata, priprošnjika za lepo vreme, in sv. Janeza Nepomuka, zavetnika duhovnikov in vseh, ki imajo opravka z vodo, so postavili šele leta 1835 v zakasneli poznobaročni obliki. Leta 1903 sta bila preimenovana v oltar Naše ljube Gospe, darilo Franca Fernasa iz Smrečja, in v oltar sv. Jožefa, zavetniku družin.

108. Župnijska cerkev sv. Brikcija s pokopališčem, 2001. Posnel s padala Frenk Malovrh (Podlipski zvonovi 2001).

Delo sta opravila kipar Riffesser iz Grödna ter Jakob Jeršič, podobar in kipar iz Rovt. Star križev pot so zamenjali z novim, ki so ga kupili na Dunaju leta 1900. Obhajilno mizo in krstilnik je izdelal kamnosek Andrej Kuclar z Lesnega Brda.³²

109. Glavni oltar sv. Brikcija s štirimi svetniki in poznobaročna prižnica v podlipski župnijski cerkvi, leta 1974.

110. Sv. Brikcij na podobici Antona Urha-Matečkovega, podlipskega novomašnika iz leta 1917.

Po vasi okrog cerkvenega griča so sedaj razporejene tri kapelice, ki sestavljajo s farno cerkvijo organsko celoto. Največja kapelica zaprtega tipa z lesenim kipom stoji na griču in je posvečena lurški Materi Božji. Stoji na starejšem manjšem znamenju. Zanj so skrbeli Skubljevi do leta 1952. Zdaj jo oskrbuje Pavla Filipič. Najmanjša, Sedejeva kapelica iz leta 1880, posvečena Kristusu na križu, se nahaja tik ob cesti skozi Podlipo. Muhovčevo kapelico z lesenim kipom srca Jezusovega naj bi dala sezidati Muhovčeva zakonca v priprošnji za otroka, pobuda pa je verjetno prišla od duhovnika Petra Hitzingerja, ki je v Podlipi ustanovil bratovščino Jezusovega in Marijinega srca.³³ Četrta, Vftnarjeva kapelica z lesenim kipom Marije Pomočnice, je stala v središču vasi ob odcepu poti za Podpesek. Leta 1926 so ji zamenjali streho in nekdanjo Marijino

sliko nadomestili z Marijinim kipom, ki so ga vaščani kupili že pred leti.³⁴ Kapelico so podrli ob razširitve podlipske ceste leta 1952. Marijin kip hranijo pri Vftnarju. Ohranjene tri kapelice so leta 2001 temeljito prenovili, da so zasijale v novi lepoti. Mimo vseh treh potekajo cerkvene procesije za veliko noč in telovo. Četrty nadomestni oltar postavijo ob Ambruževi hiši.

Pod Skubljevim mlinom ob Podlipščici stoji Skubljev križ izpred druge svetovne vojne. Po vojni je bil poškodovan in kasneje znova postavljen. Sedanji Križani je verjetno delo rezbarja Ivana Buha z Vrhnike.³⁵ Jerebčev ali fantovski križ ob cesti na začetku vasi nosi letnico 1898. Postavili so ga Podlipčani v času župnika Antona Jemca. Na tem mestu se v franciscejskem katastru iz leta 1824 omenja večja kapelica sv. Križa.

111. Kapelica Lurške Matere Božje na griču pred cerkvijo, leta 2015.

112. Ob poti proti Podpesku stoji Muhovčeva kapelica srca Jezusovega, leta 2015.

113. Kapelica Kristusa na križu ali Sedejeva kapelica, leta 2015.

114. Nekdanja Vrtnarjeva kapelica z lesenim kipom Marije Pomočnice.

Evharistični križ nad Podlipo je bil postavljen ob svetovnem evharističnem kongresu leta 1935. Po drugi svetovni vojni je bil porušen in ponovno postavljen leta 2010.³⁶

Skozi Podlipsko dolino sta vodili nekdanji tudi stari romarski poti k sv. Mariji v Smrečju in sv. Andreju na Planini nad Horjulom. Na mestu baročne cerkve Marijinega vnebovzetaja z romanskimi arhitekturnimi prvini naj bi prvotno stala Marijina kapelica, h kateri so se zatekali vozarji s prošnjo po srečni poti na nevarni cesti med Trstom in notranjo Avstrijo.³⁷ Romanje k cerkvi na veliki šmaren je opisal Ivan Malavašič v romanu Kurji britof. Stara gotška cerkev sv. Andreja, zavetnika živine in pri ljudeh za bolečine v križu, naj bi služila kot protiturški tabor. Kasneje so ustanovili tu cerkveno bratovščino in hranili relikvijo sv. križa, darilo ljubljanskega stolnega dekana Janeza Antona Dolničarja, ki sta še bolj pritegnili romarje.³⁸

115. Votivna slika pripoveduje o čudežni pomoči Marije iz Smrečja, leta 1923 (F. Petrič, Slovenske božje poti, 2008).

ŠOLSTVO V PODLIPI

Začetki šolstva v Podlipi segajo v čas nastanka samostojne lokalije leta 1790, saj so bili prvi duhovniki hkrati prvi podlipski učitelji. V župnišču so učili otroke najprej brati, kasneje pa tudi pisati, računati, risati, peti in jim predajali druga znanja. Poleg Petra Hitzingerja (1847–1859) so bili na področju izobraževanja dejavni še kaplani in župniki: Janez Celarc, Ignacij Okorn, Mavericij Goslar in Janez Arko. Nato je Franc Troha-Jajčnikov (roj. 1871), podlipski organizator, organiziral prvi redni pouk ter poučeval v župnišču vsak dan štiri ure po osemdeset otrok in več.³⁹

Leta 1894 je bil izvoljen prvi krajevni šolski svet za Podlipo. Člani so začeli kupovati šolske pripomočke. Ustanovili so tudi šolsko knjižnico. Do leta 1908 so imeli bolj ali manj redno šolo v župnišču, pozneje pa je svet najel sobo pri Moletu, danes pri Boštjanovcu. K pouku so prihajali otroci iz Podlipse in Žažarja ter deloma iz sosednje vasi Smrečje in zaselka Podpesek. Čeprav je bila zasilna šola zelo tesna, se je po enem letu spremenila v obvezno enorazredno ljudsko šolo. Otroci so radi prihajali k pouku. Izostajali so le zaradi otroških bolezni: ošpic, škr-

latinke ali oslovskega kašlja, zaradi jetike pa so nekateri bolehal kar celo leto. Zlasti manjše otroke je odvrnilo od šolskega pouka tudi močno sneženje ali obilno deževje, ki je pustilo v dolini stoječo vodo.

Tik pred prvo svetovno vojno je bila Moletova hiša prodana. Šolski pouk so premestili v dvorano društvenega doma, kje je bilo vlažno in mrzlo. Kasnejši učitelj Danilo Pečenko je leta 1920 poročal: »Kakšno veselje naj ima učiteljstvo in učenci zahajati v prostor, v katerem se zlasti v vlažnih dneh razširja v sobi neprijeten duh po plesnobi. Odpiranje oken v prednji steni ne izboljšuje mnogo s plesnivimi glivicami nasičenega, zdravju škodljivega sobnega zraka, a ostali dve okni sta tako napravljeni, da se sploh ne moreta odpirati. Prostora se ne da nikakor segreti, otroci vse dopoldne šklepetajo z zobmi, premrazeni in premočeni.

116. Žig krajevnega šolskega sveta Podlipa (ZAL, VRH 46).

117. Notranja naslovnica šolskega berila, leta 1916 (hrani: Rozka Merlak).

Svetloba sprednjega okna otrokom slepeče tolče v oči.« In citira stavbnega svetnika Ivana Jakiča: »Tukaj vam bodo otroci oslepelili, postali rahitični in vsi zboleli.« Vedno glasnejše zahteve učiteljstva in inšpekcije po novih prostorih so leta 1914 vendarle pripeljale do nakupa zemljišča, gradnja šole pa se je zaradi vojne zavlekla do jeseni leta 1919. V novo šolo dvorazrednico so všolali še mladino iz Smrečja in Podpeska, medtem ko so Žažarčani ustanovili svojo šolo že leta 1910.⁴⁰

Krajani in krajevni šolski svet so se trdo borili, da so usposobili novo šolsko stavbo, saj so jo v presledkih zidali kar pet let. Županstvo na Vrhniki je naročilo končati šolsko stavbo šele potem, ko je o izredno slabih razmerah, v katerih se je tedaj odvijal pouk, izšel članek v časopisu Slovenec in se je sestala komisija z vladnim svetnikom Lasičem na čelu. Tako so se otroci po oktobru 1919 vselili v zračno, svetlo, prostorno učilnico nove šolske stavbe, ne da bi bila prevzeta. Ob stavbi so bile še gradbene jame, šola ni imela vodnjaka, ki bi zadostoval zdravstvenim predpisom, mimo šolskega poslopja je tekla gnojnica, splanirati bi bilo treba še šolsko dvorišče in poti. Drugače pa so otroci radi zahajali v šolo, le učitelji so se hitro menjali.

Šola je v pravem in prenesenem pomenu besede zelo napredovala v medvojnem obdobju, ko je službo učitelja in upravitelja šole več let opravljal nadučitelj Pavel Podobnikar (1891–1974) iz Dobrove. Poleg obveznega poučevanja je začel s sistematičnim urejanjem šolskega vrta, ki je služil kot dragoceno vzgojno in učno sredstvo. Na vrtu je uredil zeliščni, zelenjavni in sadni vrt z drevesnico. Zanj je leta 1934 prejel priznanje Kraljevske banske uprave Dravske banovine. Postavil je tudi čebelnjak s 16 panji. Les je kupil pri Malnarju, Štantu,

Jerebču in Zakajnskemu, klamfe in žeblje pri Kovaču in v trgovini pri Vftnarju. Od Kuhinčana je kupil strešno opeko. Delo je zaupal Mevljevima Tonetu in Jakobu Brenčiču, pa Matevžu. Dela so potekala od 6. do 17. decembra 1927. Računi za čebelnjak so znašali 1.792 dinarjev. Njegovi nasledniki so čebelnjak predelali v vrtno lopo, danes pa je del otroškega igrišča pri opuščeni šolski stavbi. Na Podobnikarjevo pobudo so v šolskem letu 1929/30 zgradili tudi šolski vodnjak, s čimer so bistveno izboljšali sanitarne pogoje v šoli, saj je v dolini zaradi slabih bivanjskih razmer veliko otrok zbolelo in kasneje umrlo zaradi jetike. K vodnjaku so napravili kamnite stopnice, da so ga učenci lahko dosegli, vanj pa so hodili po vodo tudi sosedje Šubčevi, Vevarjevi in Ambruževi. Dodatno je organiziral sadjarske krožke za krajanke in druga dobro obiskana predavanja s praktičnim delom. Učiteljica Julija Spitzer je pripravljala za starše predavanja o vzgojnih in gospodinj-skih temah.

Iz zasebnega šolskega arhiva Pavla Podobnikarja lahko razberemo še nekaj zanimivih podrobnosti iz tistega časa. Redni učni predmeti so bili: čitanje, pisanje, učni jezik, srbohrvaščina, računstvo in merstvo, zemljepis in zgodovina, priroda in prirodoznanje, risanje ter telovadba. V šoli so imeli tudi radijski aparat, last šolskega upravitelja. »Učenci ga poslušajo enkrat ali dvakrat tedensko, posebno radi pa v sobotah popoldne. V zimi leta 1929/1930 se je aparat nekajkrat rabil v šoli, zlasti za božič, ko so ga poslušali mladina in odrasli.« Podlipski otroci so poslušali še ljudsko in cerkveno glasbo na gramofonu, ki ga je prinesel Pavel od doma z gostilne na Dobrovi. Sam je igral violino. Šolska stavba je bila poleg tega opremljena s šolsko omaro za učne pripomočke in harmonijem ter je imela svoj bančni račun.

118. Učiteljica Julija Spitzer s svojimi učenkami, okoli leta 1941. V prvi vrsti tretja z leve Erna Terezija Gutnik – Biba, por. Samsa, v zadnji vrsti za Julijano Marija Lavriša, por. Potrebuješ, in tretja z desne Štefka Albreht, por. Kolarek (hrani: Malči Majer).

119. Učenci 3. in 4. razreda osnovne šole Podlipa pred staro Ambruževo hišo, leta 1926. V prvi vrsti z leve: prvi Jože Filipič–Lazarjev, zraven Viktor Košir iz Smrečja, četrta Jeroncova Vida iz Smrečja, nato podlipski župnik Josip Gnidovec, podlipski župnik, nadučitelj Pavel Podobnikar, učiteljica Julija Spitzer, deseta Marija Vera (Julijanina hči) in zraven nje Marija Filipič–Lazarjeva. V drugi vrsti tretja z leve Ivanka Corn–Sovdatova in šesta Jeroncova Kristina.

Podobnikarjevo delo je lepo dopolnjevala učiteljica Julija Spitzer-Flakova z Verda (roj. 1895), ki je ostala v Podlipi več kot deset let. Poleg učnega in vzgojnega dela z otroki je vodila zelo kvaliteten pouk dekliških ročnih del in kulturni program. Deklice so pod njenim mentorstvom izdelovale čipke, vložke, podbradnice (slinčke) in kapice, višji oddelki pa več vezenin: zarobljene robčke, prtičke, namizne, oltarne in druge prte, predpasnike, ošpetlje, prevleke, prte za na steno. Dečki so se ob mentorstvu učiteljice Franje Piškove poskusili v knjigoveštvu. Oboji so izdelke prikazali na razstavi ob zaključku šolskega leta. Pod Julijaninim vodstvom so učenci pripravljali tudi odrske igre in spevoigre, kot npr. Šivilja Klara, Najdena hči, Gostilna pri zlati rački, Nežka z Bleda. Zbrani denar od predstav so namenili za zvezke učencev, ki jih sami niso mogli kupiti. Organizirali so tudi miklavževanja, za starše pa je pripravljala predavanja o vzgojnih in gospodinjstkih temah. Ko je Spitzerjeva otroke peljala na izlet v Ljubljano, so bili presrečni: »Prepevanja ni in ni bilo konca!«

120. Izdelki, izvezeni pri šolskem predmetu dekliška ročna dela, 30. leta prejšnjega stoletja. Desno spredaj lanena brisača, levo spredaj prt za poprtnjak. Levo zadaj svečani prt za veliko kmečko mizo in desno na pokrovu skrinjice rešelj, izvezen na šivalnem stroju (hrani: Tadjana Otoničar).

Mnogo podlipskih otrok je z ročnimi deli nadaljevalo doma in s tem prispevalo k preživetju družine. Nekatere učenke so klekljale in vezle še kasneje, ko so se odselile iz Podlipse. Marija Podobnikar, roj. Filipič, -Lazarjeva Mici, je v Ljubljani izdelovala čipke za podjetje Dom in v 80. letih prejšnjega stoletja strokovno sodelovala z Julko Fortuna pri vodenju klekljarskih tečajev za odrasle na ljubljanskih osnovnih šolah. Kot oskrbovanka je prenesla znanje klekljanja tudi v Dom starejših v Dravljah ter nastopila v krajšem filmu Umetnost v domovih. Predstavljamo še njene spomine: »*Nekega dne sem kar ušla od doma. V potočku pri kostanju, kjer so sosedovi zajemali vodo, sem se lepo umila in šla po Sovdatovi poti, da me ne bi videli od doma. Pa sem kar srečno prišla skozi vas v šolo. Seveda se je učiteljica začudila, kdo neki je prišel v razred, pa brez trkanja. Seveda me je lepo sprejela in peljala v klop, da bom počakala in skupaj z Janezom šla domov.*«⁴¹

IZSELJENCI IZ PODLIPSKE DOLINE

Množično izseljevanje Slovencev v tujino se je začelo po letu 1890 in je trajalo do prve svetovne vojne ter v manjšem obsegu še prva leta po vojni. Glavni vzroki za izseljevanje so bili razdrobljenost kmečke posesti in slabo razvita industrija, številčnost in nesoglasja v družini, strah pred služenjem vojaškega roka ter vabljalnost novega sveta, zlasti obeh Amerik.⁴² Prvi podatek o izseljevanju iz Podlipske doline je iz leta 1884. Na dolgo pot so odšli mladi, krepki in zdravi fantje in dekleta. Nekateri so potegnili za sabo še bližnje sorodnike. Večina jih je odšla v Združene države Amerike, manj v Kanado in nemške dežele. Naselili so se v državah New York, Pensilvanija, Ohio, Illinois, Michigan, Minnesota, Montana in Kolorado, od koder jih je vodila pot po vsej Ameriki. Dobili so delo v rudnikih, gozdovih, gradbeništvu in na farmah. Le

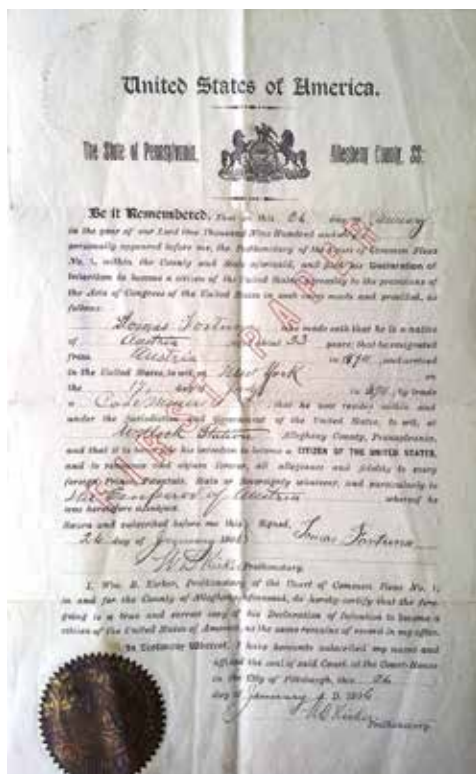

121. Poroka Pavla Koširja in Mete Kržič v Illinoisu v ZDA, leta 1907. Poročni priči sta bila Terezija Košir in Anton Križaj. V ozadju Koširjevi: Jaka, Matija, Andrej in Frančiška z družinami.

posamezniki so prihranili dovolj denarja, da so se kasneje lahko vrnili in doma kupili premoženje. Izseljenec Franc Malavašič ml.-Tišlerjev (roj. 1895) je iz Amerike poslal domov 600 kron. Večina izseljencev si je v tujini ustvarila družino, neredko z rojaki. Občasno so prihajali domov k sorodnikom na obisk. Za nekaterimi izseljenci so se izgubile vse sledi in so šele njihovi vnuki začeli navezovati stike s predniki v domovini. Nekaj več izseljencev iz Podlipje je bilo spet po drugi svetovni vojni.

122. Amerikanca Andrej Krvina-Ambružev in žena Frančiška, roj. Jurca-Gregurčeva, na obisku pri Gregurcu, leta 1955. (Rozi, Krošelj, Pečnikar)

123. Izseljenec Tomaž Fortuna-Mivškov iz Smrečja je zaprosil za ameriško državljanstvo, leta 1906.

VELIKE DRUŽINE V PODLIPSKI DOLINI

Ob koncu 19. ter v prvi polovici 20. stoletja so v Podlipi živele številne družine z veliko otroki. Največ, sedemnajst, se jih je rodilo Frančiški Hodnik in Janezu Seljaku iz Idrškega pri Logatcu-Smrekarjevima. Ambruževi, Koširjevi – najemniki pri Kočarju v Rovtah ter Kovtrovi iz Smrečja so imeli štirinajst otrok, Sedejevi, Kržičevi in Žagarjevi v Smrečju dvanajst, Seljakovi in Černčevi v Smrečju enajst ter kar nekaj podlipskih družin po deset otrok. Pri Vftnarju jih je odraslo osem in pri Poldi pet. Otroci so umirali zlasti zaradi jetike in ošpic vse do druge svetovne vojne, po vojni pa zaradi otroške paralize. Med vojnoma so v šoli uspešno organizirali cepljenje otrok proti kozam. Pri nekaj hišah niso imeli otrok ali so vzgajali rejence, med njimi tudi tržaške najdenčke. Da so se v velikih družinah lahko preživljali, so morali otroci že od malih nog iti služiti k večjim kmetom, čemur so rekli »iti v žernado«. Na domu je ostal obi-

čajno le eden od potomcev z družino, ki je tudi podedoval posest. Skrbeti je moral še za svoje neporočene brate ali sestre, če jih je imel. Ostali so se poročili ter postavili svoje hiše ali se odselili. Odseljenci so se kasneje radi vračali. Domačini že vrsto let organizirajo »odseljeniški« piknik v Podlipi za vse odseljene prebivalce Podlipske doline po drugi svetovni vojni. Podlipčani so v družino od nekdaj vključevali tudi posle, to je kmečke delavce, saj pisec cenilnega operata franciscejskega katastra za Podlipo poroča: *Na večjih kmetijah zaposlujejo še po dva hlapca in dve dekli, ki so del gospodarjeve družine ... Za delo sposobne posle so dobili v domačem kraju, dninarje so najeli le ob zaključku poljedelskih del. Janez Filipič-Lazarjev se je takole spominjal svojega zgodnejga odhoda na služenje: »Vsi so bili pri materi doma, jaz pa sem moral tam (povedal je kje) živino past.« Brat Jože Filipič je odšel služiti pri dvanajstih letih, a se je vračal v Podlipo in tu dokončal obvezno šolanje.*⁴³

124. Podlipski otroci se peljejo na shod Marijinih vrtcev na Vrhniko, leta 1934.

125. Podlipski otroci, leta 1935.

»Odseljeniški piknik« v Podlipi

Krajevna skupnost in Kulturno-umetniško društvo iz Podlipse - Smrečja že vrsto let organizirata »odseljeniški« piknik, to je srečanje vaščanov, ki so se odselili iz Podlipse. Piknik je bil v soboto, 4. avgusta 2007. Letos je minilo 65 let, kar je italijanska okupacijska vojska 2. avgusta 1942 požgala velik del vasi. Prisotne je na srečanju nagovoril predsednik Krajevne skupnosti Janez Malovrh iz Smrečja. Za dobro razpoloženje je igral Ansambel Javor, v katerem sodelujejo tudi Podlipci. Za pijačo in jedao so poskrbeli prireditelji.

Ob tej priložnosti je bila v dvorani Cankarjevega doma v Podlipi razstava Muzejskega društva Vrhnikar in Zavoda Ivana Cankarja Vrhnikar o

nekdanjih vodnih pogonih na Podlipčici z rislovom Voda teče, mili in meljejo, žage pojo avtorjev Olgje Pivk in Janeza Žitka.

Razstavo so si z zanimanjem ogledali domačini in gostje. Na potoku Podlipčica je bilo nekdanj 11 mlinov, pet žag, ene stope in pet malih hidroelektrarn. Obiskovalci so razstavo pohvalno ocenili in ob tem obujali spominke na lepe minule čase. Razstava je bila odprta od 4. do 12. avgusta, spremljala pa jo je priložnostna žigbanka. Ob številni udeležbi in dobri organizaciji je piknik odlično uspel, k čemur je prispevalo tudi lepo vreme.

Muzejsko društvo Vrhnikar

PREŽIVLJANJE Z DELOM SVOJIH ROK

Večina podlipskih domačij je živela samo-oskrbno. Večji kmetje so presežek mleka oddajali v vrhniško mlekararno. Po prvi svetovni vojni so izbrali mlekarja, ki je mleko z vprego in lesenim vozom vozil na Vrhniko. Vožnja je trajala kar dve uri. Prvi mlekar je bil Janko Mole-Sovdatov, ki je vozil do leta 1939, nato Janez Jesenovec-Povletov in od leta 1958 Franc Troha-Boštjanovčev. Tudi drugo hrano so pridelali doma, kupovali so le sol, sladkor in blago za obleko. Vsak boljši kmet je imel v hlevu par volov in kasneje par konj za vprego. V obdobju Avstro-Ogrske in še prej so kmečki prevozniki dobro zaslužili s prevažanjem ter prodajo lesa na Primorsko. V novejšem času so večina prevažali razžagan les vrhniškemu lesnemu trgovcu Kunstlju ter posrednikoma Tomšiču, ki je imel tudi lastno žago, in Tršarju iz Gradišča. Ti so odkupljen les od podlipskih kmetov prodajali naprej. Nažagana drva so kmetje sami prodajali strankam v Ljubljano.

126. Srečanje na »Odseljeniškem« pikniku v Podlipi, 2007 (Naš časopis, september 2007).

127. Voz z dvojno vprego iz začetka 70. let prejšnjega stoletja. Voznik Valentin Mole-Sovdatov Tine. Spredaj levo: Gregurčev kozolec, ki so ga okoli leta 1975 prestavili zaradi gradnje nove hiše. V ozadju Matičkov kozolec toplar in hiša.

Na malih kmetijah so dodaten kruh služili s priučeno obrtjo. Poleti je veliko gospodarjev, predvsem dolincev, zidarilo po bližnji in daljni okolici. Zidarji so bili: Matija Kržič, Franc Treven-Golčev, Jožef Gabrovšek-Gromov, Ciril Žitko-Cirilov, Ludvik Žitko-Bukovčev, Pavle in Andrej Celarc-Pavličkova ter Tone Vehar-Rožančev. V zimskem času, ko je bilo dela manj, so popravljali čevlje in tkali. Ob večerih so se ob skromni lučki sklanjali nad čevljarsko mizico in čevljem nabili nove žeblje ali našili krpo nad luknjo. Za popravilo so dobili kakšen dinar ali kos kruha, včasih so jim naročniki povrnili z delom. Izučeni čevljarji so izdelovali čevlje po meri, za katere so kupili usnje na Vrhnikih. Poleg čevljev za lepše in vsakdan so delali tudi težke, okovane gležnarje - gojzerje za gozdne delavce ter boljše moške škornje s trdimi oporami

do kolen, imenovanimi »štebalci«. Vaški čevljarji so bili Leopold Seljak, Jaka Urh-Sedejev in Janez Žakelj-Černčev. Čevljarili so tudi starejši, ki so že težje opravljali kmečka dela. Pri Gojerju, Bukovcu in Cirilu so imeli statve in so pozimi tkali platno tudi za naročnike. Nekateri možje so pozimi pomagali v gozdu kot sekači in tesači, kot tesarji pa so delali več v letnem času. Posamezni gospodarji so imeli veselje do čebel ter med tudi prodajali. Čebelarji so se povezovali znotraj šolskega okoliša Podlipa.

Kajžarji in bajtarji so se preživljali z malo obrtjo in kot dninarji. Doma so obdelovali vrt, morda še njivo, ter redili kakšnega pujska. Po navadi pa so imeli še nekaj kokoši in sadnega drevja. Nekateri so pozimi, podobno kot najemniki, izdelovali kmečko orodje, popravljali staro orodje ter pletli ko-

šare in koše. Med domačini je bilo vedno tudi nekaj klavcev, da so napravili koline za bližnje sosede. Nekaj bajtarjev je bilo ljubiteljskih lovcev. Ženske in otroci so pozimi klekljali in vezli. Gospodinje in otroci so poleti nabirali borovnice za prodajo. Jerebova Tona je izdelovala pogrebne vence in šopke za grobove. Z razvojem vrhniške industrije med in po drugi svetovni vojni so se mnogi zaposlili v usnjarskih, lesno-predelovalnih in živilskih obratih na Vrhniki.

128. Marija Filipič-Lazarjeva pase dva »trinajsta« pujska. Zadaž Lazarjev hlev in kozolec toplar (hrani: Tatjana Otoničar).

Ime	Številka	Število panjev
1. J. J. J.	1	10
2. J. J. J.	2	15
3. J. J. J.	3	20
4. J. J. J.	4	25
5. J. J. J.	5	30
6. J. J. J.	6	35
7. J. J. J.	7	40
8. J. J. J.	8	45
9. J. J. J.	9	50
10. J. J. J.	10	55
11. J. J. J.	11	60
12. J. J. J.	12	65
13. J. J. J.	13	70
14. J. J. J.	14	75
15. J. J. J.	15	80
16. J. J. J.	16	85
17. J. J. J.	17	90
18. J. J. J.	18	95
19. J. J. J.	19	100
20. J. J. J.	20	105
21. J. J. J.	21	110
22. J. J. J.	22	115
23. J. J. J.	23	120
24. J. J. J.	24	125
25. J. J. J.	25	130
26. J. J. J.	26	135
27. J. J. J.	27	140
28. J. J. J.	28	145
29. J. J. J.	29	150
30. J. J. J.	30	155
31. J. J. J.	31	160
32. J. J. J.	32	165
33. J. J. J.	33	170
34. J. J. J.	34	175
35. J. J. J.	35	180
36. J. J. J.	36	185
37. J. J. J.	37	190
38. J. J. J.	38	195
39. J. J. J.	39	200
40. J. J. J.	40	205
41. J. J. J.	41	210
42. J. J. J.	42	215
43. J. J. J.	43	220
44. J. J. J.	44	225
45. J. J. J.	45	230
46. J. J. J.	46	235
47. J. J. J.	47	240
48. J. J. J.	48	245
49. J. J. J.	49	250
50. J. J. J.	50	255
51. J. J. J.	51	260
52. J. J. J.	52	265
53. J. J. J.	53	270
54. J. J. J.	54	275
55. J. J. J.	55	280
56. J. J. J.	56	285
57. J. J. J.	57	290
58. J. J. J.	58	295
59. J. J. J.	59	300
60. J. J. J.	60	305
61. J. J. J.	61	310
62. J. J. J.	62	315
63. J. J. J.	63	320
64. J. J. J.	64	325
65. J. J. J.	65	330
66. J. J. J.	66	335
67. J. J. J.	67	340
68. J. J. J.	68	345
69. J. J. J.	69	350
70. J. J. J.	70	355
71. J. J. J.	71	360
72. J. J. J.	72	365
73. J. J. J.	73	370
74. J. J. J.	74	375
75. J. J. J.	75	380
76. J. J. J.	76	385
77. J. J. J.	77	390
78. J. J. J.	78	395
79. J. J. J.	79	400
80. J. J. J.	80	405
81. J. J. J.	81	410
82. J. J. J.	82	415
83. J. J. J.	83	420
84. J. J. J.	84	425
85. J. J. J.	85	430
86. J. J. J.	86	435
87. J. J. J.	87	440
88. J. J. J.	88	445
89. J. J. J.	89	450
90. J. J. J.	90	455
91. J. J. J.	91	460
92. J. J. J.	92	465
93. J. J. J.	93	470
94. J. J. J.	94	475
95. J. J. J.	95	480
96. J. J. J.	96	485
97. J. J. J.	97	490
98. J. J. J.	98	495
99. J. J. J.	99	500
100. J. J. J.	100	505

129. Seznam čebelarjev s številom panjev iz šolskega okoliša Podlipa za leto 1933 (ZAL, VRH 46).

OBRTNİŠKA ZNANJA V PODLIPSKI DOLINI

Najstarejše obrti v Podlipski dolini so se razvile zaradi naravnih danosti, ki jih ponujajo velika vodna moč potoka Podlipščice s pritoki, z gozdom porasli obronki nad dolino ter dokaj rodovitna ravnica dolinskega dna, primerna za kmetijstvo. Med najstarejše podlipske obrtnike sodijo mlinarji, ki so domovali ob stalnem vodnem viru ali so speljali do mlina umetno strugo Mlinščico. Pajsarjev potok je poganjal Pajsarjev mlin, ki velja za najstarejši podlipski mlin, in Mrvcev mlin ter Tunjica Razorov mlin. V naštetih mlinih so mleli za prebivalce Podlipske in Razorske doline, Krošljevega hriba in Trčkovega griča, Zaplane in Žažarja. V Kovtrov, Skubljev, Žagarjev in Malnarjev mlin iz Smrečja, ki jih je gnala Podlipščica, so prinašali žito iz cele doline, Smrečja, Šentjošta, Lavrovca in Vrha Svetih Treh Kraljev. Večina mlinov je imelo dvoje parov mlinskih kamnov za mletje bele in črne moke. Nekateri mlini so imeli tudi stope za luščenje prosa in ječmena. Samostojne stope za drobljenje čreslovine, ki se je uporabljala pri pridelavi usnja, so stale pri Kokalju na začetku Razorske doline. S pojavom industrijskih mlinskih obratov v drugi polovici 19. stoletja so manjši mlini začeli počasi usihati in dokončno ugasnili po drugi svetovni vojni.⁴⁴ Tudi mlajša žagarska obrt, ki se je razcvetela skupaj z vrhniško lesno industrijo po letu 1850, je bila v glavnem vezana na že obstoječe kmečke mline. Les so razžagovali v Smrečju pri Malnarju in Kovtru vse do prepovedi obratovanja zasebnih žag leta 1950 in pri Žagarju do leta 1970. Kovtrova žaga je delovala pozimi in poleti ob nalivih, ko je bilo dovolj vode, ostali dve pa stalno. Kovtrovi so žagali do štiri in pol metra dolg okrogel les, največ smreko in hrast. Razžagan les so prodajali na Vrhniko in v Ljubljano. Za

130. Kovtrov mlin je najbolje ohranjen mlin v Podlipski dolini, leta 2015.

pletenje košar sta bila bolj uporabna breza in bukev, zelo raven les sta dajali jablana in hruska. Različno debelo narezane deske so morali dobro »našpalati«, da so se posušile. Zložili so jih pokonci s spodnjim, širokim delom navzgor na soncu ali pod stropom delavnic in spodaj zakurili, da je čim več vlage izhlapelo. Za hrast je veljalo, da se je sušil toliko let, kolikor centimetrov so bile debele deske. Drug les je bil pripravljen za uporabo povprečno čez leto dni, včasih tudi že čez poletje.

Vodno silo so izkoriščali tudi za poganjanje kovaških mehov. Kovači so bili doma v Sedejevi hiši, Kovačevi bajti in pri Gregurcu v Podlipi ter pri Kovaču v Smrečju. Pri Kovaču so imeli veliko kovačijo, kjer so kovali še leta 1975. Glavno kovaško opravilo je bilo podkovanje vprežne živine, v

131. Stope v Kovtrovem mlinu (Zloženska razstave Voda teče, mlini meljejo, žage pojo, 2007).

zadnjem obdobju predvsem konj. Okovali so še lesena kolesa in naredili druge železne dele za vozove ter kovali žeblje, klamfe, vinkle in ostale gradbene pripomočke. Okovani vozovi so se pojavili v Podlipi po letu 1833. Kovači so izdelovali in popravljali tudi orodje, npr. malo močnejše motike,

imenovane brinovke, pluge, brane, cepine za vleko hlodov in lopate. Pri Kovtru in Žagarju, kjer je bila kovačnica sestavni del mlina, so kovaška opravila služila več ali manj hišnim potrebam. Lesena kolesa za vozove, kripce in druga manjša prevozna sredstva, ter v novejšem času še sanke in smuči, so izdelovali izučeni kolarji. V Podlipi so stale Klamova, Muhovčeva in Šimnovčeva kolarska delavnica, vse v bližini pod cerkvenim gričem. Nekaj kmečkih gospodarjev je kolarilo za lastne potrebe. Pri Strojariju ob potoku Hlevščica so se najkasneje od prve polovice 19. stoletja ukvarjali z usnjarstvom, dokler niso svojega znanja ponesli v vrhniško usnjarno. Pri Mrvcu pod Lipovim gričem je v prvi polovici 19. stoletja delovala majhna zasebna opekarna za zidake in pri Gojerju majhna fužinarska delavnica s topilnico in predelovalnico železa, ki se po letu 1869 ne omenja več. Poskusi, da bi izkoriščali nahajališča gline sredi doline za vrhniško opekarno, so se ponovili še stoletje kasneje.⁴⁵

V Podlipiski dolini je od konca 19. stoletja delalo deset tesarjev. Zelo podjeten je bil Tone Brenčič-Mevljev, ki je zaposloval več pomočnikov. Tesarji so pripravljali les za gradnjo hiš in gospodarskih poslopij, predvsem ostrešij, ter les za kozolce, mostove in jezove. Strešne tramove so tesali iz hlo dovine. Pri mostovih so postavili temelj in ograjo, pohodne deske so nažagali žagarji. Jezove so gradili iz okroglega lesa. Zaradi številnih hudourniških pritokov z bregov in poplavljanja zajezone Podlipščice so imeli vedno dovolj dela. V obdobju med obema vojnama in po njem so tesarje vse bolj zamenjevali zidarji, ki jih v Podlipiski dolini ni manjkalo. Od 19. stoletja jih naštejemo vsaj devetnajst. Nekaj jih je delalo v gradbenih in drugih podjetjih na Vrhnikih, ostali so zidali v sezoni za dodaten, a pomemben vir zaslužka. Najbolj priznani zidar tudi na

Vrhniškem je bil zidarski mojster Pavle Celarc-Pavličk, zidarski mojster, s sinovi.

Uporabne predmete iz lesa so izdelovali mizarji. Njihove priročne mizarske delavnice s preprostim orodjem, ki so jih imeli kar v delu »hiše«, so po prvi svetovni vojni zamenjale prave mizarske delavnice. Zna ne so delavnice Janeza Malavašiča-Tišlerjevega iz Rovt, Franca Trčka-Skubljevega in Franca Kogovška-Kušarjevega iz Smrečja ter Franca Malovrha -Toninega in Janeza Malavašiča-Jajčnkovega iz Podlipse. Izdelovali so pohištvo za notranjo opremo stanovanj in stavbno pohištvo. Domačini so nosili šivat nove obleke trem izučnim krojačem. Pred prvo svetovno vojno sta v Podlipi šivala Valentin Jereb-Šimnovčev in Matevž Troha-Jajčnkov ter sredi 20. stoletja Janez Albreht-Vearjev. Edini zna-

132. Mojstrsko spričevalo za čevljarja, ki ga je opravil Jože Filipič-Lazarjev (hrani: Tatjana Otoničar).

133. Udeleženci tečaja serviranja na Vrhnikih, leta 1938. V zadnji vrsti tretji z leve je Vinko Fortuna-Mivškov iz Smrečja in deseti Janez Jurca-Vftnarjev iz Podlipse.

ni sedlar v dolini je bil Matevž Jesenovec iz Smrečja. Tam je tudi izdeloval in popravljaval ure nekaj časa urar Jurij Fernes, urar. Janez Filipič-Lazarjev je imel čevljarsko delavnico, v kateri je zaposloval tudi pomočnika. V kraju so bile do druge svetovne vojne odprte Vftnarjeva, Mivškova in Skubljeva trgovina z mešanim blagom, založene z vsakdanjimi potrebščinami. Prvi dve hiši sta bili bolj znani po gostilniški dejavnosti, Vftnarjeva, ki še deluje, z več kot 150-letno tradicijo.

Obrtniki kolar, krojač in čevljar so prišli tudi na dom. Takšni uslugi so rekli »štera«. Čevljar je prinesel s sabo torbo z orodjem, čevljarski stol na treh nogah in mizico. Delal je cel dan in jedel pri hiši, in če je bil od daleč, je tudi prespal. Šivilja je ostala v hiši tudi mesec dni ali več, da je pokrpala in sešila obleke za vso družino. Če je bilo potrebno, pa je pripravila tudi nevestino balo.

SADJE IZ PODLIPSE DOLINE

V Podlipski dolini že od nekdaj zelo dobro uspeva sadno drevje. Že Ignacij Okorn (1865–1872), podlipski duhovnik, je domačine poučeval v sadjarstvu. Naslednji zapis je iz dnevnika Franca Brenčiča-Gojerjevega iz leta 1909, kjer zapiše, *da je bilo letošnjo jesen dosti sadja in je bila sploh dobra letina*. V obdobju med vojnami je v Podlipi poučeval Pavel Podobnikar, umen gospodar in izboren sadjar, ki je vzgojil več sto sadik sadnega drevja za vrtove in bregove Podlipske doline. Na njegovo pobudo so pridelovali hruške tepke, moštnice in viljamovke ter jabolka sort bavmanova reneta, zgodnji in pozni gambovec, rana jablana, damasonski kosmač, bobovec in voščenska. Ohranjal je tudi stare sorte carjevič, aleksander in cesar ter gojil češnje in

134. Ostanek sadnih nasadov nad Podlipsko cesto, leta 2015 (foto: Tatjana Otoničar).

135. Opuščena vaška sušilnica za sadje na Jerebčevem vrtu iz leta 1945 (foto: Rozka Merlak, 1976).

136. Najboljša jabolka so na cvetno nedeljo krasila butare, ki so jih otroci nesli blagoslovit v cerkev. Ambruževi Urban, Samo in Anže na poti proti Podpesku, leta 1996. Zadaž Seljakova hiša (foto: Ivan Krvina).

češplje. Imetnike sadnih vrtov je spodbujal tudi k čebelarjenju. Največji pridelovalci sadja so bili Kovačevi, Kovtrovi, Ambruževi, Muhovčevi, Vftnarjevi, Sovdatovi, Lazarjevi in Mivškovi. Pridelke so jeseni primerno skladiščili v hladnih in vlažnih kletih, da so zdržali do konca zime. Jeseni so prešali jabolčnik in pozimi prekuhávali sadje v žganje. Po drugi svetovni vojni se je sadjarstvo spet močnejše razvilo. Zlasti v letih 1955 do 1962 so dosti sadja kupovali delavci iz žirovskih tovarn, ki so s sindikalnimi avtobusi in tovornjaki leto za letom prihajali v dolino in nekateri sadje tudi sami obirali. To je bilo zlato obdobje sadjarstva v dolini. Danes nas nanj spominjajo le še redka stara drevesa ob cesti ali na vrtovih, medtem ko najstarejših nasadov ni več ali pa so že stari in jih ne obnavljajo.

Veliko sadja so posušili. Sušilnice sadja so stale nekoliko odmaknjene od drugih poslopij zaradi nevarnosti požara. Za dvokrilnimi vrati na sprednji strani so bile lesene lese v obliki nizkih predalov, na katere so naložili hruške, orehe in narezana jabolka. Kurišče je bilo spodaj na zadnji strani sušilnice. V teh sušilnicah so sušili tudi koruzo.

LAN IN KONOPLJA

Že v franciscejskem katastru iz leta 1833 beremo, da so Podlipčani v manjši meri gojili lan. Pridelavo te kulturne rastline so ohranili še v drugo polovico 20. stoletja. Ko je lan avgusta dozorel, so ga poruvali in razčesali na glavnikih z železnimi zobmi »gradešah«, da se je usulo seme. Seme so shranili za naslednjo setev ali ga skuhal v vodi kot priboljšek k prašičji in kravji krmi. Laneno seme so uporabljali tudi za zdravljenje želodčnih težav ljudi in živine. Kuhali so čaj, delali obkladke in ovitke ter pripravke z oljem. Lanene bilke so razprostrli po sončnem pokošenem

travniku, da so ovoji stebel strohnili. Nato so bilke pobrali in jih posušili v zidani pečici ali jih preposto pokladali na suho oziroma zložili v kozolec. Terice so posušeni lan v jesenskih dneh trle s trlicami in predivo nato na kolovratih spredle v niti, ki so jih zvile v štrene. Štrene so oprale v potoku in jih spet razprostrle po travniku, da jih je obelilo sonce. Tako pripravljene štrene so navile na klopčiče in jih odnesle k tkalcu, da je iz njih stkal platno za obleke in brisače ter bolj grobo platno za postelnino. Pri Volavčevih v Smrečju so platno, ki je bilo stkan iz neenakomerno debelih niti, ravnali in mehčali tako, da so blago spustili čez dva kamnita valja, ki sta se vrtela in blago poganjala naprej. Valja je poganjala vodna sila. Uporabljali so ju tudi za stiskanje lanenega olja.

137. Kolovrat, na katerega sta predli laneno in ovčje predivo Frančiška Filipič in kasneje hči Mici Filipič-Lazarjevi. Mici: »Ob zimskih večerih so mati predli, jaz pa sem jim naglas brala« (hrani: Tatjana Otoničar).

V Podlipski dolini so še po drugi svetovni vojni pridelovali v manjši meri tudi konopljo. Ko je jeseni dozorela, so z nje najprej otrsli seme in jo nato posekali. Stebla so namakali v potoku, da so postala sluzasta, in jih nato posušili. Potem so jih stolkli s sekirico, da je odpadel ovoj in so ostala samo vlakna iz sredine stebela. Vlakna so posušili še v posebni zidani pečici. Tako posušeno konopljo so terice trle tako kot lan. Iz konopljinega prediva so izdelovali žakljevinu za vreče, močne in dolge vrvi za vprego »štrange« in za povezovanje senenih vozov. Konopljino predivo so nekdaj prodajali tudi v Trst in na Reko za ladijske vrvi. Kar so ga prihranili za dom, so ga nosili v Impeks na Vrhniko, kjer je vrvar Milanović iz njega pletel vrvi. Redkeje so izdelovali konopljino platno za rjuhe.

GOSPODARSKA ZDRUŽENJA IN ZADRUŽNIŠTVO

Člani katoliškega izobraževalnega društva Podlipa so 6. novembra 1910 ustanovili Hranilnico in posojilnico v Podlipi. Na ustanovitev so prišli »neki gospod« iz Ljubljane, domači župnik Janez Možina in veliko mož iz vasi, Razorske doline in Žažarja. Poslovati je začela 1. januarja 1911 in sprva dobro uspevala. V pol leta je pridobila 14 članov in imela več kot 8.000 kron prometa. Vrata je zaprla zaradi upada prometa med prvo svetovno vojno, leta 1916.

Podlipski kmetje so skupaj s smreškimi kmalu po prvi svetovni vojni ustanovili podružnico vrhniške Kmetijske zadruge. Dobila je prostor v sedanjem gasilskem domu. Nekaj let pred drugo svetovno vojno so tam odprli še zadružno trgovino, ki pa je bila podružnica šentjoške zadruge. Njen poslovodja je bil Lovrenc Kogovšek iz Smrečja. Leta 1937 so dobili podružnico Sadjarskega in vrtnarskega društva ter med drugo

svetovno vojno Električno zadrugo v Podlipi. Najkasneje leta 1950 so ustanovili samostojno Kmetijsko zadrugo Podlipa. Ob ustanovitvi je štela 40 članov in 1958. leta 104 člane, ki pa so izglasovali priključitev h Kmetijski zadrugi Vrhnika.

Po drugi svetovni vojni je na vasi za nekaj let zaživelu združeno gospodarjenje s skupnimi stroji. Kupili so mlin in prešo za sadje, mlatilnico za žito in krožno žago. S stroji je upravljali in jih vzdrževali Tine Mole-Sovdatov. Hranili so jih pri Jerebču. Skupno gospodarjenje se je končalo, ko so bili stroji iztrošeni. Postavili so tudi združno sušilnico za sadje na Jerebčevem vrtu leta 1945 in jo uporabljali samo nekaj let. Kmetje so raje sušili v domačih krušnih pečeh. Aprila 1953 so v zgornjih prostorih Vrtinarjeve bajte ustanovili vaško čevljarško delavnico. Čevljar Štantov Janez iz Žažarja je vsak dan hodil peš na delo. Po zaprtju delavnice leta 1959 so čevlje spet popravljali vaški čevljarji.

Med ljubiteljsko, a hkrati gospodarsko dejavnost sodi tudi lov. Več bajtarskih fantov in mož iz Podlipse in Smrečja je bilo in so še včlanjeni v lovsko družino Šentjošt. V preteklosti so lovili zaradi dopolnitve k skromni prehrani marsikatero hiše, danes pa predvsem za rekreacijo in hkrati kot varovanje pred namnoženo divjadjo.

DRUŽABNO ŽIVLJENJE NA VASI

Prebivalci Podlipske doline so se že od nekdaj radi družili. Dne 5. septembra 1909 so na pobudo Franca Trohe-Jajčnkovega in četrtošolca Antona Urha-Matečkovega ustanovili Katoliško slovensko izobraževalno društvo v Podlipi. Ustanovni zbor je bil v Boštjanovčevi hiši. Društvo je z organiziranjem gledaliških iger, veselice, tombol, predavanj in drugih prireditev skrbelo za

kulturni napredek, izobraževanje in družabno življenje društvenih članov in širšega občinstva. Prvo veselico s petjem, igro *Kmet Herod*, tombolo in nastopom vrhniškega telovadnega odseka Orlov, so priredili v Muhovčevem kozolcu na dan ustanovitve. Na veselici, ki se je končala z zabavo pri Mivšku v Smrečju, je bila obilna udeležba z Vrhnike, Vrha, iz Rovt, Horjula in Šentjošta. Take prireditve Podlipa še ni doživela. Kasneje so organizirali še druge igre in veselice. V društvu so bili tudi naročniki Mohorjevih knjig. Število vseh naročnikov knjig Mohorjeve družbe v Podlipi je bilo sledeče: leta 1902 30 naročnikov, leta 1910 43 naročnikov, leta 1922 21 naročnikov, leta 1924 28 naročnikov in leta 1934 26 naročnikov. Zasnovo so tudi društveno knjižnico, ki jo je vodil Anton Železnik-Kovtrov iz Smrečja.

138. Žig Katoliškega slovenskega izobraževalnega društva iz Podlipse.

Po prvi svetovni vojni je delovanje katoliškega društva zamrlo. Njegovo vlogo je prevzelo Gasilsko društvo Podlipa, ustanovljeno leta 1922. Kulturno življenje se zaradi tega ni ustavilo, celo nasprotno. Podlipčani so v obdobju med vojnami pripravili veliko dobrih gledaliških iger in organizirali vsakoletno miklavževanje. Na pevskem in igralskem področju je bil zelo aktiven že omenjeni Anton Železnik. V režiserski vlogi se je preizkusil Franc Brenčič-Gojerjev in po letu 1935 Boris Brus, podlipski učitelj. V okviru društva so organizirali veselice pri Vrtinarju in Mivšku vse do druge svetovne vojne, le delo v knjižnici je nekoliko zamrlo.

Kronika

kat. slov. izobraževalnega društva v Podlipi.

Ustanovniki: Fr. Troha, Urh Anton, četrtošolec.

Društvo se je ustanovilo dne 5. septembra 1909, na kar plani so se na tanovnem občnem zboru izvolili sledeči odborniki:

Prisednik: Frano Troha, učitelj, organizist.

Naměstnik: Ljubo Troha,

Tajnik: Štefan Jerab,

Poj. naměstnik: Stabe Pavel,

Blagajnik: Pomoč Portuna,

Blag. naměstnik: Fr. Jesenovec,

Če pregledovalca računov: Janer Malavasič in
Jurij Pernas. Knjižničar: Anton Feležnik.

Dne 5. septembra je priredilo društvo veselico s govorom, itjem, deklamacijo in igro. Govor o pregledu društva je imel Anton Urh. Petje, solnce brez krabe re, Uica sedem je odbila. Deklamacijo je imel dijak Čmej Feljak in Anton Urh. Igra, Amet-Herod so igrali amo člani društva. Priredili so tudi vrhniški, Orli vno kelovadbo. Društvo je priredilo tudi sedl. loteri, z. Ves donesek je bil 340 tk.

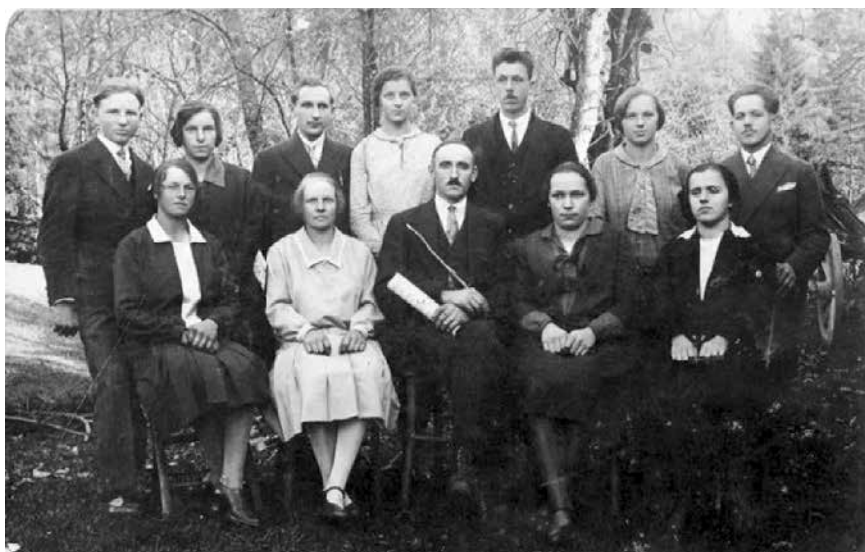
Dne 8. septembra smo ustanovili „Dekliško veso,“ pristopilo je okoli 25 deklet. Na shodu se je določil, za igra, Časico kav. Med dekleti je nastal razpor, ker nekatere niso bile določene za igro, nar jih je potem odstopilo. V nedeljo dne 12. septembra je bil shod za moške in dekleta. Pri dekliskem v. shodu so bili tudi in Troha in.

140. Mivškova hiša s Podlipo na razglednici iz leta 1911.

141. Igralska skupina iz Podlipo, okoli leta 1930. Spredaj v sredini Anton Železnik-Kovtrov iz Smrečja, zraven na desni s košaro Jože Brenčič-Gojerjev. Spredaj čepi Jože Filipič-Lazarjev. V zadnji vrsti druga z leve Mici Filipič-Lazarjeva in predzadnji Jaka Filipič-Lazarjev. O predstavi ni podatkov, glede na kostume igralcev bi lahko šlo za spevoigro F. S. Finžgarja Divji lovec (hrani: Tatjana Otoničar).

142. Pevski zbor iz Podlipe, leta 1932. V sredini sedi Anton Železnik-Kovtrov, desno Ivanka Corn-Sovdatova, zadnja Marjana Filipič-Štantova. Stoji prvi z leve Janez Filipič-Lazarjev, predzadnja Marija Filipič-Lazarjeva (hrani: Tatajana Otoničar).

143. Nastopajoči v igri Izgubljeni raj, okoli leta 1933. V zadnji vrsti stojijo od leve proti desni: Angela Corn-Sovdatova, Fanči Petkovšek-Pečnikarjeva, Milka Petkovšek-Pečnikarjeva, Fanči Sancin (sorodnica Matičkovih) in Francka Jurca-Vrtnarjeva. V sredini sedijo od leve proti desni: Albina Fortuna-Mivškova, Ivanka Corn-Sovdatova, Ivanka Jurca-Gregurčeva, Ivanka Petkovšek-Pečnikarjeva, Vika Jurca-Vrtnarjeva in Marjanca Jurca-Gregurčeva. V vlogi palčkov od leve proti desni: Ivanka Železnik-Kovtrova, Francka Cankar-Žagarjeva, Minka Jurca-Vrtnarjeva, Rezka Cankar-Žagarjeva, Marjanca Železnik-Kovtrova in Micka Jereb-Kovačeva (hrani: Malči Majer).

V tridesetih letih preteklega stoletja v Podlipi skoraj ni bilo druženja, ki se ne bi končalo s petjem. Janez Filipič-Lazarjev je bil neusahljiv vir pesmi in vseh zvrsti petja, od ljudskih, narodnih, umetnih in uglasbenih pesmi slovenskih pesnikov, pa šegavih in nagajivih. Sam je pel lep tenor, igral na kitaro in kasneje pel v več zborih. Sestra Mici se je spominjala: »Zvečer smo sedli pred hišo, pa je še kdo prišel, pa smo peli; ko smo šli od maše v Smrečju smo peli; ko smo šli od šmarnic, smo peli; ko smo šli od polnočnice, smo peli; poleti ob nedeljah zvečer smo se zbrali na vasi in smo peli.« Včasih se je skupini pevcev pridružil harmonikar. Nekatere pesmi, ki jih je po spominu hčerke Tatjane najraje prepeval Pavel Podobnikar na svojem domu, so bile: Tebi naj se glasi (samospev iz operete), Pojdem u Rute, Luna sije, Kje je moj mili dom, Tam na vrtni gredi, ob božičnih praznikih pa Rajske strune.

144. Druženje ob harmoniki, 30. leta prejšnjega stoletja. Spredaj ležijo z leve proti desni: prvi nepoznan, drugi Ludvik Žitko-Bukovčev in tretji Jože Filipič-Lazarjev. V sredini sedijo od leve proti desni: Marija Filipič-Lazarjeva, Marija Brenčič-Gojerjeva, zadnje, ki se drži za roko z Jožetom Filipičem-Lazarjevim, ne poznamo. V zadnji vrsti stojijo z leve: Venc Jereb-Muhovčev Vincencij, Jože Malavašič-Volavčev (?), Janez Filipič-Lazarjev, Franc Jurca-Gregurčev in Jaka Filipič-Lazarjev (hrani: Tatjana Otoničar).

145. Podlipski fantje na kolesih na cesti proti Smrečju, 30. leta prejšnjega stoletja. Drugi z leve: Jože Filipič, tretji Viktor Košir, peti Jaka Filipič. V ozadju levo Kajtnova hiša in gasilski dom, desno za Boštjanovčevim mostom pot k cerkvi, Boštjanovčeva hlev in hiša (hrani: Tatjana Otoničar).

146. Podlipska dekleta pomagajo ob prireditvah, leta 1934. Tretja z leve Francka Jurca-Vrtnarjeva, četrta Marija Filipič-Lazarjeva, peta Slavka Jurca-Vrtnarjeva, šesta Mici Kogovšek-Žagarjeva. Zadaj v sredini Janez Filipič-Lazarjev (hrani: Tatjana Otoničar).

147. Podlipske maske, trideseta leta prejšnjega stoletja (hrani: Tatjana Otoničar).

148. Ob svečanosti, 30. leta prejšnjega stoletja. Sedijo z leve: Fanči Petkovšek-Pečnikarjeva, Marija Filipič-Lazarjeva, Minka Jurca-Vftnarjeva, Anica Urh-Sedejeva, Milka Petkovšek-Pečnikarjeva, Ivanka Corn-Sovdatova, zraven Tine Mole-Sovdatov, starejša gospa nepoznana, naslednja Ivanka Petkovšek-Pečnikarjeva, punčke na desni ne poznamo. V zadnji vrsti drugi z leve: Franc Jurca-Vftnarjev in tretji Abrahtov iz Sovre (imena ne vemo). Nekaj jih je verjetno iz Žirov in Rovt (hrani: Tatjana Otoničar).

149. Vaščani so se družili na prireditvah ob cerkvenih praznikih, 30. leta prejšnjega stoletja. Dekleta in žene so že več dni pred dogodkom spletale vence iz zelenja za okrasitev cerkve ter napekle domače dobrrote. V drugi vrsti tretji z leve sedi Jaka Filipič-Lazarjev, četrta Mici Kogovšek-Žagarjeva, peti Janez Filipič, šesta Marija Filipič in deveti Jože Filipič-Lazarjevi. Stojijo druga z leve Slavka Jurca-Vftnarjeva, tretji Viktor Košir, peti Čukov (hrani: Tatjana Otoničar).

Po drugi svetovni vojni so s pomočjo posameznih zanesenjakov oživili predvojno kulturno dogajanje. Domačini so igrali igre v gasilskem domu. Igro so začeli vaditi jeseni in imeli premiero na božič. Nekaj naslovov dramskih del iz povojnega časa: Matiček se ženi, Mariša, Trije ptički, Veriga. Na povabilo so odšli igrati tudi v Vrh Sv. Treh Kraljev, Rovte, Žažar in Zaplano ter v goste povabili druge igralske skupine. Režiserji samouki so bili Kajetan Brence, učitelj Boris Brus in Ivan Malavašič-Tišlerjev. Podlipsko gledališče je še posebej oživelo po zadnji obnovitvi gasilskega doma leta 1987, ko so dobili prostorno in akustično dvorano ter konec naslednjega leta ustanovili Kulturno umetniško društvo Podlipa - Smrečje. Ivana Mlinar-Sovdatova je nekaj časa po drugi svetovni vojni vodila moški pevski zbor. Anton Železnik, organist, je cerkveni zbor naučil nekaj narodnih pesmi in z njimi gostoval v sosednjih krajih, npr. v Malenskemu vrhu, kjer je bila rojena sovaščanka Julka Fortuna, znana slovenska klekljarica. Igralci in pevci so nastopali tudi na proslavah za državne praznike, na dan žena, 8. marec, 27. april, 1. maj, 29. november. Julka Fortuna je vodila programe proslav. Na podlipskem odru so nastopali še narodno-zabavni ansambli, ljudje se zlasti radi spominjajo Beneških fantov. Vrstile so se tudi vrtne veselice.

150. Moški pevski zbor iz Podlipo s pevovodkinjo Ivano Mlinar-Sovdatovo, leta 1957.

Najdaljšo tradicijo med podlipskimi društvi ima zgoraj omenjeno Prostovoljno gasilsko društvo Podlipa - Smrečje, ustanovljeno 16. julija 1922 na pobudo Lovrenca Trohe-Mežnarjevega. Gasilci so nasledili društveni dom in ga kmalu preuredili za potrebe gasilcev. Leta 1925 so zgradili stolp za sušenje cevi, za katerega so les darovali okoliški kmetje, ter kupili ročno brizgalno. Brizgalna je dobro služila svojemu namenu tudi med drugo svetovno vojno, ko je nekaj poslopij obvarovala pred uničujočim okupatorskim ognjem. Gasilsko opremo so nakupili z izkupičkom od veselice. Društveno življenje je ponovno zaživelo po drugi svetovni vojni, ko so se gasilci začeli izobraževati in udeleževati gasilskih tečajev. Leta 1956 so kupili motorno brizgalno, nato nov gasilski kombi, leta 1977 so nabavili električno sireno in dve leti pred tem razvili nov gasilski prapor. V zadnjem obdobju so uspešni tudi na občinskih, regijskih in državnih tekmovanjih.

151. Gasilci so ob 80. obletnici ustanovitve društva leta 2002 blagoslovili kip sv. Florijana na pročelju doma in razvili gasilski prapor. Leta 2011 so obnovili staro ročno brizgalno na vprego in jo razstavili v vitrini ob cestni strani doma. Brizgalna še deluje.

152. Žig Prostovoljnega gasilskega društva iz Podlipo.

153. Nove bronaste zvonove peljejo v vas, leta 2001 (Podlipski zvonovi 2001).

PODLIPSKI ORGANISTI IN PRITRKOVALCI

Prva znana podlipska organista sta bila Franc Troha-Jajčnikov in Tomaž Troha-Mežnarjev. Še pred letom 1914 je skrb za orgle prevzel Anton Železnik-Kovtrov iz Smrečja, ki se je naučil igrati pri patrih frančiškanih na Viču v Ljubljani. Na cerkveni kor se je vrnil po prihodu iz ruskega ujetništva leta 1920 in ostal organist vse do smrti leta 1976. Za Železnikom je začel orglati in voditi cerkveni zbor Ivan Malavašič-Tišlerjev iz Rovt, samouk in pevec na koru.

V Podlipi se je nekdaj veliko pritrkovalo. Pritrkovalci iz časa pred prvo svetovno vojno so bili Anton Železnik-Kovtrov, Štefan Jereb-Kovačev in Jakob Mole-Sovdatov. Po namestitvi železnih zvonov leta 1920 so postali pritrkovalci France Brenčič-Gojčerjev, Jaka-Jokl, Janez in Jože Filipič-Lazarjevi ter Peter, Alojzij in Vincenc Jereb-Muhovčevi. Pred drugo svetovno vojno sta se jim pridružila še Maks Vehar in Kovačev Štefan ml. V vojni vihri so prijeli za kemblje mlajši Podlipčani: Ivan Malavašič, ki

je znal že precej melodij, Franc Brenčič in Franc Slabe. Sčasoma so začeli prihajati v zvonik tudi drugi. Po drugi svetovni vojni je bilo zvonjenje omejeno na tri minute, a je uredba počasi zamrla in so čez čas spet pritrkovali po starih navadah.

154. Ivan Malavašič, Upodobil je samega sebe, Naš časopis, oktober 2017).

PRVA MOTORISTIČNA DIRKA STARE JUGOSLAVIJE

V franciscejskem katastru iz leta 1833 beremo: *Skozi dolino vodi s Stare Vrhnike do Podlipo občinska povezovalna cesta, ki je v slabem stanju in se konča ob vznožju hribovja. Do sosednjih občin vodijo le pešpoti.* Po zaslugi vrhniškega župana Gabrijela Jelovška (1858–1927) so jeseni leta 1904 odprli novo, 7.200 metrov dolgo cesto med Podlipo in Smrečjem. Cesta je povezala Vrhniko z Žirmi, pomagala pa naj bi tudi ohranjati število prebivalstva, ki se je trumoma izseljevalo iz teh krajev.⁴⁶

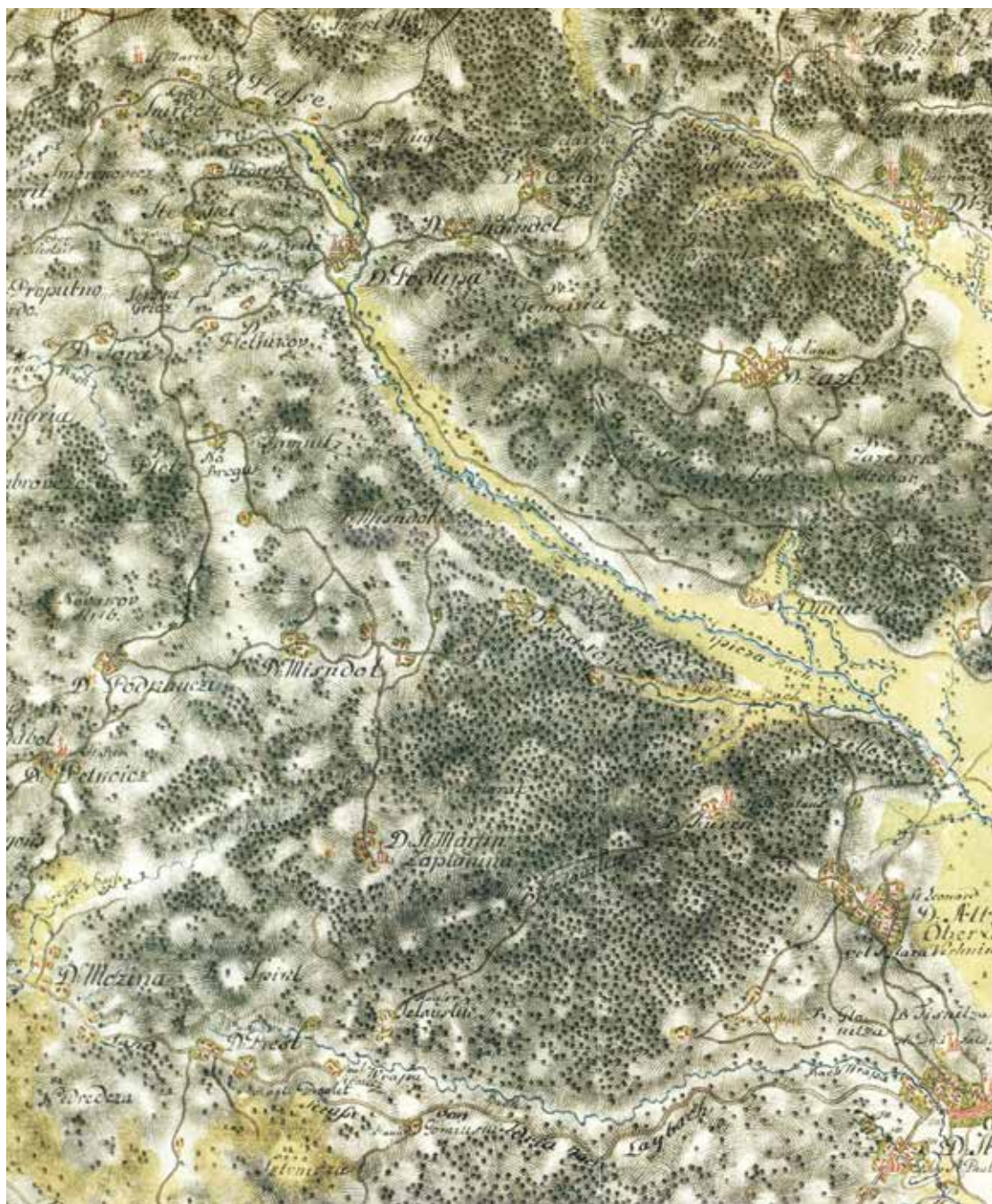
Na cesti, ki so jo organizatorji opisovali kot idealno gorsko progo z ostrimi ovinki, je

bila konec avgusta leta 1920 prva motociklistična dirka v Sloveniji in takratni Kraljevini SHS. Dirke se je udeležilo 21 tekmovalcev, večina iz Ljubljane. Na dan tekme so ljudje v krajih med Vrhniko in Podlipo strmeli nad živahnim vrvežem na cesti, saj toliko motociklov še niso videli. Motoristi so se v sončnem popoldnevu pomerili v štirih skupinah glede na moč motorja. V prvi skupini je zmagal Cerkničan Kordan, v drugi Zagrebčana Satler in Borošek, v tretji, najštevilnejši skupini Ljubljančan Barešič. V četrti skupini je do cilja uspelo pripeljati edinemu prijavljenemu, Ljubljančanu Ogrinu. Tekmovalci in prireditelji so bili z rezultati dirke čezslovenski Semmering zadovoljni in so si od podobnih prireditev tudi v prihodnje obetali veliko zabave.⁴⁷

155. Motoristi premagujejo hud ovinek na gorski cesti Podlipa–Smrečje, leta 1920. (Planetsiol, 2009).

ZGODOVINA HIŠ V PODLIPSKI DOLINI

Drugi del članka je posvečen kratki zgodovini posameznih hiš v Podlipski dolini, ki so bile zgrajene pred letom 1950. Skupaj je predstavljenih 52 hiš iz Podlipse, 15 iz Smrečja, tri iz Rovt in ena iz Žažarja. To so hiše, ki so sodile v župnijo Podlipa. Mnoge izmed njih stojijo vsaj že dvesto let, medtem ko segajo prvi zapisi o dajatvah podložnikov iz najstarejših hiš daleč nazaj v leto 1659. Nekaterih opisanih domačij danes ni več. Prebivalci doline so prvotno živeli na različno velikih kmetijah, imenovanih hube, in v kajžah. Kmetje v dolini in na Krošljevem hribu so obdelovali tudi do več deset hektarjev veliko posest, kajžarji pa le vrt, morda še njivo ali so bili celo brez obdelovalnega sveta. Na večjih domačijah so začeli v 19. stoletju postavljati preužitkarske *baјte* za starejše gospodarje in gospodinje, kamor so se lahko umaknili na stara leta, vanje pa so nastanili tudi najemnike. Nekateri *baјte* so se kasneje osamosvojile. Vsaka hiša je naslovljena z domačim imenom in hišno številko. Leta 1954 so bile hiše preštevilčene. Poleg lastnikov hiš in njihovih družin so predstavljeni tudi ostali stanovalci in prebivalci kraja od začetka 19. stoletja do sredine preteklega stoletja in, kjer so bili na voljo viri, do današnjih dni, če so le pustili sledi v spominih ljudi ali pisnih dokumentih. Imena in priimki oseb so zapisani v sodobni obliki. Žene so navedene z deklinškim priimkom zaradi prepoznavnosti. Priimki lastnikov hiš so natisnjeni krepko.

156. Podlipska dolina na vojaškem zemljevidu iz 18. stoletja. (Vincenc Rajšp, Majda Ficko, *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*, II. zvezek, Ljubljana 1996. Glej še prispevek Aleksandre Serše v *Vrhniških razgledi* št. 4, str. 160–165)

PODLIPA

JEREBČ, Podlipa 32, prej 1

157. Gradnja nove Jerebčeve hiše, leta 1932.

Jerebčeva vrhhllevna domačija stoji v bregu ob glavni cesti tik pred vaškim jedrom. V času franciscjskega katastra je bila edina hiša ob cesti, ki pripelje iz doline v vas. Leta 1869 je imela za četrtinsko kmetijo zemlje. Novi lastnik je ob cesti postavil novo stanovanjsko hišo. Po drugi svetovni vojni so imeli pri hiši vaško sušilnico za sadje in lan.

Prvi znani lastnik domačije Janez **Jereb** (1763–1826) je zapustil posest Jakobu in Neži Jereb (roj. 1796) s potomci. Luka Jereb (1855–1926), gospodar v drugi polovici 19. stoletja, in njegova sestra Jera sta imela na stanovanju Gašperja Brenčiča-Gojerjevega (1883–1949), ki se je kasneje oženil z Marijo Logar iz Smrečja. Po letu 1900 je bila posest prodana Janezu **Buhu** (1852–1931) iz Šentjošta.

Njegov sin Jožef Buh (1902–1955) je bil prevoznik, prekupčevalec z lesom in tesar. S Frančiško Kogovšek-Celarsko iz Smrečja sta imela štirinajst otrok. Odrasli so: Janez, Jožef-kolednik Viktorijo, Jožefa, Andrej, Franc, Veronika, Marijana, Terezija in Ivana. Marijana (roj. 1939) je odšla z možem Alojzem Albrehtom in sinom Stojanom v Nemčijo. Ko je vdovela, se je tam ponovno omožila in imela še hčerko. Tudi Terezija (roj. 1940) se je omožila v Nemčiji s Horstom Burjo, s katerim imata več otrok. Na Jerebčevi kmetiji je ostal Franc (roj. 1936). Hodil je v službo v Elektron na Vrhniko.

158. Blagoslov Jerebčeve hiše, leta 1943.

159. Jerebčeva hiša petdeset let kasneje.

GOJER, Podlipa 33, prej 2

Gojerjeva domačija je stala tik ob glavni cesti malo pred vaškim jedrom. Od domačije in bajte, ki so jo postavili pred letom 1869, so vidni le še ostanki temeljev. Leta 1824 je premogla precej veliko zidano hišo in nekoliko naprej na nasprotni strani ceste majhno fužinarsko stavbo (casa/fusine), v kateri sta bili topilnica in predelovalnica železa. Leta 1846 je veljala za četrtnsko in leta 1869 za osminko kmetijo. Pri hiši so imeli do konca druge svetovne vojne statve in so tkali platno za sovaščane in prebivalce okoliških vasi.

Za Urbanom **Brenčičem** (roj. 1786) in njegovim sinom Gregorjem Brenčičem (roj. 1813) z družinama je podedoval posest Andrej Brenčič (roj. 1839), oženjen s Frančiško Leskovec. Njegova druga žena je bila Ana Jereb, s katero sta imela sinove Janeza, Jožefa, Gašperja, Janeza, Jakoba in Matijo. Janez (1886–1945) z družino je od leta 1927 živel v Kragujevacu v Srbiji, kjer je imel službo v tovarni orožja Zastava. Potomci še živijo v Srbiji. Andrejeva tretja žena je bila Marijana Celarc-Klamova (roj. 1861), nazadnje lastnica kmetije, s katero

sta imela hčeri Marijo (roj. 1890) in Ceciljo (roj. 1891). Marija se je omožila z Ivanom Brecljnikom, Cecilija se je izselila v Ameriko. Naslednik Franc Brenčič (1875–1937), Marijanin pastorek, je bil tesar in krovec. V prvi polovici 20. stoletja je pisal podlipske anale. Z Marijo Cankar sta imela sedem potomcev. Prvorojenec Franc ml. (1904–1945), krovec slamnatih streh, režiser vaškega gledališča v Podlipi, ljubiteljski knjigovezec in fotograf ter pritrkovelec, med vojno član slovenskega domobranstva, je bil ubit po drugi svetovni vojni v Kočevju. Marija Brenčič (1919–2000), slovenska literatka, se je omožila z Antonom Jelesnikom, drevosničarjem, na kmetijo v Šentilju pri Velenju. Domačijo je podedovala Cilka (1907–1975) s hčerkama Anico (roj. 1936) in precej mlajšo Marijo (roj. 1948). Ko si je mama Cilka pri padcu poškodovala hrbtenico in ohromela, so zanjo skrbeli v domu upokojencev na Vrhniki. Anica, zaposlena v vrhniški usnjarni, je poskrbela za mlajšo sestro in staro mamo Marijo (roj. 1890). Po poroki z Janezom Žitkom-Mrvcevim so se vsi preselili na Vrhniko.

Gojerjeva bajta je imela hišno številko Podlipa 35. Leta 1900 je bila prazna, kasneje pa

160. Gojerjeva domačija, risba.

161. Franc Brenčič–Gojerjev (1904–1945).

je živela v njej Marijana Brenčič-Gojerjeva (1861–1941).

*Marija Brenčič - Jelen (1919–2000), slovenska pesnica in pisateljica, je začela pisati pesmi že v ljudski šoli in jih kasneje objavljala v nedeljskih prilogah Mladi Slovenec in Družina, številnih drugih listih ter v Mohorjevem in Slovenčevem koledarju. Po drugi svetovni vojni je pisala predvsem pesmi z versko vsebino in jih objavljala v Družini. Konec 60. let je pripravila tri zbirke pesmi pod skupnim imenom Spev tihe doline – svoje najpomembnejše delo. Zadnja leta življenja se je posvetila pisanju spominske proze.*⁴⁸

162. Marija Jelen - Brenčič z družino, leta 1959 (Wikipedia).

Spev tihe doline (1937)

Vsa dolina je prekrasen vrt;

okrog nje zeleni so gozdovi,

nizkih gričev travnati vrhovi –

a nad njo je nebes razprostrt ...

Marija Jelen

MEVL, Podlipa 34, prej 3

Mevljeva nadstropna domačija stoji tik ob glavni cesti pred vaškim jedrom. V bližini ima samostojen kozolec toplar. Leta 1846 je veljala za četrtinsko in leta 1869 za osminko kmetijo.

Prva znana stanovalca Jerica Trček in Franc Brenčič (roj. 1782) sta zapustila hišo prvorojencu Luku (roj. 1808) z družino. Naslednik Janez Brenčič ml. (1861–1919), verjetno vnuk, in Ivana Dolinar (um. okoli 1951) sta imela potomce: Janeza, Jožefa, Ivano, Jakoba, Ivano, Uršulo, Nikolaja, Antona in Marijo. Nikolaj se je oženil h Klami. Na domu je ostal Anton (1900–1974), tesar, z ženo Ano Lešnjak iz Podolnice. Anton je postavljaval lesena ostrešja, nekatera krita še s slamo. Delal je v Podlipski dolini, Smrečju, Žazarju

163 Zgoraj starša Ana (1903–1985) in Anton Brenčič (1900–1974). Sledijo sinovi (z leve): Janez, Bernard, Franc, Anton ml. in Štefan. Nato hčere: Stanislava, Angela in Marija.

in Horjulski dolini. Pri delu so mu pomagali sovaščani: Mivškov Vinko, Pečnikarjev Pavel in Janez Kogovšek iz Smrečja. Otroci, rojeni med vojnami, so se v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja poročili in odselili; Slavka, Janez, Minka in Štefan na Vrhniko, Angela, Bernard in Franc pa v Avstralijo. Domačijo je podedoval Anton ml. (roj. 1943), delavec Industrije usnja Vrhnika.

164. Anton Brenčič-Mevljev pred domačo hišo. Zadaž Mevljev kozolec toplar.

165. Anton Brenčič-Mevljev s sodelavci pri svojem delu.

AMBRUŽ, Podlipa 37, prej 4

Ambruževa domačija stoji na začetku vaškega jedra, na levi strani ob glavni cesti. V času franciscejskega katastra so imeli največjo zidano hišo v vasi in pod cesto pred vasjo manjše leseno gospodarsko poslopje, kasnejšo Ambruževo bajto. Sredi stoletja je veljala za polovično in leta 1869 za tretjinsko kmetijo. Domačija je bila med drugo svetovno vojno požgana. Domači so se naselili v Matičkovi hiši in po dveh letih v Vrtinarjevo bajto. Nov hlev in kozolec so postavili že med vojno in hišo po vojni, kamor so se vselili leta 1950. Sajetovi so pred desetletji zraven stare postavili še novo hišo.

Prvi znani gospodar domačije Urban **Krvina** (roj. 1784) je zapustil posest sinu Simonu Krvini (roj. 1824) z družino. Potomec Jakob Krvina (roj. 1858) in Marjana Jereb sta imela osem otrok. Prvorojenca Antona

166. Marjana Krvina, roj. Jereb-Ambruževa, fotografirana leta 1915.

167. Ambruževi, leta 1939. Sedijo starši Marijana in Janez Krvina, levo stojita hčeri Mici in Majda, v sredini sin Ivan, desno hči Anica. Zadaj z leve stojijo hčere Marjana, Ivanka in Francka.

(roj. 1882) so pokopali pri osmih mesecih v Rovtah, kjer je bil v reji. Po Jakobovem odhodu v Ameriko leta 1892, kjer je tudi umrl, so otroci postali sirote. Služili so pri okoliških kmetih. Andrej (roj. 1890) se je izselil v Ameriko. Peter je postavil hišo Pri Petru v Smrečju. Janez (1887–1975), dedič posesti in prevoznik, ter Marijana Kogovšek-Plečnikova iz Rovt sta imela štirinajst otrok: Marjano, Francko, Ivanko, Frančiška, Antonijo, Anico, Mici, Ivana, Majdo, Lovrenca, Stanislava, Jožefo, Rozko in Gabrijelo. Na kmetiji sta ostala Ivanka (1926–2012) in Ivan (1932–2010), delavec, ki delal v Parketarni Verd, ter oddajala mleko v vrhniško mlekarino. Ivan je zapisoval tudi dogodke iz vaše zgodovine in zbiral dokumente. Posest sta zapustila nečakinji Rozi Merlak (roj. 1969), inženirki agronomije, omoženi **Saje**, z družino. Rozi in mož Sašo hodita v službo v Ljubljano. Doma redita živino za prodajo, ki se čez poletje pase na podlipskih pašnikih.

Ambruževo bajto so postavili med letoma 1846 in 1869. Imela je hišno številko Podlipa 34. Leta 1869 je bila last Simona **Krvine** in nato Jakoba Krvine. V njej sta stanovali zasebnici Helena Pivk in Neža Jereb. Na prehodu iz 19. v 20. stoletje je bila prazna. Po prvi svetovni vojni so jo podrli. Njeno hišno številko je dobila Cirilova hiša v dolini.

168. Janez in Marijana Krvina-Ambruževa ob zlati poroki, leta 1971.

KLAMA, Podlipa 39, prej 5

Klamova domačija je srednja v nizu treh domačij na levi strani glavne ceste pred cerkvenim gričem. Leta 1824 je premogla večjo zidano hišo za bivanje, zidan hlev in majhno leseno gospodarsko poslopje ob poljski poti proti Rovtam. Leta 1869 je veljala za tretjinsko kmetijo. V 20. stoletju so imeli pri hiši kolarnico, ki je poleg vrta in njive pomenila glavni vir preživljanja.

Prva znana lastnika domačije Lucija in Anton **Celarc** (1787–1843) sta predala posest sinu Jožefu s potomci. Za Lukom Celarcem (roj. 1835) sta posest podedovala Janez Celarc (1863–1919) in Katarina Mlinar iz Žirov ter imela hčere: Marijo, Frančiško, Ivano in Angelo. Janez je okoli leta 1900 odšel v Ameriko. Dedinja Ivana (roj. 1896) in Nikolaj **Brenčič**–Mevljev (1897–1973) sta imela otroke: Frančiška, Stanislava, Marijo in Ivano ml. Nikolaj je bil kolar. Izdeloval je lesena kolesa za vozove, samokolnice, kripice, vprežne sani in otroške sani. Kolesa je kotalil do Kovača v Smrečju, kjer so jih okovali. Hišo sta prepustila sinu Stanislavu (roj. 1929) in ženi Tereziji Bogataj–Slabetovi iz Rovt. Terezija in Stanislav sta imela otroke: Lojzeta, Marinko in Janeza. Stanislav je delal v vrhniški usnjarni in v Liku Verd ter bil pritrkovelec v domači cerkvi.

169. Klamova domačija, leta 2015.

MUHOVC, Podlipa 40, prej 6

Muhovčeva domačija je tretja na levi pred cerkvenim gričem. Leta 1824 je premogla zidano hišo in zidan hlev. Leta 1846 je veljala za polovično in leta 1869 za četrtnsko kmetijo. Domačijo so med drugo svetovno vojno požgali italijanski okupatorji. Domači so jo še med vojno obnovili in se ob koncu vojne vrnili vanjo. Medtem so stanovali v Jesenovčevi hiši v Smrečju.

V 19. stoletju so gospodarili na kmetiji Jurij **Celarc** (1742–1828), sin Blaž Celarc (roj. 1773) in vnuk Jurij Celarc (roj. 1831) z družinami. Del hiše so oddajali več zasebnikom. Anton Celarc (1859–1926), kolar in dedič, in Marija Maček iz Šentjošta sta bila brez otrok. Po Antonovem odhodu v Ameriko je kupil kmetijo Janez **Jereb**–Sovdatov iz Podlipo (1875–1951), usnjar in podžupan v Podlipi. Z Marjano Slabe iz Žažarja sta imela potomce: Janeza, Brikcija, Vincencija, Marjano, Petra, Julijano, Alojzija in Vido. Peter (1912–1945) in Alojz (1915–1945) sta po drugi svetovni vojni veljala za pogrešana. Marjana in drugi otroci so umrli za jetiko, tako da je bila kmetija ponovno prodana. Posest je kupil Jože **Merlak**–Popitov iz Rovt (1909–1978) in se z družino leta 1950 priselil v Podlipo. Z Nežo Hiti iz Šentvida pri Begunjah sta imela: sinove Jožeta ml., avtomehanika, Marjana, Janeza, Francija in Mirka. Na domačiji je ostal Janez, električar, z Majdo Železnik iz Vrzdence. Vsi trije njuni otroci so že poročeni. Najmlajši sin Primož je ostal na domu. Oženjen je z Lucijo, roj. Šemrov, z Mirk. Imata tri otroke: Hano in dvojčka Matevža in Manco. Kmetijo dajejo v najem Riharju iz Rovt in Šelovsu iz Smrečja.

170. Načrt za prenovo hiše Jožeta Merlaka, pred letom 1954 (ZAL, VRH 10).

171. Muhovčev kozolec toplar, leta 2005. Zraven hiša Francija Merlaka.

ŠIMNOVEC, Podlipa 41, prej 7

K Šimnovčevi domačiji tik pod cerkvenim gričem so leta 1824 spadale večja zidana stanovanjska hiša, majhna zidana hiša pod kaplanijo (gl. Šimnovčeva bajta) in majhna lesena gospodarska stavba na vrtu ob poljski poti. Leta 1869 je imela za polovično kmetijo zemlje. Domačija je bila med drugo svetovno vojno požgana. Domači so jo leta 1947 obnovili, do takrat pa so stanovali v Kovačevi bajti. Pri hiši so imeli tudi sušilnico za sadje, ki so jo uporabljali do leta 1962.

Prvi znani posestnik Tomaž **Jereb** je predal kmetijo sinu Antonu Jerebu (1826–1906) z Jerico Okno, tržaško najdenko iz Lučin. Pred letom 1880 sta postala lastnika kme-

tije Janez Jereb (1850–1921) in Marija Potočnik iz Brebovnice. Janez in druga žena Antonija Istenič iz Rovt sta imela potomce: Terezijo, Franca, Ivano, Janeza ml., Jožefa, Marijo ter Jerneja. Franc (roj. 1888), vojak 17. avstrijskega pešpolka, je po odhodu na rusko fronto leta 1914 veljal za pogrešanega. Domačijo je podedoval Janez ml. (1892–1962), kolar, z Marjanco Slabe-Malnarjevo iz Smrečja. Imela sta otroke: Ivana, Marijo, Lovra, Ančko, Toneta, Rajka, Lojza, Julko, Vinka in Pavlo. Po drugi svetovni vojni so veliko sadja prodajali delavcem iz žirovskih tovarn, Janez pa je sadje tudi sušil. Domačijo je podedovala Pavla (roj. 1945) s Tonetom **Bastardo** (roj. 1944), kovačem, in sinom Zvonkom in hčerko Ireno, poročeno Radošek. Tone je delal v tovarni Kovinarska na Vrhniki.

172. Šimnovčevi, leta 1956. V sredini sedita mama Marjanca in oče Janez Jereb. Levo je sin Ivan z družino, na desni sin Lovro z družino. Za njimi stojijo od leve: Zdravko Kosič, hčere in sinovi Julka, Pavla, Marija, Vinko, Ančka, Tone, Lojz in stric Franc ter zadaj sin Rajko z ženo Ivanko, Janežčeva Mici iz Podpeska in Tone Kuzmič. V travi sedijo Marijina sinova Marjan Kuzmič in Jože Kuzmič ter sosedov Mirko.

ŠIMNOVČEVA BAJTA, Podlipa 57, prej 33, prvotno 8

Šimnovčeva bajta se prvič omenja leta 1831, ko sta stanovala v njej Katarina in Janez Jurca (roj. 1791) z otroki. Za njimi se je vselila Elizabeta Jereb-Šimnovčeva (roj. 1812) z Janezom Malavašičem. Imela sta potomce: Jakoba, Marijo in Gregorja. Na prelomu 19. in 20. stoletja je stanoval v hiši Peter (Anton?) **Jereb-Šimnovčev** (1826–1906), preužitkar in kolar, vdovec. Nato je bila hiša dolgo prazna in med drugo svetovno vojno požgana. Okoli leta 1960 sta jo obnovila Julka Jereb-Šimnovčeva (1940–2014) in mož Zdravko **Kosić**. Oba sta bila zaposlena v tovarni Industrija usnja Vrhnika.

ŽELEZNIKOVA BAJTA, Podlipa 23, prej 8

V zgornjem delu doline, levo od transformatorja in na koncu makadamske poti ob meji s katastrsko občino Rovte, stojita Železnikova bajta in Pečnikarjeva domačija. Železnikove se je nekdaj držalo ime *Zlovšova bajta* po Zlovšovi kmetiji z Zaplane, in kasneje *Gerželjeva bajta*. Vseskozi je bila naseljena s stanovalci, med katerimi so bili tudi pletarji košar.

Leta 1880 je bil lastnik hiše Janez **Treven**. Deset let kasneje sta stanovala v njej Helena Petkovšek in Ivan Gerželj (1843–1932) iz Belskega pri Postojni z otroki, za njimi pa nekaj časa hči Frančiška Gerželj (1885–1909) s hčerko Heleno. Na prelomu stoletja sta živeli tu Neža Treven in Marijana Lapajne z otroki. Mož Janez Lapajne, doma iz Idrške, je odšel v Ameriko leta 1893. Med drugo svetovno vojno sta jih zamenjala Julka Jereb, rojena v Podpesku, in Nace Nagode (roj. 1909), Plečnikov iz Rovt. Imela sta otroke: Veroniko, Stanislava in Frančiška. Še preden so šli otroci v šolo, so

173. Železnikova hiša s prizidanim delom, 2015.

se preselili na Cornovo posestvo v Razorski dolini. Malo pred letom 1950 so prišli v hišo Tomincovi iz Horjulske doline: Helena Cankar in Gregor Tominc (1887–1970) z otroki Petrom, Mihaelom, Tilko, Angelo, Francem in Antonijo. Otroci so se poročili in odšli iz Podlipe, eden od Tomincevih pa je postavil hišo na začetku Podlipske doline. Po letu 1981 je bila hiša prazna. Kupila sta jo Zofija in Franc **Malavašič**, Županova iz Kajndola. Po letu 2005 se je za nekaj let preselil sem njun vnuk Dejan Malavašič z družino.

SELJAK, Podlipa 43, prej 9

Seljakova kajža je stala na ravnici tik pod cerkvenim gričem. V času franciscejskega katastra je premogla majhno zidano stanovanjsko hišo in čez cesto majčken zidan hlev s kletjo, ki še stoji. Prvotno hišno ime je bilo Sovdat.

Domači sin Jurij **Celarc** (roj. 1787) je zapustil kajžo prvorojencu Blažu Celarcu (roj. 1808) z družino. Naslednica Marija Celarc (1852–1909), poročena **Jereb**, je kmalu ovdovela. Z drugim možem Francem Cornom sta postavila novo hišo, Podlipa 42. Staro Sovdatovo hišo sta kupila Marjana Jurca-Gregurčeva in Janez **Seljak** (roj. 1856) iz Žirovnice nad Žirmi. Vdovec Janez se je

174. Seljakova družina, okoli leta 1935. Sedijo z leve: hči Julka, mama Frančiška, oče Janez Seljak ter sin Janez ml., poleg stoji hči Ivana. Zadaž so hči Ana ter sinovi Silvester, Matevž in Stanko.

oženil z Marijo Jurca (1870–1962), Marjanino sestro, s katero sta imela enajst otrok: Jožefa, Janeza, Leopolda, Andreja, Matevža, Marijano, Frančiško, Terezijo, Rozalijo, Franca in Valentino. Jožef (roj. 1895), Janez (roj. 1896) in Marijana (roj. 1904) so se izselili v Ameriko. Doma je ostal Leopold (1898–1968), tesar, z Ivano Trček-Sku-

bljevo iz Smrečja. Obdelovala sta majhno posestvo. Leopold je bil po drugi svetovni vojni lesni manipulant, zato je odkazoval les za sečnjo. Posvečal se je tudi čebelar in bil ljubiteljski lovec. Posest so podedovali sorodniki.

VRTNAR, Podlipa 44, prej 10

175. Seljakova hiša in hlev, leta 1995.

Vrtnarjeva domačija stoji nasproti cerkve v središču vasi. Domače ime spominja na zadnjega kartuzijanskega priorja Bruna Ortnerja (1765–1782), ki naj bi v hiši občasno prespal.⁴⁹ Domačija je imela v času franciscejskega katastra dve zidani stanovanjski hiši in manjšo leseno gospodarsko stavbo na polju pred vasjo. Leta 1846 in dalje je veljala za polovično kmetijo. Znana je po gostinski dejavnosti z več kot 150-letno tradicijo. Od konca 19. stoletja in še prva leta po drugi svetovni vojni sta bila v hiši

176. Vrtnarjeva hiša z gostilno na razglednici Podlipe iz leta 1917. Na desni zgoraj cerkev sv. Brijuna in župnišče (hrani: Janez Žitko).

177. Vrtnarjeva hiša iz leta 1940 (hrani: Janez Žitko).

178. Vrtnarjevi, leta 1933. Sedita mama Frančiška in oče Ivan Jurca, levo sedi hči Minka, desno hči Viktorija. Stojijo od leve proti desni hčere in sinovi: Frančiška, Jože, Franc, Janez, Slavka in Gabrijel.

pomožni poštni urad ter pred letom 1945 in nekaj let po njem trgovina z mešanim blagom.⁵⁰ Domačijo je leta 1942 požgal italijanski okupator. Jurcovi so v enem letu obnovili hišo in hlev. Medtem so stanovali v Kajetanovi hiši v Smrečju, ki je bila med vojno prazna.

Za prvim znanim lastnikom posesti Valentinom **Jurco** (1786–1834) je prevzel domačijo sin Matevž Jurca (roj. 1809), gostilničar, z družino. Po Ani Jurca (1825–1901), Matevževi drugi ženi, je posest nasledil sin Franc Jurca (1845–1928), tudi gostilničar, z ženo Ivano Seljak ter potomci Janezom, Marjano, Francem in Frančiško. Tudi Janez (1876–1955), Francev naslednik, in Frančiška Kovač iz Blatne Brezovice sta nadaljevala z gostinsko dejavnostjo. Imela sta otroke: Franca, Janeza, Frančiško, Slavko (Stanislavo), Jožefa, Viktorijo, Gabrijela, Marijo–Minko, Kristino in Pavla. Minka se je omožila z Borisom Brusom, podlipskim učiteljem. Domačijo in gostilno je prevzel Janez (1911–1976) s Terezijo Novak (roj. 1928) s Petkovca in otroki. V gostilni jima je pomagala sestra Slavka Jurca, priložnostna gostilničarka, sestra Frančiška Jurca pa je pekla kruh do okoli leta 1970. Janez je

bil ob priložnosti tudi prevoznik s konjsko vprego in je poleg tega za vrhniško pošto ob torkih, četrtnih in sobotah prevažal poštne pošiljke z Vrhniko in nazaj. Zdaj vodita gostilno Janez Jurca ml. (roj. 1961) in Helena Kovač, Rudeljnova iz doline, s sinom Janijem. Kmetijo obdeluje Zakajnc iz Smrečja.

V Vrtnarjevi gostilni hranijo posebno »vrtečo se mizo« za goste. Gostje se postavijo okrog mize in položijo nanjo iztegnjene dlani. Miza se začne vrteti do velike hitrosti in lahko spremeni smer vrtenja z istočasnim obračanjem dlani. V Podlipski dolini so imeli navado vrteti takšno mizo ob večjih praznikih že pred 150. leti. Imeli so jo pri Jerebču, Kovtru, v Celarjih in še kje.⁵¹

SEDEJ, Podlipa 45, prej 11

Sedejeva hiša stoji na levo od glavne ceste sredi vasi, tik pod cerkvenim gričem. Zidana kajža z ločenim majhnim gospodarskim poslopjem je sprva veljala za četrtninsko kmetijo in od leta 1869 za kajžo. Pri hiši se sredi 19. stoletja omenja tudi kovačnica (fabrica ferrara).

Leta 1824 je bil lastnik kajže Janez **Križaj**. Njegova naslednica Ivana Križaj (1772–1829) je oddajala stanovanje **Urhovim**. Hišo je nato dobil Jakob Urh (roj. 1813) s potomci. Naslednik Janez Urh (1851–1925), izučeni čevljar in zidar, in prva žena Jera Troha–Mežnarjeva sta imela dve hčeri. Z drugo ženo Frančiško Slabe (1864–1942) sta imela dvanajst otrok. Hčere Frančiška (roj. 1887), Marijana (roj. 1888), Terezija (roj. 1890) in Ivana (roj. 1892) so se izselile v Ameriko in se tam omožile. Sin Anton (roj. 1897) se je izselil v Ameriko leta 1920. Luka (1901–1945), poročen s Katarino Pišek iz Žažarja, je po drugi svetovni vojni veljal za pogrešanega. Najmlajša Anica (roj. 1907) se je omožila s Pavlom Podobni-

karjem, podlipskim učiteljem. Hišo je poddedoval Jakob (1900–1977), tesar, zaposlen v vrhniški usnjarni. Z Antonijo Pišek iz Žažarja sta imela potomce Jakoba ml.–Jaka, Frančiška, Janka, Jožefa, Stanka in Marijo. Stanko je umrl leta 1966 med služenjem vojaščine v Beogradu. Jaka (1923–2014), dedič posesti in zadnji vaški čevljar ter član šentjoške lovske družine, je hodil na delo v vrhniško usnjarno. S Francko Malavašič-Skubljevo iz Smrečja sta zapustila domačijo Franckinemu nečaku Janezu **Malavašiču** z družino.

179. Del Šolskega spričevala Jakoba Urha-Sedejevega (roj. 1923) iz časa italijanske okupacije, leta 1942. (ZAL, VRH 46)

180. Podlipčani spremljajo Stanka Urha-Sedejevega na zadnji poti, 1966.

JAJČNK, Podlipa 46, prej 12

Jajčnkova hiša stoji nasproti cerkve sredi vasi. Leta 1824 je premogla kar veliko zidano stanovanjsko hišo, čeprav je kasneje veljala za kajžo. Kajži so rekli tudi pri Žnidarju. Sredi 20. stoletja so imeli pri hiši več desetletij mizarstvo delavnico za notranje in stavbno pohištvo.

Prvi znani lastnik kajže Luka **Slovše** (1767–1828) je imel hčere: Apolonijo, Nežo in Marijo. Nepremičnino je zapustil Apoloniji, poročeni **Kogovšek** (1793–1842), z družino. Kogovškovi so oddajali stanovanje še Jerici Celarc in Martinu Malavašiču s sinovi Gregorjem Luko, Janezom Martinom in Jožefom. Nato je postal lastnik kajže Matevž **Troha** (1846–1915), rojen v Stari mežnji, po poklicu krojač, drugače pa podlipski cerkovnik. Z Marijo Železnik-Rožančevo sta imela sedem potomcev. Prvorojenec Franc (roj. 1871) je bil podlipski organist in učitelj. Marija ml. (roj. 1873) se je omožila na avstrijsko Štajersko. Janez (roj. 1878) je delal v Lünenu v Vestfaliji in nato v Ameriki. Za njim so odšli tudi drugi člani družine. Okoli leta 1930 je kupil hišo Janez **Malavašič**-Sečnikov iz Smrečja (1904–1978), mizar. V delavnici je zaposloval enega pomočnika in več vajencev iz Podlipe,

181. Jajčnkova hiša, leta 2015.

Žažarja in Vrzdence. Izdelovali so pohištvo za kuhinje, spalnice in dnevne sobe. Imeli so vedno dovolj dela, saj so vaščani po pogoriščih med drugo svetovno vojno in po njej obnavljali stare in postavljali nove hiše. Janeza so med drugo svetovno vojno internirali italijanski vojaki. Nato je bil zaprt še s strani nemške vojske, ki ga je poslala na prisilno delo v Nemčijo. Z Ivano Bogataj z Zaplane sta imela hčer Francko (1934–2012). Francka je z možem Feliksom **Grdadolnikom**, poklicnim gasilcem, kasneje prodala hišo sorodnikom.

STARA MEŽNIJA, Podlipa 13

V bližini sedanje Mežnarjeve hiše je stala manjša hiša mežnarija. Bila je v cerkveni lasti in je premogla za četrtinsko kmetijo zemljišča. V njej je pred letom 1830 stanoval podlipski cerkovnik ali »mežnar« z družino in oskrboval podlipsko cerkev. Ko so se cerkovniki preselili v hišo Podlipa 14, je tukajšnja stavba dobila ime Stara mežnija. Najbrž ni več dolgo stala, saj je njeno hišno številko dobila Lazarjeva hiša v dolini.

V prvi polovici 19. stoletja sta stanovala v mežnariji Jerica in Matevž Jurca, Vftnarjeva, z družinama. Matevž Jurca (roj. 1795), podlipski cerkovnik, in Neža Slovša, Jajčnkova iz Podlipe, sta imela sina Martina. Jerica Jurca (roj. 1815) je imela z Valentinom Troho, Mežnarjevim, sinova Jakoba in Matevža (roj. 1846). Matevž Troha je kasneje kupil Jajčnkovo hišo.

LAZAR, Podlipa 27, prej 13

Lazarjeva domačija stoji na začetku Podlipe, v rahli brežini desno od glavne ceste. Postavili so jo pred letom 1869. Lastniki so veljali sprva za četrtinske kmete in kasneje za kajžarje, čeprav so obdelovali majhno

posestvo. Na dvorišču so imeli dva vodna zajetja s stalnim in občasnim izvirom vode.

Za Jakobom **Jerebom** sta živela v hiši Neža Jereb (1865–1900) in Andrej **Filipič**–Štantov (1865–1916), zidar. Njuna prvorojenka Ivana (roj. 1891) se je izselila v Ameriko. Andrej se je po Nežini smrti oženil s Frančiško Oblak z Zaplane. Rodili so se jima otroci: Peter, Frančiška, Jaka–Jokl, Franc, Janez, Marija–Mici in Jože. Otroci so kmalu ostali brez očeta, saj je Andrej umrl v prvi svetovni vojni kot vojak črnovojnik v vojaški bolnici v Celovcu. Jaka (roj. 1909) se je preživil doma in tesaril. Jože (roj. 1916) se je izučil za čevljarja pri Podlogarju in doma v »gornji hiši« odprl čevljarstvo delavnico. V delavnici sta pomagala tudi Valentin Kogovšek in Jožef Kogovšek–Kušarjeva iz Smrečja. Dne 26. julija 1942 so Jaka in Jožeta v Češerkovem gozdu usmrtili partizani. Janez, izučen krojač, je delal na Vrhovcih pri Ljubljani in kasneje v tekstilni tovarni na Viču. Mici je veliko pomagala pri Vftnarju in v cerkvi ter se kasneje omožila z vdovcem Pavlom Podobnikarjem, podlipskim učiteljem, in se preselila k njegovi družini na Vrhovce v Ljubljano. Peter (1902–1982) je bil pri salezijancih v Veržeju. Ker doma ni bilo naslednika, se je vrnil k ostareli materi ter s Tončko Maček

182. Lazarjeva domačija iz konca 30. let prejšnjega stoletja (hrani: Tatjana Otoničar).

183. Janez, Mici, Jaka in Jože Filipič (z venčkom)–Lazarjevi pred domačim kozolcem ob Jožetovem naboru. Jaka je vozil kolo italijanske znamke Presto (hrani: Tatjana Otoničar).

184. Frančiška Filipič–Lazarjeva (druga z leve) s sinovoma Jožetom (prvi z leve) in Janezom ter sovaščanko na Svetih Višarjih, priljubljeni božji poti Podlipčanov (hrani: Tatjana Otoničar).

iz Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem prevzel domačijo. Bil je tudi podlipski cerkovnik, Tončka pa je pekla piškote in hostije. Vsi sinovi Marjan, Peter in Gabrijel–Jelko ter hči Albina so se poročili, si ustvarili družine in postavili hiše na domačih parcelah.

185. Lazarjev kozolec.

MEŽNAR, Podlipa 49, prej 14

Mežnarjeva domačija stoji na ravnici med glavno cesto in cerkvenim gričem sredi vasi. Leta 1824 je imela kar veliko zidano gospodarsko poslopje, verjetno s stanovanjskim delom, in samostojen zidan hlev. Pol stoletja kasneje je veljala za polovično kmetijo. Na mestu stare hiše gradijo zdaj novo stavbo.

Na kmetiji so po letu 1800 gospodarili **Trohovi**: Tomaž Troha (roj. 1774), sin Jakob Troha (roj. 1812), ki je bil tudi podlipski cerkovnik, ter vnuk Janez Troha (1848–1922) z družinami. Janezu Troha in Mariji Skvarča iz Butajnove so se rodili: Janez ml., Marija ml., Franc, Jožef, Tomaž, Lovro in Cecilija. Franc (1879–1903) in Jožef (roj. 1881) sta odšla v Ameriko in se tam poročila; Jožef z družino je živel v Braddocku. Tomaž se je poročil k Boštjanovcu. Marija ml. je umrla v Šentjoštu, kjer je služila. Domačijo je podedoval Lovro (1884–1948), prav tako cerkovnik, z Rezo Petkovšek z Zaplane. Po drugi svetovni vojni sta prodala posest Jožefu **Jurci**-Vftnarjevemu (1917–1992). Jožef in Pavla Corn-Martenetova iz Rovt sta imela hčeri Joži in Minko ter sinova Vilka in Stanka. Stanko (roj. 1957), dedič kme-

186. Stara, visokopritlična Mežnarjeva hiša je bila grajena v cerkljanskem slogu, leta 1980.

tije, in Tončka iz Borovnice sta s potomci postavila novo hišo in se z mamo Pavlo preselila vanjo. Zemljo dajejo v najem Čukovemu iz Smrečja.

BOŠTJANOVEC, Podlipa 50, prej 15

Boštjanovčeva domačija stoji na ravnici ob koncu vaškega jedra. Leta 1824 je premogla zidano hišo in hlev ter dve majhni leseni gospodarski poslopji v sadovnjakih čez cesto. Leta 1846 in 1869 je veljala za polovično kmetijo. V hiši je med leti 1908 in 1915 gostovala prva podlipska enorazredna ljudska šola. Današnja pritlična hiša, grajena v lepem cerkljanskem slogu, in hlev sta zgledno obnovljena. Na vrtu zadaj so postavili novo hišo.

Najstarejši znani gospodar kmetije Urban Križaj (roj. 1790) in žena Uršula sta zapustila premoženje sinu Matevžu (roj. 1818). Nato je bila posest prodana. Novi lastnik Ivan **Mole** je z družino živel v Ameriki. V prazno hišo se je vselil Franc Troha-Jajčnikov, podlipski organist in učitelj, in v večji sobi organiziral osnovnošolski pouk za otroke iz Podlipske doline. Nato je kupil domačijo Tomaž **Troha**-Mežnarjev (1882–1956), ki je pred tem služil denar v

187. Boštjanovčeva domačija, leta 2015.

Ameriki. Z Maričko Urh-Matečkovo sta imela sina Franca. Franc (1932–1970) je bil podlipski mlekar. Z Vrhniko je spotoma sovaščanom rad pripeljal različno blago. Z Mari Slabe-Malnarjevo iz Smrečja sta imela sina Mirka (roj. 1950), edinca. Mirko in žena Alenka Kralj, oba mlekarska tehnika, sta bila zaposlena v mlekarni na Vrhnikih. Na domačem vrtu sta postavila novo hišo. Hči Tamara se je odselila.

Prva podlipska učiteljica Erna Blaznik iz Ljubljane, ki je pred tem poučevala v Ligojni, je nastopila službo v Boštjanovčevi hiši februarja 1910. Za delo je dobivala visoko letno plačo 800 kron in 60 kron vodstvene nagrade, a je novembra 1911 vseeno odšla k bratu duhovniku v Ameriko. Naslednja Marija Šibovc je ostala do konca leta 1915. Šolo so obiskovali učenci iz Podlipse in Žažarja ter nekaj otrok iz Podpeska in Smrečja. V povprečju je prihajalo vsako leto 95 otrok.⁵²

188. Franc Troha pri birmi z botrom Kajetanom Brencetom (v sredini) in očetom Tomažem Troha-Boštjanovčevim, leta 1942.

ŠTANTA, Podlipa 52, prej 16

Štantova domačija leži nad vasjo ob meji s šentjoško katastrsko občino. V času franciscejskega katastra so jo sestavljale zidana hiša, zidan hlev in leseno gospodarsko poslopje. Sredi stoletja je veljala za tretjinsko in leta 1869 za polovično kmetijo. Na mestu stare hiše so postavili novo po letu 2004.

189. Štantova stara hiša, leta 1974. Med vrati mama Ivanka Filipič, orjeta sinova Jože Filipič in Janez Filipič.

Na domačiji gospodari rodbina **Filipič** vsaj že dvesto let. Prvega znanega gospodarja Jakoba Filipiča (1780–1847) sta nasledila sin Gašper Filipič (roj. 1817) z Jero Kavčič in vnuk Janez Filipič (1857–1892) z Marijo Trček iz Rovt z družinama. Janez Filipič in Marija Trček sta imela otroke: Marijo ml., Martina, Matevža in Jakoba. Martin (roj. 1887) in Matevž (roj. 1889) sta se odselila in poiskala delo v Ameriki. Vdova Marija (1863–1932) se je drugič omožila leta 1894 z Janezom **Jesenovcem** (1867–1950) iz Smrečja, s katerim sta imela pet otrok. Odrasla je le Marjana in imela hčer Marijo. Marija Jesenovec st. je bila med drugo svetovno vojno na prisilnem delu v Nemčiji. Jakob Filipič (1891–1969), dedič kmetije, se je oženil z Ivano Jereb, Jerebovo iz Podpeska. Rodili so se jima potomci: Jakob ml., Ivanka, Frančišek, Frančiška, Jožef, Mari-

ja, Janez, Julijana in Gabrijela. Jakob st. je bil tudi kolar, tesar in čevljar. Hči Ivanka (1931–2007) s sinom Marjanom je podedovala kmetijo. Delala je v vrhniški usnjarni. Marjan (roj. 1950) z družino živi v novi hiši. Njegova hči Anita z možem in otroki je postavila svojo hišo blizu domačije.

ROŽANC, Podlipa 53, prej 17

Domačija stoji na skrajnem severnem koncu Podlipske doline V Kotu. Leta 1824 je premogla zidano hišo in manjše gospodarsko poslopje na desni strani hiše, na levi pa so bili leseni ostanki manjše stavbe. Leta 1869 je veljala za polovično kmetijo. Novo hišo so postavili okoli leta 1955.

Za Urbanom **Jesenkom** (1772–1831), prvim znanim gospodarjem, je prevzela kmetijo hči Marija (roj. 1806) z možem Martinom

Možino in sinom Martinom ml. Stanovanje so delili še z veččlansko Jerebovo družino. Janez Možina (1846–1923), Martinov naslednik, in Ivana Mlinar sta imela pet potomcev. Hčere Ivana ml. (1869–1914), Marija (1871–1966), Terezija (roj. 1876) in sin Jakob (roj. 1882) so se izselili v Ameriko. Vdovec Janez se je drugič oženil z Marijo Treven. Njun sin Anton (1896–1915) je padel kot vojak 7. lovskega bataljona avstrijske vojske v prvi svetovni vojni. Domačijo je podedoval sin Franc (roj. 1893) s Heleno Mrak iz Brebovnice in z otroki: Ivano, Vinkom, Francem ml., Marijo, Janezom in Andrejem. Z njimi je živel nekaj časa tudi Vincenc Možina (roj. 1899), Terezijin sin. Vinka Možino (1922–1942) so Italijani 13. oktobra 1942 v Ljubljani ustrelili kot talca, Janeza pa internirali. Helena in Franc sta prodajala mleko strankam po vasi. Okoli leta 1952 sta se preselila k otrokom v Lju-

190. Gradnja pregrade za zadrževanje hudourniških naplavin na Podlipščici pri Rožancu, leta 1946. Med delavci je Franc Jurca-Gregurčev.

191. Rožančeva stara hiša, leta 2015.

192. Mihova domačija, leta 2015.

bljano. Kmetijo je kupil Anton-Tone **Vehar** ml.–Strojarjev (1930–1991), zidar na Vrh-niki. Z ženo Francko Kogovšek–Šelovsovo iz Smrečja ter sinovoma Tonijem in Francijem se je preselil na domačijo. Tu so se jima rodili še Mirko, Angelca in Stanko. Zdaj obdeluje kmetijo Stanko Vehar, inženir metalurgije in nekdanji uslužbenec Rudnika urana Žirovski Vrh.

MIHA, Podlipa 12, prej 18

Levo od glavne ceste, ki vodi iz doline v Pajsarjev kot, stojijo tri novejša hiša, zadnja je Mihova. Prvotno je stala tu Pajsarjeva bajta, imenovana tudi Jernačkova.

V hiši so v 19. stoletju stanovali najemniki. Leta 1900 so stanovali tu Moletovi: Franca Mesec in Anton Mole (roj. 1847) iz Žažarja z otroki Antonom ml., Marijo in Pavlom. Z njimi je živel tudi Jože Mole, Antonov brat. Anton ml. (roj. 1883), zidar, se je oženil z Antonijo v Dolenjem Logatcu. Za Moletovi-mi sta se vselila v hišo Neža Frank in Franc Troha (1850–1926), rojen v Vftnarjevi bajti, z otroki, in ostala do preselitve h Koziku v Žažar. Leta 1927 sta kupila posest Marija Malovrh in Mihael **Grbec** (1895–1987) iz Šentjošta, cestar. Imela sta hčerko Marijo ml. in sina Janeza-Ivana. V Podlipi so se

jima rodili še Frančišek, Ivana, Pavel, Frančiška, Stanislava in Vinko. Domačijo je podedoval Vinko (roj. 1943) s Fani Svete iz Ohonice pri Borovnici. Poleg domačije sta postavila novo hišo. Hči Andreja je zgradila hišo v bližini doma, hči Martina pa je omožena pri Pavličku.

193. Mihovi, leta 1959. Sedijo: starši Marija in Mihael Grbec z vnukoma Zoranom in Darinko. Za njimi stojijo hčere in sinovi: Franc, Ivan, Francka, Stanislava, Ivanka, Pavel, Mimi in Vinko.

MRVC, Podlipa 3, prej 19

Desno od glavne poti, ki vodi iz doline v Pajsarjev kot, se nahaja na samem Mrvceva domačija. Po franciscejskem katastru je imela veliko zidano hišo, leseno gospodarsko poslopje in malo pred Pajsarjevo

194. Družina Žitko, okoli leta 1910. Spredaj sin Karol in hči Marjanca. Za njima sedijo z leve: starši Marija in Janez Žitko, stara mama Uršula Bogataj in njena hči Jera Žitko, poročena Mrzlikar. Za njimi stojijo z leve: hčere in sinova: Ivana, Marija ml., Janez ml., Frančiška in Franc. Posnetek je nastal pred odhodom Marije ml. v Ameriko.

domačijo pri mlaki majhno opekarno (*for-nace de mattoni*). Na žganje opeke spominja tudi staro ledinsko ime *Pri Fornaci* za travnikom pod hišo. Leta 1846 je veljala za celo in leta 1869 za polovično kmetijo. Sredi 19. stoletja so postavili na levem bregu Pajsarjevega potoka mlin. Mlinsko kolo je poganjalo dva para kamnov za črno in belo moko ter dve stopi za proso. Z obrtjo so prenehali leta 1933, za domače potrebe pa so mleli vse do leta 1957.⁵³ Zraven stare hiše so v 60. letih prejšnjega stoletja postavili novo. Staro domače ime je bilo Kalin. Sedanje ime Mrvc je ostalo po upravniku Kalinovega posestva, Mervecu.

Prvi znani lastniki posestva **Kalini** so bili v 17. in 18. stoletju vrhniški mitničarji in ugledni vrhniški tržani. S poroko so posest pridobili **Dietrichi**, ki so premoženje po letu 1818 zapravili.⁵⁴ Leta 1833 je kupil kmetijo Matija **Žitko**–Smrekarjev (1798–1856) iz Razorske doline. Denar je zaslužil

s prevažanjem jamborov in drugega lesa iz Smrečja na železniško postajo Logatec ali Vrhniko. Tudi sin Matevž (1841–1878) je bil prevoznik s konjsko vprego. Oženjen je bil z Uršulo Bogataj, Mrovcevo iz Opal pri Žireh. Sin Janez (1864–1939), Matijev naslednik, in Marija Janša sta imela devet otrok: Janeza ml., Marijo ml., Franca, Frančiško, Franca, Ivano, Cirila, Karola in Marjanco.

195. Mrvceva domačija, leta 1941. Ivan Malavašič, olje na platnu, 1994.

Stanovanje so delili še z mamo Uršulo, drugič poročeno Trček. Janez je tudi čebelaril. Marija ml. (roj. 1890) je okoli leta 1910 odšla v Ameriko. Kmetijo je podedoval Franc (1895–1983) z Jožefo Rode-Škupnikovo s Stare Vrhnike, s katero sta imela sinova Janeza in Franca ml. Franc ml. (roj. 1936), dedič kmetije, je tudi zidaril. S Tilko Čuk s Petkovca imata sina Francija (roj. 1966), sedanjega gospodarja domačije. Ukvarjajo se z živinorejo. Nekaj časa so gojili tudi ribe amerikanke. Janez Žitko (roj. 1935), elektrotehnik, poročen z Ano Brenčič-Gojerjevo, je postavil hišo na Vrhniki.

196. Pletev strniščnega korenja pri Mrvcu, okoli leta 1955. Od leve proti desni: Ivanka Kovač, neznana, Katarina Pajsar, Johana Pajsar in Slavka Gabrovšek. V ozadju Mrvceva domačija.

PAJSAR, Podlipa 8, prej 20

Stara Pajsarjeva domačija stoji pod strmim in poraščenim Pajsarjevim bregom na meji s katastrsko občino Žažar. Domačijo so v času franciscejskega katastra sestavljale velika zidana hiša, zelo velik in delno zidan hlev ter zidana gospodarska stavba. Pod domačijo ob poti v dolino sta bili še zidani Pajsarjeva bajta in majhna gospodarska stavba. Leta 1846 so imeli za celo kmetijo sveta in leta 1869 za polovično kmetijo. V zaraščeni globeli nad hišo izvirra Pajsarjev potok, ki je vsaj od leta 1659 poganjal mlin. Mlin je imel par belih in par

197. Pajsarjeva domačija, leta 2002.

198. Trlice lanu pri Pajsarju, med obema vojnama.

črnih kamnov. Nemoteno je deloval tudi ob nalivih in suši vse do leta 1948, ko so prostor predelali v stanovanje. Mleli so za prebivalce Žažarja.⁵⁵

V 19. stoletju so bili gospodarji domačije Gašper **Pajsar** (1770–1840), Jurij Pajsar (1803–1882) in Janez Pajsar (1846–1926) z družinami. Janez in Marija Matuč sta imela potomce: Ano, Janeza, Ivana in Franca. Hišo so delili še z zasebnico Ivano Gabrovšek (roj. 1817) in pastirico Marijo Treven. Kmetijo je podedoval Franc Pajsar (1885–1954) z Marjano Mole iz Žažarja. Pred prvo svetovno vojno so se jima rodile Ivanka-Johana, Marija in Antonija ter po vojni še Marjana ml., Jakob, Ignacij, Frančišek, Katarina, Janez in Marijan. Naslednik Ignacij

(1921–1960) in Pavla Fortuna iz Razorske doline sta imela hčer Marinko in sina Naceta. Zdaj vodi kmetijo Nace Pajsar (roj. 1952) z družino. Goji tudi ribe. Marinka in Miroslav Žitko-Cirilov sta zgradila svojo hišo v Pajsarjevem kotu.

Kakšnih deset metrov nad zaselkom se v zaraščeni globeli apnenčastega dolomitnega Krasa nahaja Pajsarjeva jama. V jami, dolgi preko petsto metrov, so odkrili podzemni vodotok z jezeri in vodnimi galerijami ter večje prostore in dvorane, do katerih vodijo številne ožine in kanali. Prvi se je v jami potapljal in jo izrisal Primož Krivic z ekipo leta 1975 in kasneje še ljubljanski potapljači. Temperatura v jami je 9 stopinj Celzija.⁵⁶

KOKAL, Podlipa 4, prej 21

Kokaljeva domačija je prva od treh podlipskih posesti v Razorski dolini. Leta 1824 je imela zidano hišo, večji zidan hlev in zidano gospodarsko poslopje. Na začetku druge polovice 19. stoletja je veljala za polovično in nato za tretjinsko kmetijo. Pri cestnem odcepu za Razorsko dolino so po letu 1880 postavili stope za drobljenje čreslovine (smrekovo lubje), ki so jo uporabljali v usnjarstvu. Stale so v lesenih baraki z lopatastim lesenim kolesom. Delovale so do začetka 20. stoletja.⁵⁷ Nanje spominja staro ledinsko ime Pri stopah.

V 19. stoletju sta kmetovala na posesti Neža Petkovšek in Janez **Butin** (1801–1855) s potomci. Del hiše so oddajali sorodnikom Butinovim, gostaču Martinu Podlipcu z otroki in več drugim zasebnikom. V reji so imeli tudi dečka Antona Goldaverja. Pred letom 1879 sta kupila domačijo Frančiška Celarc s Stare Vrhnike in Gregor **Trček**–Moletov iz Žažarja (1848–1922). Sinova Franc (roj. 1879) in Peter (roj. 1888) sta se izselila v Ameriko.

Kmetijo je prevzela hči Marija Trček (1890–1974) z Janezom **Mrakom** s Plešivice. Imela sta več otrok. Janez, Marija, Štefan in Ivana so umrli v otroštvu. Odrasli so Ludvik (1922–1945), član slovenskega domobranstva, ki je bil ubit po drugi svetovni vojni; Terezija (1930–1968), ki je umrla v prometni nesreči v Sinji Gorici; ter Frančiška, Katarina, Antonija in Angela. Dekleta so se omožila in odšla iz Podlipa, Antonija z Vinkom Jerebom iz Rovt in Angela z Jožefom Celarcem iz Dobrove. Katarina (1929–2002) je pokopana v Podlipi. Frančiška (roj. 1927) se je že starejša omožila. Z možem sta zapustila del kmetije moževemu sinu iz prvega zakona in del Frančiškinemu nečaku Vinku Jerebu ml.

199. Kokaljeva domačija v začetku 80. let prejšnjega stoletja. Spredaj stojita Frančiška Mrak (levo) in njena sestrična.

SMREKAR, Podlipa 5, prej 22

Druga domačija v Razorski dolini na desni je Smrekarjeva. Precej velika kmetija je imela v času franciscejskega katastra dve zidani stavbi, stanovanjsko hišo in hlev. Leta 1846 je veljala za polovično in leta 1869 za tretjinsko kmetijo.

Prva znana gospodarja kmetije Simon **Smrekar** (1786–1822) in Helena Žitko-Krošljeva sta imela šest otrok. Helena je kmalu ovdovela in predala kmetijo bratu Matiji Žitku (1798–1856). Matija je bil prevoznik s konjsko vprego in prekupčevalec z lesom. Z Marušo Telban-Strnadovo iz Ligojne sta imela osem potomcev. Domačijo je podedoval Luka (roj. 1826), kolar. Matevž (roj. 1841) je odšel z očetom Matijo k Mrvcu in prevzel domačijo pri Pajsarjevem kotu. Domačija v Razorski dolini je bila pred letom 1900 prodana. Novi lastnik Janez **Seljak** (1866–1952) iz Idrškega in Frančiška Hodnik sta imela 17 otrok. Anton (roj. 1895) in Marija (1898–1926) sta se izselila v Ameriko ter Ana (roj. 1918) v Kanado. France Seljak (1896–1916) je umrl v prvi svetovni vojni v vojaški bolnici v italijanskem ujetništvu. Janez Seljak ml. (1904–1943) in Jožef Seljak (1914–1943) sta v 2. svetovni vojni padla v boju s partizani v Grčaricah pri Ribnici. Domačijo je podedovala Ivana (roj.

200. Smrekarjeva domačija, leta 2015.

1920) z Jožetom **Ribičem** (1920–2009) iz Boštanja na Dolenjskem, električarjem. Hčeri Ivica in Joži sta se omožili in odselili. Kmetijo sta podedovala najmlajša hči Fani in mož Tone **Mrzlikar**. Zdaj jo obdeluje sin Toni Mrzlikar, kmetijski inženir, s potomci.

FORTUNA, Podlipa 6, prej 23

Fortunova kmetija, nekdanje imenovana Na Razorju, se razprostira pred koncem Razorske doline. V času franciscejskega katastra je imela zidano hišo in dva zidana hleva ob meji s starovrhniško katastrsko občino. Leta 1846 in 1869 je veljala za polovično kmetijo. Hišo so med drugo svetovno vojno požgali italijanski okupatorji.

Prva znana gospodarja domačije sta bila Andrej **Razor** (roj. 1780) in Uršula Bogataj. Za njima je podedoval posest Nikolaj **Bogataj**, ki je bila lastnik tudi večje zidane hiše ob glavni cesti pred vasjo Podlipa. Anton Butin-Kokaljev, kasnejši posestnik, in Terezija Celarc-Seljakova sta kmetijo okoli leta 1880 prodala. Vdova Terezija je z otrokoma ostala v hiši kot preužitkarica. Novi gospodar Janez **Fortuna** (roj. 1844) s Trate pri Žireh in žena Franja sta imela več potomcev. Kmetijo je podedoval Matevž (1886–1942). Z drugo ženo Marijo Gantar

201. Fortunova domačija, leta 2015.

202. Spominska plošča na gasilskem domu v Podlipi z vsemi tremi padlimi s Fortunove domačije: Matevž Fortuna ter sinova Matevž Fortuna ml. in Vinko Fortuna.

sta imela otroke: Ivana, Francko, Matevža ml., Stanislava, Pavlo, Frančiška, Vinka, Marijo ml. in Ančko. Marija ml. (roj. 1925) se je izselila v Ameriko. Matevž Fortuna (1886–1942) ter Matevž Fortuna ml. (roj. 1917) in Vinko Fortuna (roj. 1924) so padli med drugo svetovno vojno. Matevža so ustrelili italijanski vojaki 27. julija 1942 na dan, ko so jim požgali domačijo, sinova pa sta padla v boju z domobranci. Ivana Fortuno (1914–1997), izučenega mizarja, so odpeljali v zapor na Elbo in Pavlo Fortuno v taborišče v Gonars.⁵⁸ Ivan je po vrnitvi podedoval posest. Z Amalijo Leskovec sta imela sina Janeza, avtomehanika in strokovnega učitelja na srednji tehniški šoli v Ljubljani, ter hčer Nevenko. Janezov sin Boštjan z družino je na domačem zemljišču postavil novo hišo.

KROŠELJ, Podlipa 16, prej 24

Velika Krošljeva kmetija se razprostira na lepi sončni legi Krošljevega hriba. Domačija je imela v času franciscejskega katastra majhno zidano hišo in samostojen zidan

hlev. Sredi 19. stoletja je bila med večjimi kmetijami v Podlipski dolini, saj je obsegala za tričetrtsko kmetijo sveta in leta 1869 za polovično kmetijo. Od prvotne domačije s hlevom in kaščo se je ohranil le kozolec.

Za prvim znanim lastnikom domačije Valentinom **Žitkom** (roj. 1785) sta kupila domačijo Valentin **Petkovšek** (1840–1915) z Zaplane in žena Marija Gabrovšek iz Rovt. Njun sin Janez Petkovšek (roj. 1877) je odšel s trebuhom za kruhom v Ameriko. Sin Franc (1875–1942), Valentinov naslednik, in Katarina Celarc, hči Ignacija Celarca-Gromovega Naceta, Cankarjevega»Aleša iz Razora«, sta imela potomce Franca ml., Vinka, Ivana, Maksa, Jožefa, Rozko in Stanka. Maks, čevljar, se je oženil na Staro Vrhniko. Jože (roj. 1918), mizar, se je prek Avstrije izselil v Kanado in se tam oženil s Frančiško Arhar. Franc ml., Ivan in Stan-ko, slovenski domobranci, so bili ubiti po drugi svetovni vojni leta 1945. Domačijo je nasledil Vinko Petkovšek (1910–1995). Na kmetiji je do leta 1958 služila Marjana Malovrh-Lovračkova iz Smrečja (roj. 1935). Nato je bratu hodila devet let pomagat sestra Rozka Jazbar, poročena pri Pečnikarju v dolini. Dedinja Rozalija Jazbar ml., Rozkina hči, poročena **Trček**, je del kmetije prodala.

203. Krošljeva domačija.

204. Krošljevi, okoli leta 1941. Sedijo: starši Katarina in Franc Petkovšek, poleg hči Rozka in sin Stanko. Zadaaj stojijo: sinovi Vinko, Ivan, Jože, Franc in Maks.

ZAKAJNČEK, nekdanj Podlipa 25

Zakajnkova domačija na Krošljevem hribu je imela leta 1824 veliko zidano stavbo s stanovanjskim in gospodarskim delom ter samostojen zidan hlev. Pol stoletja kasneje je veljala za polovično kmetijo. Domačija je propadla po drugi svetovni vojni.

Prvi znani gospodar kmetije je bil Janez **Celarc** (roj. 1803). Njegova naslednika Marija Celarc (roj. 1803) in Andrej **Pajsar** (roj. 1805) sta imela potomce: Antona, Marijo, Janeza, Martina in Ano. Del hiše sta oddajala še družini Merlak. Leta 1869 je bil lastnik kmetije Martin Pajsar (roj. 1837) z družino. Za njim je podedovala posest Marija Pajsar (1865–1940) ter delila hišo z bratom Janezom in Jožetom ter sestro Franjo Pajsar. Pri hiši so imeli za kmečka opravila najetih več hlapcev in dekel, kasneje pa le še deklo Marijo Nagode s Praprotnega Brda ter pastirico Marijano Bogataj s Petkovca. V delu hiše so imeli vseskozi tudi najemnike.

RAZORSKI MALN, Podlipa 15, prej 26

Približno na tretjini Podlipske doline se od glavne ceste odcepi pot na levo do Razorskega malna. Zidana hiša z mlinom stoji na samem. Sprva je pripadala Razorski domačiji (gl. Fortuna) v Razorski dolini. Leta 1846 je imela za tretjinsko kmetijo zemljišča, kasneje je veljala za kajžo. Mlin je prvič omenjen leta 1709. Na lesenem portalu ima ohranjeno letnico 1889. Poganjali so ga potoki Podlipščica ter pritoki s Krošlja, Logarja in iz grape Sopovt. Na dveh parih kamnov so zmleli do sto kilogramov žita na dan, največ za Razorsko dolino, Krošljev hrib, Trčkov grič in Zaplano.⁵⁹

Prva znana lastnica mlina Marija **Razor** (1778–1837) se je omožila **Kogovšek**. Za njo so prevzeli mlin Gregor Kogovšek, Gregor Kogovšek ml. (1801–1863) in Valentin Kogovšek (1846–1918) z družinami. Valentinov sin Peter (1868–1947) in Marjana Novak s Plešivice sta imela otroke: Janeza,

205. Družina Kogovšek, slikana okoli leta 1933. Sedijo: hči Ančka, starši Marjana in Peter Kogovšek in hči Marija. Stojijo: hči Marjanca, sin Peter ml. in hči Katarina s sinom Slavkom.

Marijo, Marjanco, Ančko, Kristino, Ivano in Petra ml. Z njimi je živel tudi stric Jože Kogovšek, Petrov brat. Peter se je poleg mlinarstva ukvarjal še s čebelarstvom. V mlinu so ostali Janez (1895–1966), Marija (1897–1980) in Katarina (1908–1989). Petra Kogovška ml. (1914–1942) so med drugo svetovno vojno ustrelili italijanski vojaki, sestre Katarino in Marijo pa internirali. Petrov grob je v gozdu pod Zaplano. Katarina je imela sina Slavka Kogovška (roj. 1931), sedanjega gospodarja kmetije in zadnjega mlinarja v Razorskem malnu. Preživlja se s kmetovanjem.

206. Razorski mlin, leta 2007.

TINČEK, Podlipa 29, prej 27

Majhna Tinčkova hiša stoji v zaselku pred vaškim jedrom na desni strani glavne ceste. Prvotno se je imenovala Trčkova kočica po lastniku Valentinu Trčku z Zaplane (leta 1869). Po drugih virih naj bi bila tu Sovdatova kočica. V hiši so stanovali najemniki. Na njenem mestu stoji zdaj Železnikova hiša, zgrajena leta 1966. V bližini so postavili še tri nove hiše.

Prvi znani stanovalci Moletovi in Čelešnikovi so prišli v hišo po letu 1835. Sredi stoletja jih je zamenjala družina Andreja Koširja (roj. 1818) iz Butajnovе vasi. Sledila sta Marija Malavašič in mož Valentin **Jereb**–Šimnovčev Tinček (1863–1896), krojač. Marija je bila doma iz kočice, ki je stala ob poti med Boštjanovčevim in Jerebovim hribom še v začetku 20. stoletja. Z njima je živel tudi Neža Jereb, Valentinova teta. Njuna edinka Franja Jereb (roj. 1896) se je omožila k Mihelču na Staro Vrhniko. Tinček se je doma pri padcu smrtno ponesrečil. Na kraju nesreče so ob cesti postavili križ, ki ne stoji več. Vdovo Marijo so klicali Mece. Preživljala se je kot dninarka. Kasneje se je omožila s sosedom Francem **Cornom**–Sovdatovim (1855–1942), tudi vdovcem. Franc je od doma dobival preživnino, tako, da sta vsak dan dobila mleko, jeseni nekaj krompirja in žita ter vsako leto enega prašička.

207. Na temeljih Tinčkove hiše stoji zdaj Železnikova hiša. Posneta leta 2015.

Ko je Mece drugič ovdovela, je ostala nekaj let sama v hiši; ko pa je onemogla, je odšla k hčerki. Posest so podedovali Marteneto- vi iz Rovt in jo prodali Tonetu **Železniku**–Kovtrovemu iz Smrečja (1928–2008). Tone in Bernarda Jereb–Kovačeva iz Smrečja sta na mestu stare postavila novo hišo. Sinovi Toni, Zdravko in Mirko imajo hiše v bližini. Hči Heli se je omožila v Rovte. V bližini živita tudi Bernardina sestra Marta Merlak in brat Andrej Jereb z družinama.

ŽUPNIŠČE, Podlipa 48, prej 28 in 30

Prvi duhovniki, ki so prihajali maševat v Podlipo z Vrhniko, so bili začasno nastanjeni v mežnariji in kasneje v kuratski hiši, ki jo je dal postaviti zadnji kartuzijanski prior Bruno Ortner (1765–1782) leta 1767.⁶⁰ Kuratsko hišo, verjetno kasnejšo kaplani- jo in zatem župnišče, so postavili na začet- ku župnijskega vrta. Precej veliko zidano pritlično stavbo so kasneje večkrat prena- vljali, prvič leta 1826 in obsežneje v letih 1849–1850. Pri obnovi so pomagali z delom predvsem domačini in prebivalci Žažarja, sosednje župnije so darovale les. Leta 1867 so župnišče dvignili za nadstropje. Takrat so tudi podrl mežnarijo. Dobrih deset let kasneje so deloma prezidali, deloma dozi- dali še gospodarsko poslopje.⁶¹ Tako župni- šče kot nekdanji hlev sta zdaj lepo obno- vljena. Nedavno so ju tudi na novo prekrili. Župnijsko stavbo krasi star portal z letnico 1849. V župnišču je bilo stanovanje za du- hovnike in njihove pomočnike ter gospo- dinjo, hlapca in deklo, če jih je imel. Del prostorov je bil namenjen za prenočevanje škofa in njegovega spremstva. Občasno so imeli tudi druge stanovalce.

Od nastanka samostojne lokalije Podlipa leta 1790 pa do danes so delovali v Podli- pi številni zaslužni duhovniki: lokalisti, kaplani, ter od leta 1875 župniki in župnij-

208. Župnijski kompleks: nekdanji hlev, župni- šče in cerkev sv. Brikcija, desno mrliška vežica, leta 2015.

ski upravitelji ter njihovi pomočniki. Med najbolj znane sodi Peter Hicinger, ki je služboval tu med leti 1847–1859), ki je tu opravljal duhovniško službo sredi 19. sto- letja. Hkrati je poučeval podlipske otroke, med domačini spodbujal cerkveno in ljud- sko petje ter pomagal ljudem v pravnih za- devah. Za njim so poučevali otroke še du- hovníki: Janez Celarc (1860–1864), Ignacij Okorn (1865–1872), ki je imel skoraj redno šolo v župnišču, kjer je dal napraviti tudi klopi, Moricij Goslar (1872–1875) in Janez Arko (1878–1888).⁶² Na področju gradnje in prenavljanja cerkvenih stavb so bili najbolj dejavni: Jožef Messissnel (1795–1810), ki je vodil gradnjo sedanje cerkve, Anton Je- mec (1895–1908), prenovitelj poškodovane cerkve po potresu leta 1895 in že omenje- ni Ignacij Okorn, ki je povečal župnišče. Anton Košir (1835–1841) je opravljal služ- bo cerkvenega revizorja. Župniku Jožefu Lazniku (1890–1892) in njegovim nasle- dnikom pa je bila leta 1891 poverjena tudi oskrba ter pobiranje in razpošiljanje obre- sti od denarne ustanove, ki jo je Ignacij Je- lovšek, posestnik in trgovec z Vrhniko, iz svoje zapuščine z glavnico 1.200 goldinar- jev, vknjiženi na posestvo Jerneja Groma s Stare Vrhniko, v oporoki pa zapustil rev- nim bolnikom iz župnij Borovnica, Preser- je, Podlipa, Šentjošt, Horjul in Zaplana.⁶³

209. Sprevod podlipskih konjenikov čaka na prihod škofa Gregorija Rožmana v Podlipo, leta 1936 (foto: Franc Brenčič).

Po drugi svetovni vojni leta 1949, ko je moral tedanji župnik Alojzij Tome (1931–1949) v zapor, sta se vselili v župnišče vdovi Alojzija Ruparčič, nova podlipska babica, s sinom Mirkom in Angelca Kogovšek s hčerama. V nadstropju so stanovali tudi prodajalci tedanje Kajetanove trgovine v Smrečju. Po prihodu župnika Ludvika Zajca leta 1952 je ostala v župnišču nekaj časa le še Alojzija Ruparčič. Za Zajcem so službovali tu še duhovniki: Stojan Novak, Jožef Škoda, Kristijan Stolbičar, Stanislav Kapuš (župnik v Horjulu), dr. Silvester Novak, Anton Gradišek in Janez Novak.⁶⁴ Leta 2015 je bila Podlipa ponovno priključena vrhniški župniji.

Peter Hicinger (1812–1867), slovenski duhovnik, pesnik in pisatelj, rojen v Trziču na Gorenjskem, je služboval najprej kot kaplan v več krajih po Sloveniji, nato med leti 1847 in 1859 kot samostojni dušni pastir lokalist v Podlipi in nazadnje kot župnik in dekan v Postojni. Že od mladih let je pisal pesmi,

210. Peter Hicinger (1812–1867), podlipski duhovnik, učitelj in krajevni zgodovinar, Vrhniški razgledi št. 11, 2010).

povesti, članke in zgodovinske razprave. Objavljal jih je v številnih tedanjih slovenskih in nemških revijah in časopisih. Pisal je tudi kroniko podlipske župnije in bil med pionirji odkrivanja rimskega obrambnega zidovja Claustra Alpium Iuliarum na naših tleh. V Bleiweisovih Novicah, Zgodnji Danici in Učiteljskem tovarišu se je podpisoval s psevdonimom Podlipski.⁶⁵

MATEČK, Podlipa 51, prej 29 in 31

Matečkova hiša stoji na začetku poti, ki vodi na cerkveni hrib. Stara in lepo obnovljena pritlična stavba ima ohranjeno črno kuhinjo in lesen sprednji del stavbe. Leta 1824 je premogla zidano stanovanjsko hišo in majhno leseno gospodarsko poslopje nasproti hiše. Petinštirideset let kasneje je veljala za kajžo. Prvotno hišno ime je bilo Žgajnar.

Prvi znani lastniki stavbe **Vrtnarjevi** so oddajali hišo družini **Filipič**. Potomec Sebastijan Filipič (1809–1889) jo je pred letom 1869 odkupil. Sebastijanova hči Marija Filipič (1851–1914) je konec stoletja sprejela na stanovanje Antona **Urha**–Sedejevega (1862–1927) z ženo Marijo Kalčič iz Račeve nad Žirmi. Marija je bila znana podlipska babica, Anton pa cerkovnik. Kasneje sta hišo kupila, nasledniki pa so dokupili še nekaj zemlje. Sin Anton Urh ml. (1893–1924) je bil pobudnik katoliškega izobraževalnega društva v Podlipi. Služboval je kot duhovnik v Dolu pri Ljubljani in je umrl mlad zaradi jetike. Doma je nadaljeval rod sin Janez (1903–1972) s Terezijo Grbec iz Butajnove in z otroki: Rezko, Ivanko, Vero, Ivanom in Francijem. Janez je delal pri regulaciji Podlipščice in v vrhniški usnjarni. V prostem času je čevljaril in bil več let podlipski cer-

211. Lepo obnovljena Matečkova, danes Pirmanova hiša, leta 2013.

kovnik. Leta 1952 se je ponovno oženil z Marjeto Pisk, rojeno Albreht, vdovo iz Rovt s tremi otroki. Otroci iz obeh zakonov so se kmalu poročili in odselili. Franci Urh, dedič posesti, je prodal hišo zakoncema Ivici in Igorju **Pirmanu** iz Ljubljane.

212. Spominska podobica duhovnika Antona Urha–Matečkovega.

213. Marija Kalčič Urh (1866–1946) – Matečkova, podlipska babica.

Marija Kalčič Urh (1866–1946), izprašana podlipska babica (leta 1896 je opravila izpit na babiški šoli v Ljubljani), je med leti 1895 in 1946 po podatkih iz krstnih matičnih knjig pomagala pri 1520 porodih v Podlipi, Smrečju, Žazarju in delno tudi v Šentjoštu, Rovtah, na Zaplani in Vrhu Sv. Treh Kraljev. V tem poklicu je delala petdeset let. Prvi novorojenček je bil Francišek Malavašič–Volavčev (roj. 3. 4. 1895), zadnji Janez Brence–Kajetanov (roj. 26. 2. 1946). Zaradi strokovne podkovanosti in dobrosrčnosti so jo spoštovali vsi vaščani in okoličani.⁶⁶

STROJAR, Podlipa 42, prej 30 in 32

Manjša Strojarska domačija stoji na robu podlipske katastrske občine ob cesti za Podpesek. V 19. stoletju je veljala za kajžo. Mimo domačije teče potok Hlevščica, ki so ga že pred letom 1831 izkoriščali za usnjarstvo dejavnost. Še pred drugo svetovno vojno so bili ob hiši na prostem vidni ostanki kadi za namakanje kož. Po usnjarstvu je domačija dobila tudi ime. Zraven stare so postavili novo hišo. Zdaj se ukvarjajo s prašičerejo.

Prvi znani lastniki hiše **Veharji** so se preselili v Podlipsko dolino iz Zale pri Železnikih. Marija Vehar je zapustila hišo prvorojencu Valentinu Veharju (roj. 1799) z družino, usnjarju, ta pa sinu Jakobu Veharju z družino. Jakobov naslednik Franc Vehar (1864–1953) in Neža Homovec-Skrotnikova s Stare Vrhniške sta se preživljala kot dninarja. Imela sta devet otrok. Neža ml. (roj. 1887) je živela kot redovnica Placidija na Hrvaškem. Franc ml. (roj. 1889) ter Marija (roj. 1892) in Terezija (roj. 1899) so odšli čez lužo v Ameriko. Ciril (roj. 1902) s

214. Strojarska domačija z zahoda, posneta leta 2015.

215. Karolina Vehar–Strojarska z otroki Minko, Nacetom in Tonetom, leta 1933.

Franjo Božič se je preselil v Francijo. Pavle, poročen v Verdu, je bil zaposlen na železnici. Oba z ženo sta tragično umrla med drugo svetovno vojno. Anton (1897–1969), dedič posesti, je bil usnjar v vrhniški usnjarni. Z ženo Karolino Mesec z Vrhniške sta dokupovala zemljo, posebno gozd. Imela sta otroke: Minko, Toneta, Naceta in Francko. Tone (roj. 1930) z družino je kupil Rožančevo posest nad Podlipsko dolino. Na kmetiji pri starih starših je ostal njegov najstarejši sin Toni (roj. 1955), mlekarški tehnik, s potomci. Toni je delal v mlekarni na Vrhnikih do zaprtja obrata. S Suzano Nežman se ukvarjata s prašičerejo, prodajata mlade prašiče, meso in suhomesnate izdelke. Hčerke Katja, Maja in Jolanda z družinami živijo doma. Hči Nina, svetovna prvakinja v savatu (francoski boks) leta 2011, pa stanuje na Vrhnikih.

GREGURC, Podlipa 47, prej 31 in 33

Gregurčeva hiša stoji na desni strani glavne ceste sredi vasi. Prvotno je stala na njenem mestu zidana kajža. Za hišo teče potok Podlipščica, ki je več desetletij poganjal domač kovaški meh.

Za prvima znanima lastnikoma hiše, Jero in Gregorjem **Štantom** (roj. 1785), je ostala v hiši hči Neža (roj. 1817) z Jakobom **Gabrovškom**. Novi lastnik posesti Matevž **Jurca**–Vftrnarjev (1835–1917) z družino je zapustil hišo sinu Janezu (1867–1944), kovaču, z Marijo Oblak iz Notranjih Goric in potomci. Hči Frančiška (roj. 1901) je odšla v Ameriko in se tam omožila z Andrejem Krvino–Ambruževim. Drugič se je omožila z Verbičem z Vrhnike, s katerim sta živel v državi Ohio. Sin Franc (1913–2007), Matevžev naslednik, in Amalija Skvarča–Zakajnska Malka iz Smrečja sta obdelovala kmetijo. Franc je bil zaposlen tudi v Industriji usnja Vrhnika in Gumici, obratu kranjske Save na Vrhniki, ter bil ljubiteljski lovec. Sinova Franci in Milan z družinama sta se odselila. Domačijo je prevzel najmlajši Miro (roj. 1951) z Anico Malovrh iz Žažarja in potomci. Miro, prav tako član lovske družine, je delal na vrhniški črpalki, Anica pa kot trgovka v tamkajšnji blagovnici. Na domu živi zdaj najmlajša hči Tina z družino, Dejan in Maja sta se odselila.

216. Gregurčevi pred hišo, okoli leta 1958. Spredaj so sinovi: Franci, Milan in Miro ter zadaj mama Malka in oče Franc Jurca.

217. Franc Jurca–Gregurčev, okoli leta 1940. V ozadju desno Gregurčeva hiša in hlev.

218. Franc in Malka Jurca–Gregurčeva s soročniki, leta 1965. Z desne proti levi: Francev nečak Marjan, Franc in Malka; Franceva nečakinja Draga in njen mož.

VEVAR, Podlipa 35, prej 32

Manjša Vevarjeva domačija je stala umaknjena v desni breg na začetku vasi. Postavili so jo po letu 1846. Sprva je veljala za kajžo.

Leta 1869 je bil lastnik kajže Martin **Krvina**. Novi lastnik Andrej **Brenčič** (1855–1930) iz Podlipe in Marija Istenič sta imela pet otrok. Hčere Frančiška (roj. 1886), Ivana (roj. 1890) in Marija (roj. 1892) ter sin Vincencij (roj. 1888) so odšli v Ameriko. Doma je nadaljevala rod Antonija (1894–

1957) z Janezom **Albrehtom** (1897-1947) iz Žirovskega Vrha, krojačem. Imela sta majhno in skromno, a vedno toplo kajžico ter poleg nje še manjši hlev za eno kravo in prašička. Janez je šival za vso vas. Antonija je obdelovala manjšo kmetijo in hodila na dnino. Kasneje sta oba dobila službo. V obdobju med vojnama so se jima rodili otroci: Ivan, Jožefa, Štefka, Marija, Stane in Francika. Posest je podedoval Ivan (1922-1978) z Milko Trček-Podlogarjevo. Ivan je delal v vrhniški usnjarni in bil ljubiteljski lovec. Domačinom je rad popravljaval kolesa in opravljal druga drobna dela. Milka je hodila na dnino k okoliškim kmetom. Okoli leta 1970 se je zaposlila v Parketarni Verd do upokojitve. Otroci so se poročili in odselili.

220. Vevarjeva domačija pred rušenjem, leta 1995 (foto: Ivan Krvina).

219. Podlipski učenci, rojeni leta 1927, fotografirani okoli leta 1935. V prvi vrsti z leve so: Ivan Možina-Rožančev, Ivan Grbec-Mihov, Franc Slabe-Malnarjev, Štefan Jereb-Kovačev in Jože Nagode-Plečnikov iz Rovt. V sredini: Anica Vehar-Kočarjeva, Marija Kogovšek-Skrotnikova, učiteljica Julija Spitzer, Ivanka Krvina-Ambruževa, Antonija Železnik-Kovtrova in Marjanca Žakelj-Černčeva. V zadnji vrsti so: prva z leve Marija Fortuna, druga Štefka Albreht-Vearjeva, tretja Marija Možina-Rožančeva in četrta Gabrijela Nagode-Plečnikova (foto hrani: Malči Majer).

GROM, Podlipa 10, prej 33

Gromova domačija se nahaja ob križišču poti, ki vodita iz doline proti Pajsarjevemu kotu. Hišo so gradili več let Gabrovškovi iz Razorske doline na Pajsarjevem zemljišču v času pred drugo svetovno vojno.

Janez **Pajsar** iz Pajsarjevega kota se je leta 1908 poročil z Ivano Gabrovšek (1877–1956) z Zaplane. Ivana je imela že od prej sina Jožefa **Gabrovška**. Skupaj so več let delali kot Lenarčičevi najemniki na Gromovi domačiji v Razorski dolini. Jožef (1901–1975) se je izučil za zidarja. Z ženo Marjano Trček iz Petkovca sta začela graditi hišo na podlipski strani in se leta 1939 preselila v Podlipo. Z njima je prišla tudi mama Ivana, ki se je preživljala kot dninarka. Marjanini in Jožefovi hčeri Slavka in Marija sta se omo-

221. Marjana, roj. Trček, in Jožef Gabrovšek-Gromova.

222. Gromova domačija, leta 2015.

žili in odselili. Imela sta še sinova Jožefa ml. in Marka. Kmetijo je podedoval Marko (roj. 1949), delavec Industrije usnja Vrhnička, poročen z Zdenko Osredkar iz Velike Ligojne. Njuna sin Berto in hči Valerija sta se odselila. Kmetijo vodi zdaj sin Peter z družino. Ukvarjajo se z živinorejo in obdelujejo najeto zemljo.

CIRIL, Podlipa 11, prej 34

Hišo v zaselku na levi strani pred Pajsarjevim kotom so postavili v obdobju med vojnoma. K domačiji spada nekaj malega obdelovalnega sveta.

Prva lastnika hiše sta bila Uršula Pišek iz Žažarja in Ciril **Žitko** (1906–1981) iz Bukovčeve hiše. Imela sta otroke: Kristino, Cirila ml., Amalijo in Miroslava. Ciril je

223. Uršula Pišek in Ciril Žitko, fotografirana leta 1934.

224. Cirilova hiša in hlev, leta 2015.

bil zidar, v zimskem času pa je preživel družino s tkanjem lanenega platna. Kristina se je poročila z Martinom Novakom iz Griž pri Celju in Miroslav z Marinko Pajsar. Kmetijo je prevzel Ciril ml. (roj. 1938) z družino. Hčeri Danica in Anica sta se omožili in odšli iz Podlipse. Sin Damijan hodi v službo na pošto na Vrhniko in doma kmetuje.

VRTNARJEVA BAJTA, Podlipa 38, prej 36

Vftrnarjeva bajta je stala v špici pred cerkvenim gričem. Postavili so jo sredi 19. stoletja. Bajto so oddajali raznim stanovalcem. Ob koncu druge svetovne vojne in po njej je služila sovaščanom in kasneje ponovno najemnikom. V zgornjih prostorih je bila med leti 1953 in 1959 zadružna čevljarška delavnica. Hišo so pred poldrugim desetletjem porušili.

V drugi polovici 19. stoletja je stanoval v hiši Jožef Urh-Sedejev (roj. 1840) z družino. Za Matevžem **Jurco**-Vftrnarjevim so preživljali tu stara leta še žena Ana Jurca (1825–1901), vdova, ki je bila tudi lastnica hiše, in po letu 1900 sin Franc Jurca (1845–1928) z ženo Ivano. Nato je bila hiša prazna. Jeseni leta 1944 so se vselili Ambruzzi, sosedje, ki so jim okupatorji požgali dom, in ostali do leta 1950. Zatem so bivali v hiši Mevljevi, medtem ko so prezidavali svojo hišo, in nato eno zimo Mlakarjev Jaka iz rovtarskega Gradišča. Podlipski lovci so v hudi zimi 1952 namestili v poslopju okoli 15 srn. Poleti istega leta so se vselili Bizjakovi s sinovoma Tonijem in Ivanom. Oče Tone, doma z Bizeljskega, je hodil na delo v vrhniško usnjarno, mama Ivanka, rojena v Rovtah, je poleti nabirala borovnice. Zgornje prostore so oddajali čevljarju Štantovemu Janezu iz Žažarja, ki je prihajal sem vsak dan na delo. Po njegovi

225. Vftrnarjeva bajta, leta 1975 (foto: Rozka Merlak).

smrti leta 1959 so delavnico zaprli in oddali prostor za nekaj let Rajku Malavašiču-Tišlerjevemu iz Rovt z družino. Potem so stanovali tu še Jureževa Mari iz Sinje Gorice z družino, Knapičeva Francka z družino in nazadnje zakonca Milka in Karel z otroki. Okoli leta 1970 so se vsi stanovalci izselili. Zadnja lastnica hiše Slavka Jurca-Vftrnarjeva (1914–1999) je podarila nepremičnino nečaku Aljoši **Brusu** iz Ljubljane.

KOVAČEVA BAJTA, Podlipa 31, prej 37

Kovačeva bajta stoji malo pred vaškim jedrom na desni strani glavne ceste. Hišo so postavili verjetno Jerebčevi pred letom 1869. Po letu 1970 so jo v celoti prezidali. V bližini stoji dobro ohranjen kozolec toplar. Pri hiši so imeli v drugi polovici 19. stoletja kovaško delavnico.

V hiši je živel na stara leta Martin **Jereb**-Jerebčev (1821–1901). Z Marijo Kopač sta imela sina Matijo. Matija (1863–1938), kovač, je kupil Kovačevo hišo v Smrečju. Tukajšnjo hišo je oddajal najemnikom. Prvi najemnik Franc Gantar je kmalu odšel v Ameriko. Od leta 1906 so stanovali tu Franc Trepal (roj. 1855) iz Rovt z družino in nato do konca leta 1915 Marija Šibovc (roj. 1880), podlipska učiteljica. Med drugo svetovno vojno so se začasno preselili

v hišo Šimnovčevi. Po letu 1947 je živela tu dve leti Štefka Kolarek-Vearjeva (roj. 1925) z možem Ivanom in hčerko Anko. Po Ivanovi nesreči na služenju vojašchine v Titogradu leta 1950 se je preselila k Matičku. Nato je dobila hišo Ančka Jereb (1923–1995), Matijeva vnukinja, z možem Cirilom **Kozjekom** iz Loga pri Ljubljani. Imela sta potomce: Cirila ml., Zdravka in Brigito. Ančka je hodila na dnino k okoliškim kmetom. Ciril, cestar, je vzdrževal podlipsko cesto. Kasneje je delal v podjetju Droga na Vrhniki. Zdnjih nekaj let je preživel v domu starejših občanov na Bokalcih. V hiši Cirila Kozjeka ml. stanujeta zdaj Sonja Grča z Vrhnike in Jože Blagovič.

226. Ciril Kozjek in Ančka, roj. Jereb-Kovačeva pred vhodom v hišo.

227. Kovačeva bajta, leta 2015. Na desni rob kozolca topolarja z opečnatimi stebri.

BUKOVEC, Podlipa 13, prej 38

Bukovčeva domačija je umaknjena na desno od glavne ceste v zaselku Pod logom. Ime je dobila po bližnjem Bukovem potoku. Prvotno hišo, imenovano Rožančeva bajta, so postavili Rožančevi pred letom 1869. Lastniki se v zadnjem obdobju preživljajo tudi z izdelovanjem suhorobarskih izdelkov in lesnih peletov.

Janez **Možina**-Rožančev (1846–1923) je gostil v hiši zasebnika Valentina Jesenka (roj. 1812). V začetku 20. stoletja sta kupila zemljišče in postavila tu svojo hišo Frančiška Malavašič iz Smrečja in France

228. Bukovčevi, okoli leta 1935. Sedijo z leve proti desni: hči Ivana, starši Frančiška in France Žitko ter hči Terezija. Za njimi stojijo sinovi: Lovro, Ludvik in Ciril.

229. Bukovčeva hiša, leta 2015.

Žitko-Mrvcev (1869–1942). Imela sta otroke: Frančiško ml., Karla, Marijo, Franca ml., Cirila, Lovra, Terezijo, Ivano, Marjano in Ludvika. Doma je nadaljeval rod Ludvik (1914–2011) z Albino Fortuna-Mivškovo iz Smrečja. Bil je zidar pri Elektru Ljubljana. Ljubiteljsko se je ukvarjal s čebelami in pozimi tkal. Hčeri Mija in Majda ter sin Berto so se poročili in odselili. Kmetijo je podedoval sin Ludvik ml. (roj. 1943) z Mari Leskovec-Kržičevo ter družino sina Igorja. Hči Milena z družino je postavila novo hišo zraven domačije.

BURJAK, Podlipa 14, prej 39

Manjša Burjakova domačija stoji na lepi, odprti in rahlo napeti brežini v zaselku Pod logom sredi doline. Na tem mestu je stala sprva Kokalčkova bajta, ki so jo postavili po letu 1869 Kokaljevi iz Razorske doline. Zdaj stojijo tu tri novejša hiše.

Marija Butin-Kokaljeva in Janez **Burjak** (1846–1920), tržaški najdenček iz Horjula, sta imela pet otrok. Janez ml. (1887–1915), pešak 17. polka avstrijske vojske, je bil v prvi svetovni vojni v Galiciji, kjer je bil ujet. Umrl naj bi v ujetništvu novembra 1915.⁶⁷ Anton (1880–1962), dninar, je služil v Bevkah. Leta 1922 se je vrnil v Podlipo in se oženil s Frančiško Žitko-Mrvcevo (1894–1966). Rodili so se jima otroci: Frančiška, Franc, Anton ml., Matevž, Janez in Marija. Marija (roj. 1935) je v mladosti delala v Ščetinarni na Vrhniki in se kasneje izselila v Ameriko. Franc (1924–2001), dedič posesti in trgovski delavec Gramexa na Vrhniki, ter Slavka Gabrovšek-Gromova sta imela tri potomce. Zvonka se je odselila, Branko in Franci z družinama pa sta zgradila novi hiši poleg domačije. Franci zaposluje v svoji kovinarski delavnici več ključavničarjev.

230. Janez Burjak ml. (1887–1915), vojak avstro-ogrske vojske.

231. Stara Burjakova hiša.

PAVLIČK, Podlipa 19, prej 40

Nova Pavličkova hiša stoji na desni strani glavne ceste sredi doline. Postavljena je bila v 60. letih prejšnjega stoletja. Ima nekaj zemlje. Poleg nje je novejša hiša. Stara Pavličkova hiša izpred leta 1880 je bila na nasprotni strani ceste, kjer je zdaj nova hiša Pavličkovega Petra.

Prvi znani lastnik posesti Anton **Celarc** je zapustil posest sinu Pavlu Celarcu (1861–1944), zidarskemu mojstru, z ženo Marja-

no Kogovšek. Marjana in Pavle sta bila rojena v Smrečju. Že v Podlipi so se jima rodili otroci: Ivana, Franc, Ana, Jakob, Janez, Marjana ml. in Andrej. Hišo je podedoval Andrej (1904–1968), samostojni zidar, z Marijo Malavašič-Volavčevo iz Smrečja. Tudi Andrejevi bratje so bili priznani zidarji na Vrhniskem. Sin Marjan (roj. 1940), šofer tovornjaka, in Veronika Demšar živita s potomci v novi Pavličkovi hiši. Marjanov sin Branko, poročen z Martino Grbec-Mihovo, ima trgovino z avtomobilskimi deli. Sin Peter z družino je postavil novo hišo na mestu stare Pavličkove hiše. Marjanova sestra Mici, poročena Turk, se je odselila na Vrhniko.

232. Pavličkovi, okoli leta 1935. Sedi oče Pavel Celarc, za njim stojijo sin Andrej ter hčere Ivana, Ana in Marjana.

233. Pavličkova stara hiša.

GOLČ, Podlipa 1, prej 41

Prva pot, ki se v dolini odcepi desno v hrib, vodi v Žažar. Precej visoko ob poti je Golčeva domačija s konca 80. let 19. stoletja.

Prva lastnika domačije Marija Ogrin in Franc **Treven** (1862–1930) sta bila oba rojena v Veliki Ligojni. Franc je bil zidar. V Podlipi so se jima rodili otroci: Marija, Frančiška, Marjana, Ivana, Jera, Jožef, dvojčici Jožefa in Helena, Marija in Jožefa. S sabo sta pripeljala tudi taščo Ano Ogrin, vdovo.

Domačijo je podedoval Jožef (roj. 1898), tovarniški delavec, ki je v prostem času prav tako zidaril. S Frančiško Dobrovoljc z Vrhnike sta imela hčer Francko ter sinova Janeza in Jožefa ml. Jožef ml. (1936–1952), električar, se je pri delu smrtno ponesrečil. Električna je poškodovala tudi očeta, da je postal invalid.

Janez se je oženil z Marijo Lenarčič z Blatne Brezovice, s katero sta imela hčer Marijo (roj. 1951). Francka in Gustelj Žakelj-Černčev iz Smrečja sta si ustvarila družino v Verdu. V prazni hiši je nato do preselitve v novo hišo v Rovtah stanoval Černčev Lojz, Gustljev nečak, z družino.

234. Golčeva hiša, leta 2015.

SOVDAT, Podlipa 30, prej 42

Sovdatova domačija je stala v rahli brežini nad glavno cesto ob poti, ki vodi iz središča Podlipe v gozd pod Vrh. Hišo so postavili po letu 1893. Sprva je imela za četrtnsko kmetijo in kasneje za celo kmetijo zemljišča. Domačijo so pred petimi leti porušili. Na njenem mestu stojijo zdaj štiri nove hiše.

Prva lastnika hiše Marija Celarc-vdova Jereb (glej Seljak) in France **Corn** (1855–1942) iz Velike Ligojne sta imela pet otrok. Na stanovanju so imeli tudi vdovo Heleno Pivk.

235. Andrej Corn (roj. 1884) – Sovdatov v uniformi avstro-ogrške vojske.

236. Sovdatova hiša (foto: Bogdan Merlak).

France Corn in pastorek Janez Jereb (roj. 1875) sta odšla na začasno delo v Ameriko. France se je po Marijini smrti vrnil in se kasneje oženil z Marijo Jereb k Tinčku. Sin Martin Corn (1893–1916) je padel kot vojak 17. pešpolka avstroogrške vojske v prvi svetovni vojni v Italiji. Kmetijo je nasledil sin Andrej Corn (roj. 1884), tesar, z Antonijo Železnik-Kovtrovo iz Smrečja in je prav tako padel v prvi svetovni vojni v Galiciji. Hči Ivana (roj. 1913), šivilja ter ljubiteljska pevovodkinja in organistka, je odšla z možem Filipom Mlinarjem, prav tako organistom, v Dražgoše. Po dražgoški tragediji leta 1942 se je s hčerko za več let vrnila k Sovdatu. Hči Angela (roj. 1914) se je omožila v Verd. Mama Antonija (1888–1969), vdova, in njen drugi mož Jakob **Mole** iz Žažarja sta še naprej kmetovala. Jakob je poleg tega vozil mleko iz Podlipe na Vrhniko. Imela sta štiri sinove. Vsi so bili ljubiteljski pritrkovalci. Tone ter dvojčka Rajko in Franc so po drugi svetovni vojni z domobranci bežali na Koroško. Rajko si je tam ustvaril družino, Tone in Franc (1925–1945) pa sta se vrnila in umrla leta 1945 v povojnih pobojih. Na kmetiji je ostal najmlajši Tine (1931–2010), po spominu krajanov zelo prijazen možakar. Rad je delal v gozdu, pomagal sovaščanom pri žaganju drv, oranju in drugih opravilih. Posest je zapustil Angelci **Jarc**, hčeri polsestre Angele Corn.

237. Sovdatov kozolec (foto: Rozka Merlak).

PODLOGAR, Podlipa 18, prej 43

Podlogarjeva domačija, nekdanj imenovana pri Grogu, stoji v zaselku Pod logom, umaknjena od glavne ceste nekoliko navkreber. Postavili so jo konec 19. stoletja. Lastniki so se preživljali s čevljarstvom. Pri hiši so imeli tudi sušilnico sadja.

Prva znana lastnika posesti sta bila Marija Jesenovec in Janez **Malavašič** (roj. 1844). Janez je bil rojen pri Jajčniku. Sprva sta stanovala v Vrtnarjevi bajti, kjer sta imela dvojčke Gregorja in Jero. Tu se jima je rodila še Marija ml. Hišo sta zapustila Gregorju (1874–1949), čevljarju. Gregor in Frančiška Krvina-Ambruževa sta imela hčeri Frančiško ml. in Terezijo. Doma je ostala Frančiška ml. (1904–1945) z Alojzijem **Trčkom** iz Žažarja. Imela sta otroke: Milko, Pavla,

238. Frančiška, roj. Krvina, in Gregor Malavašič–Podlogarjeva, leta 1940.

239. Podlogarjeva domačija z južne strani, 2015.

Franca in Ivanko. Franc (1928–1945) je umrl pri čiščenju puške pri vojakihi. Doma je ostal Pavel (roj. 1927), tovarniški delavec, z Leopoldo Lukančič z Medvedjega Brda. Sinovi Janez, Lojze in Jože ter hčeri Pavla in Marička z družinami živijo v Podlipski dolini. Janez igra diatonično harmoniko pri pihalnem orkestru Vrhnika. Kmetijo je podedoval Lojze (roj. 1954) z ženo Francko iz Račeve. Hčeri Mihela in Tina ter sin Boštjan imajo svoje družine. Doma je ostala Tina, poročena **Jurjevčič**, z otroki. Lojze z drugo ženo je v bližini domačije postavil novo hišo.

ŠUBC, Podlipa 20, prej 44

Stara Šubčeva domačija⁶⁸ je stala na začetku vaškega jedra na desno pod skalami. Postavili so jo pred letom 1893. Novi lastnik je okoli leta 1952 preselil domačijo k Strmemu potoku, okoli dva kilometra ven iz vasi. Na temeljih stare stavbe je postavil novo hišo priseljenec Janez Živkovič z ženo.

Prva znana lastnika domačije Frančiška Jereb in Janez **Malavašič** (1866–1945) sta bila rojena v Smrečju. Janez je bil čevljar. Hči Marija (1893–1915) je umrla v samostanu. Vdova Frančiška je prodala posest Jožetu **Malavašiču**–Volavčevemu iz Smrečja (1918–1998), cestarju. Jože se je z ženo

240. Šubčeva domačija, leta 2015.

Marijo Jesenko (1924–1969) iz Šentjošta po drugi svetovni vojni vselil v hišo, kjer so se jima rodili otroci: Ivanka, Mari, Roman, Štefka in Kristina. Leta 1953 so zgradili novo domačijo in se preselili k Strmem potoku v dolini. Ko je Jože ovdovel, je prodal precej zemlje nasproti transformatorja od Kržiča do Tone. Tam stoji zdaj sedem novih hiš. Šubčevo domačijo z nekaj zemlje je podedovala Mari, poročena **Smrk**. Je vdova in živi sama, otroka sta se odselila.

POVLET, Podlipa 25, prej 45

Povletova domačija stoji na gričku desno nad glavno cesto nasproti transformatorja sredi doline. Hišo so postavili okoli leta 1898. Na njenem mestu stojijo zdaj dve hiši iz 80. let preteklega stoletja in stavba za zdravilsko dejavnost z bioenergetskimi točkami.

Prva lastnika hiše Ivana Oblak in Pavel **Jesenovec** (1861–1937) sta bila rojena v Smrečju. Sin Leopold (roj. 1898) je po prvi svetovni vojni veljal za pogrešanega. Doma je nadaljeval rod sin Janez (1901–1958) z Marjano Borčič s Koprivnika pri Žireh. Janez je kmetoval in vozil mleko iz Podlipa v vrhniško mlekararno. S konjsko vprego se je ustavil najprej pri Jurcovi gostilni, kamor so prinesli mleko v kanglah še ostali kme-

242. Janez Jesenovec-Povletov, podlipski mlekar (desno), in Ivan Merlak, vrhniški kaplan, leta 1950 (foto: Tone Merlak).

tje iz vasi in nato je pobiral še mleko po dolini. Potomci: Ida, Antonija, Ivan in Anastazija so se poročili na Vrhniko in v Logatec. Domačijo je prevzel najmlajši Donat (1940–2009) z Marinko Malavašič-Županova iz Kajndola. Poleg tega je hodil na delo v vrhniško mlekararno. Marinka in Donat s potomci sta podrla staro hišo in postavila novo. Sin Donat ml. je zraven nove zgradil še svojo hišo.

KRŽIČ, Podlipa 24, prej 46

241. Povletova stara hiša na griču, okoli leta 1975 (foto: Rozka Merlak).

Kržičeva domačija je prva za transformatorjem na levi strani glavne ceste sredi doline. Staro hišo iz okoli leta 1898 so podrli in za njo postavili novo. Pri Kržiču je bila »meja« med Podlipci in Dolinci. Tu je v preteklosti večkrat prišlo med njimi do fantovskih pretepotov. Tega danes ni več.

Prva lastnika posesti Lovrenc **Kržič** (1855–1929) z Rakitne in Marija Kogovšek iz Žažarja sta stanovala najprej na Vrhniko, v

243. Stara Kržičeva hiša, leta 1985. Pred njo Edvard, Nancy in Pavel Kržič iz Kanade na obisku.

Žažarju in Rovtah. Imela sta otroke: Matjeva, Tomaža, Marijo ml., Franca, Lovra, Ivano in Ano. V Podlipi sta dobila še Cecilijo, Cirila, Barbaro in Matijo. Marija ml. (roj. 1889) se je omožila v Ameriki. Franc (roj. 1892) je umrl tam med prvo svetovno vojno. Lovro (1892–1914), avstro-ogrski vojak, je padel v prvi svetovni vojni v Galiciji. Ciril (1901–1942) je bil ustreljen med drugo

svetovno vojno, 11. avgusta 1942, v Horjulu. Doma je ostal Matija (1907–1968), zidar in prevoznik s konjsko vprego. S Pavlino Guzelj z Lavrovca sta imela otroke: Janeza, Drago, Matica, Staneta in Pavla. Janez (roj. 1930), Draga (roj. 1931), Stane (roj. 1935) in Pavel (roj. 1946) so se po maminini smrti odselili v Kanado. Edino Matic je ostal doma in se priženil na Brezovico. Matijeva druga žena je bila Marija Leskovec, vdova, rojena Petrič, z Blok. Njuna hči Jožica (roj. 1956) je kasneje z Janezom **Trčkom**–Podlogarskim (roj. 1953) in sinovi Robijem, Jožetom, Matjem in Urošem prevzela kmetijo. Marijina hči Mari Leskovec se je omožila k Bukovcu, hči Anica Leskovec pa je živela pri Kržiču.

MATIČK, Podlipa 28, prej 47

Pritlična stara hiša, prva domačija na začetku Podlipse na levi strani, je Matičkova. Za njo stoji nova hiša iz 90. let prejšnjega stoletja.

244. Zlata poroka Neže, roj. Petkovšek, in Matije Jurca–Matičkovih, leta 1930. V drugi vrsti od sredine proti desni prva in drugi Anica in Pavel Podobnikar (foto: atelje Ivan Tischler, Vrhnika).

Hišo je postavil Matija **Jurca**-Vftnarjev Matičk (1855–1938) na domači parceli. Z Nežo (1856–1942), rojeno Petkovšek, iz Grčarevca pri Logatcu, sta stanovala sprva v Rovtah. V Rovtah sta imela otroke. Frančiško (roj. 1883), Antona (roj. 1884) in Franca (roj. 1885). Kasneje se jima je rodil še Pavel (roj. 1891). Matija je nato delal v Ameriki. Po upokojitvi se je vrnil in živel v hiši do smrti. Frančiška in Anton sta delala v Ljubljani in Samoborju na Hrvaškem, nakar sta skupaj s Francem in Pavlom odšla čez lužo v Ameriko, kjer so se vsi poročili. Med drugo svetovno vojno so se v Matičkovo hišo za dve leti vselili Ambruževi. V zgornjih prostorih je stanovala vdova Ivana Kenk (umrla leta 1965) s Hlevnega Vrha. Leta 1950 se je vselila Štefka Kolarek-Vevarjeva s hčerko Anko ter sestro Francko Albreht in bratom Stanetom Albrehtom. V hiši so ostali okoli dvanajst let, dokler ni hišo odkupil brat Matičkove Neže iz Amerike in jo podaril nečakinji Heleni **Mala-vašič**-Tišlerjevi iz Rovt. Helena-Lenka (1904–1989) je bila vdova. Obdelovala je tudi zemljo. Ko je ostarela, je podarila hišo hčerki Anici, poročeni **Šemrov** (roj. 1939), na Vrhniki. Anica, zaposlena v vrhniški usnjarni, in mož Janez, delavec vrhniške mlekarne, sta začela tu kmetovati. Zgradila sta tudi novo hišo. Hči Mojca je umrla leta 2018. Vnukinja Sabina živi na Vrhniki.

IVAN, Podlipa 2, prej 48

Ko se pripelješ s Stare Vrhnike v Podlipsko dolino, je kmalu na desni zaselek z nekaj novimi hišami. Prva je Ivanova, nekdanj imenovana Pri Lenki.

Hiša je bila leta 1900 last Jakoba **Janše**. V njej je živel Helena Janša-Fojnkarjeva iz Žažarja (1868–1934), hči Janeza Janše in Marije Novak. Bila je gluhonema. Imela je hčer Marijo, v Podlipi pa sta se ji rodila še

245. Ivanova hiša, leta 2015.

sinova Franc (l. 1904) in Anton (1907–1907). Marija se je omožila v Preserje pri Kamniku. Franc se je oženil z Ano Dobrovoljc v Podlipi. Kasneje je živel v Gornji Radgoni. Med drugo svetovno vojno je bila hiša požgana. Pogorišče je kupil Ivan **Grbec**-Mihov (roj. 1926) in na njem postavil novo hišo. Nekaj časa je bil cestar, nato pa se je zaposlil v mesnici na Vrhniki. Pozimi so ga najemali za koline tudi okoliški kmetje. Z Ivano Petkovšek-Jelovčanovo z Zaplane sta imela sina Adrijana, ki z družino živi doma. Sin Medard se je odselil na Zaplano.

ŠOLA, Podlipa 36, prej 49

Podlipčani so začeli graditi šolo tik pred prvo svetovno vojno, leta 1914. Dokončali so jo leta 1919. Gradnjo je finančno podpirala vrhniška občina. Šola je imela veliko učilnico, pisarno, družinsko stanovanje za učitelja, sanitarije in podstrešje, ki pa ga niso uporabljali. Okrog šole je bil urejen in ograjen šolski vrt, ki je služil tudi učnim uram za otroke in odrasle. V stavbi je sprva potekal pouk dvorazredne ljudske šole, nato dveletne nižje in štiriletne višje osnovne šole in nazadnje osemletke. Pouk so ukinili leta 1974. Od takrat hodijo podlipski otroci v vrhniško osnovno šolo. Občina Vrhnika je pred tridesetimi leti

obnovila šolske prostore. V njej so med leti 1989–1999 organizirali oddelek vzgoje in izobraževanja za otroke s prilagojenim programom in kasneje še oddelek za usposabljanje odraslih. Zdaj v stavbi občasno prireajo ure pravic za najmlajše, restavratske delavnice in počitniške delavnice za osnovnošolce.

Za prvima podlipskima učiteljicama Erno Blaznik in Marijo Šibovc sta prišli poučevati v Podlipo Hermina Kokel z Vrhnike, ki se je nato omožila v Krško, in Marija Celarc iz Kranja. Ko je Celarcova odšla, je v novi šoli učil najprej Danilo Pečenko (1918–1920) iz Bovca, prvi stalni učitelj in vodja šole. Za njim so se zvrstili še učiteljice in učitelji: stalna učiteljica Jožefina Vitori (1920–1923); nadučitelj Tomaž Bitenc iz Stare Loke (1920–1924); učiteljica Julija Spitzer z Vrhnike (1923–1945); začetnica,

stalna učiteljica in voditeljica Franica Pišek (1923–1924) z Ljubelja; nadučitelj šolski upravitelj Pavel Podobnikar (1925–1935) iz Dobrove pri Ljubljani; leta 1928 in 1929 sta stalno učiteljico nadomeščali Ana Radanovič in prostovoljka Frančiška Stražar. Jeseni leta 1934 je službo učitelja nastopil Boris Brus iz Hotedršice in jo opravljal tudi med drugo svetovno vojno. Leta 1940 ga je nadomeščala stalna učiteljica Rozalija Urbančič.⁶⁹ Po vojni so v šoli stanovale nekaj let takratne podlipske učiteljice Cirila Korenčan, Mila Capuder in Anka Štular. Leta 1948 se je vrnil učitelj Boris Brus. Po ukinitvi pouka je v šolskem stanovanju ostala njegova žena Minka Brus-Vftnarjeva.

Učitelj Pavel Podobnikar (1891–1974) se je po nastopu službe v Podlipi poročil tu z Anico Urh–Sedejevo. Rodili so se jima otroci: Pavel Peter, Zlatka Štefanija in Blažena Ana.

246. Podlipska šola, leta 1933. Na vrtu: nadučitelj Pavel Podobnikar z ženo Anico Urh–Sedejevo in otrokoma Zlato in Pavlom. Za njimi šolski čebelnjak. Na fotografiji so lepo vidne tudi žlahtne vrtnice in sadike sadnega drevja (foto: atelje Tischler, Vrhnika).

247. Učitelj Boris Brus z učenci na travniku za osnovno šolo v Podlipi, leta 1959. V prvi vrsti z leve: Branko Jereb, Nande Vičič, Danilo Fortuna, Miro Jurca, Tone Bizjak, Franci Merlak, Tone Žerjal, Ciril Kozjek, Miro Hren, Mirko Žust in Janez Hladnik. Druga vrsta: Vincencij Fortuna, Marko Fortuna, Miro Žitko, Janez Merlak, Janez Fortuna, Aljoša Brus, Sonja Brus, Pavle Cankar, Tone Trček in Franci Hladnik. V zadnji vrsti: Henrik Žerjal, Stane Nagode, Marjan Filipič, Franc Jereb, Tine Kovač, Mirko Troha, Berto Žitko, Ana Trček, Mili Albreht, Anka Kolarek, Mari Leskovec, Tilka Malavašič, Marjanka Brence in Zofka Jereb.

Po preselitvi na Vrhovce pri Ljubljani je Anica zbolela. Zanj je skrbela Marija Filipič-Lazarjeva, prijateljica iz mladostnih dni, ki je kasneje postala Podobnikarjeva druga žena. Pavel in Marija sta imela otroke: Marijana, Mileno, Kristino in Tatjano.

Učitelj Boris Brus (1912–1980) se je v Podlipi poročil z Minko Jurca-Vftnarjevo, s katero sta imela sina Aljošo in hčerko Sonjo. Sonja živi na Vrhnikih in Aljoša v Ljubljani.

Otroci smo imeli dopoldanski in popoldanski pouk. Imeli smo dva učitelja, ki sta poučevala osem razredov. Učiteljica je imela prve tri razrede v popoldanskem času, učitelj pa zadnjih pet razredov v dopoldanskem

času. Učitelj Pavle Podobnikar je bil rad med ljudmi, znal je narediti dobro vzdušje, bil je zabaven in pri njem smo se veliko smejali.⁷⁰

248. Podlipska šola, obdobje med vojnama. Spredaj ograja mostu čez Podlipščico, zadaj cerkev sv. Brikcija na griču (ZAL, VRH 46).

TINE, Podlipa 7, prej 50

Tinetovo, nekdanj Janezovo hišo, so postavili v Pajsarjevem kotu med drugo svetovno vojno, leta 1944.

Prva lastnika hiše Ivanka Pajsar (1911–1994) in Janez **Kovač**–Jurčkov iz Velike Ligojne sta imela sinova Janeza ml. in Tineta ter hčer Ivanko ml. Ivanka je obdelovala zemljo, ki sta jo dobila poleg stavbne parcele. Janez je poleti hodil zidat po okolici. Janez ml. je kupil Rudeljnov hišo. Ivanka ml. se je omožila z Alojzijem Gutnikom. Doma je ostal Tine (roj. 1948). Tudi on je bil zidar. S Pavlo Trček-Podlogarjevo, nekdanjo delavko Industrije usnja Vrhnika, imata hčer Polono ter sinova Janeza in Miho. Polona in Janez sta se odselila, Miha živi doma.

249. Tinetova hiša, leta 2015.

RUDEL, Podlipa 9, prej 51

Prvotna Rudeljnova hiša z manjšim hlevom je stala na Pajsarjevem zemljišču na levi strani ceste malo pred Pajsarjem. Postavila sta jo Antonija Pajsar–Pajsarjeva Tončka (1914–1953) in Rudolf **Kovač**–Jurčkov iz Velike Ligojne (1913–1945). Kasneje so se preselili v hišo pod cesto. Hči Slavka (roj. 1938), poročena Bole, je prodala hišo bratrancu Janezu **Kovaču** ml. – Tinetovemu (roj. 1936) in se sama preselila na Vrhniko. Janez, zidar, se je oženil z Ivanko Rudolf

250. Hiša Janeza Kovača ml.

(1938–2012), s katero imata hčere: Nevenko, Heleno in Marto. Vse so se omožile in odselile. V hiši živi zdaj Janez.

TONA, Podlipa 22, prej 52

Hišo nad ovinkom glavne ceste sredi doline je postavila Antonija Jereb–Celerska Tona iz Rovt okoli leta 1939.

Antonija–Tona **Jereb** (1903–1974) je kot triletna deklica prišla živeti v Podlipo k teti Marjani Krvina, Ambruževi. Njen oče je bil Jerebov iz Rovt. Mlada je odšla služiti v Ljubljano k znani zdravniški družini Brečelj. Ko je zaslužila dovolj, je od Ambruževih kupila zemljišče in postavila hišo v Podlipi. Nato se je preživljala z domačimi pridelki ter izdelovala pogrebne vence in

251. Tonina hiša, pred letom 1958.

252. Tona Jereb z Marjano Krvina in s Petrom Krvinom-Ambruževima, leta 1915.

šopke za grobove. Za ta namen je gojila rože in nabirala zelenje po gozdovih. Pri njej je živela med leti 1942 in 1947 tudi teta Marjana in dobivala od Ambruževih vsak dan liter mleka ter jeseni nekaj sadja in drugih pridelkov. Še preden se je Tona zaposlila v Ljubljani, je imela hčerko Franco, ki jo je oddala v varstvo bratovi družini v Rovte. Francka (1924–2004) je v mladosti služila pri različnih kmetih. Okoli leta 1948 se je vrnila k mami Toni v Podlipo in se zaposlila v vrhniški usnjarni. Omožila se je s Francem **Malovrhom**–Lovračkovim iz Smrečja (1934–2014), mizarjem, s katerim sta podedovala hišo. Franc je delal v tovarni Liko v Verdu. Kasneje je doma odprl mizarско obrt in izdeloval ležalne stole, okna, kakšno omarico. Bil je tudi čebelar. Med je prodajal prijateljem in znancem. Poleg tega je redil zajce. Hči Betka, trgovka, se je omožila in odselila. Hči Andreja (roj. 1965), tudi trgovka, se je omožila z Lovrom **Žakljem**–Černčevim iz Smrečja, zidarjem, in podedovala posest. Tudi Lovro Žakelj je delal v Liku. Njuna hči Tina živi doma, sin Boštjan pa se je odselil.

ROVTE

KOČAR, Rovte 150, prej 48

Manjša prenovljena domačija stoji na vzpetini na robu rovtarske katastrske občine. Pod njo se razprostirajo podlipska polja in travniki. Prvotno je pripadala Krovčevim iz Rovt, zato so ji rekli tudi Krovčeva koča.

Med leti 1869 in 1881 je bil lastnik hiše Martin **Kavčič**. Hišo je oddajal najemnikom. Prvi stanovalci so bili Kržičevi. Za njimi sta se vselila Marija Buh in Jernej **Košir** (1838–1917) iz Butajнове. Imela sta štirinajst otrok. Otroci so morali za preživetje hoditi »v žernado«. Kar sedem jih je kasneje odšlo v Ameriko. Hči Terezija (1886–1966) in Anton **Križaj** iz Rovt (1880–1914), poročena v Ameriki, sta se vrnila in kupila tedaj zelo zadolženo hišo. Rodili so se jima Ignacij, Jožef, Marija in Leopoldina. Anton je padel v prvi svetovni vojni v kraju Gradek v Galiciji. Vdova Terezija se je omožila z Johanom Veharjem–Strojarjevim (roj. 1894) iz Podlipe, s katerim sta imela še otroke: Ivanko, Maksa, Slavko, Anico in Pavlico. Johan je hodil pomagat večjim kmetom in delal v gozdu kot sekač. Pozimi je klal

253. Terezija in Johan Vehar z otroki iz obeh zakonov, leta 1934. Spredaj: Maks, Slavka, Pavlica, Anica in Ivanka, zadaj z desne: Leopoldina, Marija in Jožefa Križaj.

254. Kočarjeva domačija na hribu, leta 2015.

prašiče za bližnje domačije ter popravljaj kmečko orodje in pletel košare. Otroci iz obeh zakonov so šli od doma, razen Anice (roj. 1926), ki je s Francem **Slabetom**–Malnarjevim iz Smrečja (1926–2014), usnjarjem, podedovala domačijo. Na njej živi zdaj sin Darko z ženo Martino Železnik.

PEČNÍKAR, Rovte 148, prej 107

Pečnikarjeva domačija stoji pod gozdom ob levem robu Podlipske doline. Do hiše vodi makadamska cesta, ki se v zgornjem delu doline odcepi levo od glavne poti. Za hišo teče potok Pečnikarica. Prvotna bajta je pripadala Slabetovi domačiji iz Podpeska.

255. Pečnikarjevi, okoli leta 1934. Od leve proti desni: oče Martin Jesenko, hči Antonija z možem Pavlom Jazbarjem in sinom Alojzijem.

256. Pečnikarjeva domačija.

V hiši sta stanovala Helena Jelovšek in Janez Jereb–Jerebčev iz Podlipse (1825–1892). Janez in druga žena Frančiška Žakelj–Černčeva iz Smrečja sta imela hčeri Ivano in Marijo. Rejenka Vera Miklavčič (roj. 1889) je odšla leta 1916 v Trst. Vdova Frančiška (1863–1932) se je omožila z Martinom **Jesenkom**–Rožančevim iz Podlipse (1865–1942). Martin je bil dober gospodar. Najprej je odkupil hišo in zatem še njive in travnike. Od njunih štirih otrok je prerasla otroštvo Antonija (roj. 1900) in se omožila s Pavlom **Jazbarjem**–Svetletovim iz Žažarja (1900–1967). Tudi Pavel, tesar in stavbenik, je dobro gospodaril in dokupoval zemljišča v Podlipi. Sin Alojzij (roj. 1924), zidar in dedič posesti, se je po drugi svetovni vojni oženil z Rozko Petkovšek–Krošljevo s Krošljevega hriba. Zaposlen je bil pri gradbenem podjetju Igrad na Vrhniki. Imela sta hčer Rozalijo ml. (roj. 1957), ki je z Janezom **Trčkom** podedovala kmetijo.

TIŠLER, Rovte 149, prej 121

Majhno leseno hišo ob potoku Hlevščica so postavili na nekdanjem Krovčevem zemljišču okoli leta 1895. Kasneje so jo dozidali in še pozneje obnovili. Lastniki so se preživiljali z mizarsko obrtjo.

257. Stara Tišlerjeva domačija. Ivan Malavašič, olje na platnu, 1980.

Prva stanovalca v hiši sta bila Katarina Kavčič iz Žirovskega Vrha in Franc Malavašič-Volavčev iz Smrečja (1866–1945). Imela sta sinove: Franca ml., Leopolda in Janeza. Franc je izdeloval lesena znamenja in križe ter mizaril po domovih naročnikov. Doma v »hiši« je imel priročno mizarско delavnico z delovno mizo in omaro z orodjem. Franc ml. (roj. 1895) je odšel s trebuhom za kruhom v Ameriko. Leopold se je oženil s Hedviko Knez v Zagrebu. V hiši je ostal Janez Malavašič (1900–1945) in nadaljeval z mizarско obrtjo. S Heleno Gerželj iz Železnikove bajte v Podlipi sta imela potomce: Ivana, Marijo, Rajka, Frančiško in Anico. Janez je umrl po drugi svetovni vojni leta 1945. Dedič Ivan (roj. 1927) in Ana Krvina-Ambruževa sta imela otroke: Janeza, Marijo, Branka in Andreja. Ivan je bil zaposlen v Industriji usnja Vrhnika. Postavil je novo hišo v dolini. V prostem času se posveča raznovrstnemu umetniškemu ustvarjanju.

Ivan Malavašič, priljubljen slovenski pisatelj, pesnik in slikar ter ljubiteljski režiser, organist, zborovodja in harmonikar je začel ustvarjati že v mladosti. Kot pisatelj se je uveljavil najprej s krajšimi zgodbami za

tovarniško glasilo Usnjar, časnik Kmečki glas in revijo Ognjišče ter kasneje s pisanjem daljših povesti in romanov. V svojih delih opisuje življenje preprostih ljudi s podeželja ter zagovarja ljubezen in dobroto. Njegovo dosedanje literarno delo šteje več kot 90 povesti in romanov, 130 črtic, več knjižnih del in okoli 1700 besedil za pesmi. Številne so narodno-zabavni ansambli tudi uglasbili. Izdal je tudi knjižico Pesmi slovenskih zvonov z 257 melodijami za pritrkavanje. Na slikarskih razstavah se predstavlja z oljnimi slikami s podeželskimi motivi. Njegova dela najdemo po vsem svetu.⁷¹ Njegov roman Rdeče nebo je objavljen v Vrhniških razgledih št. 2 leta 1999, kjer je besedo o avtorju napisal Ivan Sivec.

258. Ivan Malavašič pri slikanju, leta 2015 (foto: Marija Malovrh).

VOLAVC, Smrečje 37, prej 15

Najvišje ležeča domačija v Podlipski dolini je Volavčeva. V času franciscejskega katastra so imeli leseno hišo, verjetno podzidano s hlevom. Domače ime, ki se pravzaprav glasi Valjavec, je povezano s platnarstvom, saj so pri hiši valjali, to je zgoščevali in ravnali platno. V 19. stoletju so imeli ob potoku pod hišo stope za luščenje prosa, na katere spominja ohranjeno ledinsko ime *Pri stopah*. Pri hiši je bila verjetno tudi kovačija, zagotovo pa čebelnjak. Pripravljali so tudi laneno olje.

Na domačiji so od 17. stoletja dalje živeli **Rupnikovi**. Kasneje se je domača hči Helena (roj. 1780) omožila z Matevžem Malavašičem, s katerim sta imela sedem potomcev. Kmetijo je dobil Blaž Malavašič (roj. 1805), ki je bil tudi kovač. S Heleno Kogovšek sta imela dva potomca. Njun naslednik Luka Malavašič (roj. 1835) in Marija Kavčič sta imela sedem otrok. Na domačiji je ostal Karel Malavašič (1863–1950) z Uršulo Oblak in otroki: Janezom, Marijo, Lojzom, Petrom, Poldetom, Francem, Ivanko, Ano in Jožefom. Peter Malavašič (1908–1945) in

259. Volavčeva domačija, leta 2015.

Polde Malavašič (1911–1945) sta bila ubita po drugi svetovni vojni.⁷² Franc Malavašič (1910–2001) je s Tilko Jesenko–Bendetovo prevzel kmetijo. Bil je tudi tesar. Rodili so se jima štirje otroci, ki imajo že svoje družine. Najmlajši Janez z ženo Slavko Butinar iz Šelovsove koče je podedoval kmetijo. Imata štiri otroke. Oba sta bila zaposlena v vrhniški usnjarni. Zdaj obdelujeta zemljo in redita koze.

260. Uršula, roj. Oblak, in Karel Malavašič–Volavčeva (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

261. Polde Malavašič–Volavčev, boter, in birmanec Petrček Krvina–Petrov, leta 1943.

ŽAGAR, Smrečje 34, prej 18

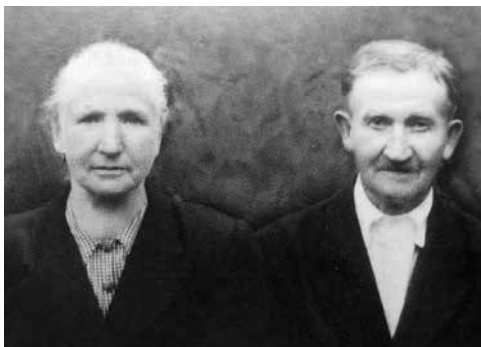
Žagarjeva domačija leži nad Podlipsko dolino levo od glavne ceste, ki vodi v Smrečje. K domačiji sta v času franciscejskega katastra spadala večja lesena hiša, podzidana s hlevom, ter lesen mlin s stopami pod Lovračkom, prvič omenjen leta 1731. Mlin je deloval do leta 1968, ko ga je kupil Anton Koščak iz Ljubljane in ga odlično obnovil. V delu stavbe je bila tudi kovačija. Nad mlinom so konec 19. stoletja postavili bajto za preužitkarje. Od nekdanje žage pri sotočju Smreškega in Šuštarjevega potoka so vidni le še ostanki temeljev. Z žagarstvom so se ukvarjali vsaj od leta 1740.⁷³ Pri hiši so stiskali tudi laneno olje.

Domača hči Neža **Kogovšek** (1777–1839) in Martin **Cankar** iz Butajnovce sta predala domačijo sinu Antonu (1816–1874) z Lucijo Celarc ter sinu Antonu sr. (1843–1925) s Terezijo Lazar sinu Antonu ml. (1883–1972). Anton Cankar ml. je imel žagarsko in mlinarsko obrt. Z Marjano Kogovšek sta imela otroke: Antona nml., Mici, Frančiško, Terezijo in Vinka. Z njim je živel tudi teta Frančiška Cankar (1881–1903), sestra Antona ml. Starši so se na stara leta umaknili na Lovračkovo domačijo. Anton nml. (1913–1945) je bil ubit po drugi svetovni vojni. Mici (1914–1991), zadnja lastnica

262. Žagarjeva bajta (foto: Rozka Merlak).

mlina, je skrbela za ostarele starše in se z njimi preselila v Žagarjevo bajto. Vinko Cankar (1929–1981) in Doroteja Košir-Jeroncova sta s potomci prevzela kmetijo. Vinko je poleg tega hodil na delo v tovarno Liko Verd. Imela sta sedem otrok. Janez z družino, prodajalec, je postavil hišo poleg domačije. Matija z družino je na mestu stare postavil novo hišo. Preživljajo se s kmetijo in žago.

263. Marjana, roj. Kogovšek, in Anton Cankar-Žagarjeva (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

264. Žagarjev mlin, rake, 1998 (Zloženska razstave Voda teče, mlini meljejo, žage pojo, 2007).

MALNAR, Smrečje 12, prej 19

Malnarjev ali Zakajnski mlin je stal ob glavni cesti malo nad vasjo Podlipa. Nekdaj je bil del Zakajnske kmetije. V času franciscejskega katastra so domačijo sestavljali lesena hiša, lesen mlin in manjši lesen skedenj. Leta 1869 so imeli že povečan mlin, nov hlev ob nekdanjem skednju in južno od hiše novo zidano poslopje, verjetno žago. Mlin so opustili okoli leta 1900. Manjša žaga ob potoku nad novo hišo še stoji. Pri hiši so imeli tudi sušilnico lanu. Okoli prvotnih poslopij so postavili več novih stavb, ki pripadajo zdaj domačijam Smrečje št. 12, 13 in 58.⁷⁴

Leta 1824 je bil lastnik mlina Luka **Bizovičar**. Naslednji lastnik Matevž **Kristan** s Hlevnega Vrha je predal posest sinu Francu Kristanu (1808–1877), njegova hči Marija (1840–1879), poročena Trček, pa hčeri Neži (1872–1958) z Lukom **Slabetom**–Štantovim iz Žažarja. Na kmetiji so se težko preživljali, zato je Luka postavil še žago. Hčeri Ivana (roj. 1895) in Ana (roj. 1897) sta odšli v Ameriko. Domačijo je prevzel sin Franc Slabe (1902–1968) z Ivano Cankar iz Brebovnice. Imela sta otroke: Ivano ml., Julijano, Marijo, Štefana, Alojzija in Franca ml. Oče Franc je bil tudi vaški godec in je v ve-

265. Malnarjevi stari hiši Smrečje št. 12 in 13, posneti leta 1974.

266. Vinko Cankar (drugi z leve) – Žagarjev s člani narodnozabavnega ansambla Čuki, 1990.

seli družbi rad zaigral na harmoniko. Zdaj kmetujeta na domačiji Slavka (roj. 1961), hči Franca ml. (1929–1984) in Anice Fortuna, ter Vinko **Cankar**–Žagarjev (roj. 1957) s potomci. Anica je delala v usnjarni na Vrhniku in Liku Verd. Hči Anka se je odselila. Slavka in Vinko doma kmetujeta in redita ovce za meso in volno. Slavka prodaja ob sobotah domače pridelke in kruh iz krušne peči na ljubljanski tržnici. Vinko igra baskitaro pri narodnozabavnem ansamblu Čuki.

SKUBL, Smrečje 10, prej 20

Na koncu smreških posesti v Podlipi stoji Skubljev mlin. Domače ime spominja na povezavo s Skubljevo domačijo na Samiji. Skubljev mlin je leta 1824 obsegal leseno hišo z dvoriščem in leseno bajto za najemnike. Petinštirideset let kasneje so imeli hišo z dvoriščem in gospodarskim poslopjem ter spodaj ob Podlipščici nov mlin s stopami. Mlin je mlel do leta 1965.⁷⁵ Ves čas so se preživljali z majhno kmetijo. Po pripovedovanju domačinov so imeli do druge svetovne vojne tudi trgovino.

V 19. stoletju so gospodarili v mlinu Jurij **Skubl** (1768–1828), sin Tomaž Skubl (1790–1866), Tomaževa vdova Uršula–Jerebčeva iz Podlipe (1798–1872) in njuna hči Uršula **Skubl** ml. (roj. 1828). Uršula Skubl ml. je

prodala mlin pred letom 1880 Francu Fernesu (roj. 1837), mlinarju z Ljubgojne. Jurij **Fernes** (1850–1923), Frančev sin iz prvega zakona, je bil urar. Mlin je prodal Janezu **Trčku**–Županovemu iz Kajndola (1871–1915). Janez Trček in Frančiška Vrhovc iz Ljubgojne sta imela otroke: Janeza sr., Ivanko, Franceta, Pavla, Frančiško ml., Rezko, Manco in Pepo. Domačijo je prevzel Janez sr. (1901–1978) z Marijo Janša s Setnika. Sin Janez ml. (1948–1969), električar, se je smrtno ponesrečil z mopedom na Vrhniki. Sin Tone Trček (roj. 1950), Janezov naslednik, se je oženil z Ireno Oblak s Kurena nad Staro Vrhniko. Irena je podedovala Figarjevo kmetijo na Kurenu in zdaj obdelujeta s potomci obe kmetiji. Tone je bil nekaj časa zaposlen v Kovinarski Vrhnika.

267. Skubljevi, leta 1918. Z leve proti desni stojijo: sin Pavel, hčeri Ivanka, pred njo Manca, mama Frančiška Trček (sedi), hči Pepa, za njo sin Janez, Frančiškina sestra Micka Vrhovnik, ter hčeri in sin Rezka, France in Frančiška ml. (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

268. Skubljeva hiša z mlinom (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

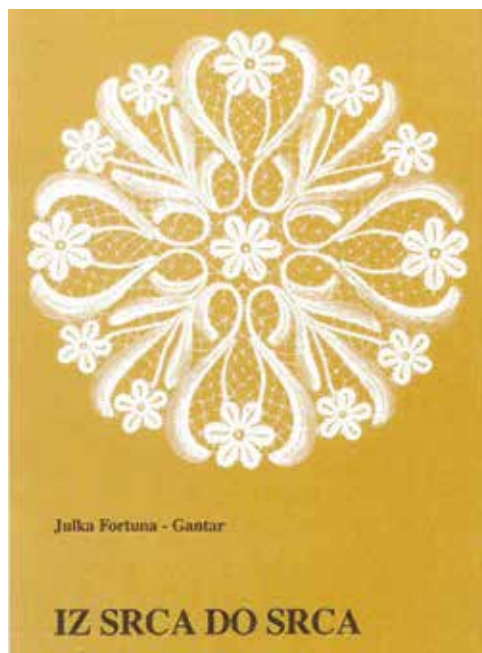
MIVŠK, Smrečje 6, prej 21

Mivškova domačija se nahaja na robu smreških posesti v Podlipi. Leta 1824 sta stali na posesti velika lesena hiša in manjša lesena najemniška bajta ter petindvajset let kasneje nova večja hiša in na mestu bajte dve novi zidani stavbi. Od srede 19. stoletja do leta 1944 so imeli v hiši gostilno⁷⁶ in vsaj od leta 1908 špecerijsko trgovino, trafiko in žganjarno. Pri hiši je bila tudi sušilnica sadja, v ustnem izročilu pa se omenja še mesnica. V zgornji sobi so takoj po ustanovitvi leta 1909 gostili Katoliško slovensko izobraževalno društvo iz Podlpe.

Po domači hčeri Uršuli **Urh** (1756–1846), omoženi **Jesenovec**, sta posest podedovala sin Matevž Jesenovec (1786–1821) in vnuk Matevž Jesenovec ml. (roj. 1819) z družinama. Matevž ml. se omenja v virih kot gostilničar. Pravnuk Franc Jesenovec (roj. 1855), prav tako gostilničar, in Marija Jurca, potomka Vrtinarjevih, sta leta 1906 sezidala v bližini novo hišo. Vanjo sta se preselila na stara leta, domačijo pa sta, ker nista imela otrok, prodala. Novi lastnik Tomaž **Fortuna** (1873–1944) z Bukovega Vrha nad Poljanami je pred tem več let delal v Ameriki. S Frančiško Čadež sta vodila gostilno in trgovino ter dokupovala zemljišča. Sin Vinko Fortuna (1910–1969), gostinec in dedič posesti, je sprva nadaljeval obrt in se nato zaposlil. Omožil se je z Julko Gantar z Malenskega Vrha nad Poljanami, znano klekljarico. Julka je skrbela za družino in kmetijo. Imela sta šest sinov in hčer. Vsi so se zaposlili, se poročili in štirje odselili. Najmlajši Danijel Fortuna (roj. 1960) je bil več let horjulski župan. Doma sta ostala Marko Fortuna in Janez Fortuna z družinama ter dozidala hišo. Marko (roj. 1948) in Dragica Dežman iz Verda s potomci tudi kmetujeta. Prej sta bila zaposlena v usnjarni na Vrhniki.

269. Vinko Fortuna in Julka Fortuna, roj. Gantar, – Mivškova (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

270. Naslovnica pesniške zbirke Julke Fortuna-Mivškove (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

Julijana-Julka Fortuna (1916–1999) je znana slovenska klekljarica, ki je to ročno umetnost širila po Sloveniji in Evropi, jo gojila do konca življenja ter pridobila naziv »mojstrica domače obrti«. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je začela organizirati tečaje klekljanja po večjih slovenskih

*mestih in v narodni noši sodelovala na številnih etnografskih prireditvah in sejmihi doma in po svetu. Čipke je tudi prodajala. V zimskem času je doma učila klekljati podlipske dekllice. Ob vsem delu je našla čas še za pisanje in v nekaterih tednikih objavljala prispevke o življenju v domačem kraju, dogodkih med vojno in starih običajih. Leta 1964 je izdala pesniško zbirko *Iz srca do srca*.⁷⁷*

KOVTR, Smrečje 3, prej 22

Kovtrova domačija z mlinom stoji sredi smreških posesti v Podlipi. Prvotno leseno hišo z mlinom in manjše leseno gospodarsko poslopje so leta 1860 nadomestili z večjo zidano hišo in zidanim gospodarskim poslopjem z mlinom. V bližini so leta 1863 postavili še kozolec toplar in nasproti mlina manjšo zidano stavbo, verjetno sedanjó žago. Žaga, preurejena na električni pogon, še deluje, mlin, ki ga poganja mlinščica Podlipsisčice, pa občasno. Mlin so obnovili leta 2003 s pomočjo projekta CR-POV.⁷⁸ V spodnjih prostorih mlina so ohranjene stope za luščenje prosa in ječmena ter valji za ravnanje platna za posteljne oddeje »kovtre«. Kovačijo so imeli kar v kleti ob mlinu. V pritličju mlina je opuščeno mlinarjevo stanovanje z ohranjenimi kosi starega pohištva ter mizarkega in sodarskega orodja.⁷⁹

Domača hči Uršula **Urh** (1782–1848) in Štefan **Železnik** sta imela več otrok. Na stanovanju sta imela še sorodnike in več zasebnic. Matija Železnik (1814–1888), naslednji lastnik posesti, je delal v kovačiji in bil tudi kamnosek in zidar. S Katarino Rožmanc sta imela šest potomcev. Doma je ostal Anton Železnik (1851–1931) z Marijo Treven z Zaplane. Anton je bil mlinar, žagar in sodar. Hčeri Marjana (roj. 1878) in Barbara (roj. 1883) ter sin Franc (roj. 1890)

so odšli v Ameriko. Domačijo z mlinom je podedoval sin Anton Železnik ml. (1893–1976). Anton ml. je bil v prvi svetovni vojni ruski ujetnik. Po vrnitvi iz Rusije se je oženil z Ivano Trček-Polancovo iz Žažarja. Rodilo se jima je štirinajst otrok. Preživeli so: Marjana, Ivana ml., Antonija, Angela, Tone, Marija, Brikcij, Julijana, Amalija, Gabrijela, Vinko in Justina. Ivana je mlela v mlinu, medtem ko je bil Anton dolgoletni podlipski organist in vsestranski ljubiteljski kulturni delavec. Izdeloval je tudi hrastove sode in kadi. Zdajšnji lastnik domačije Vinko Železnik (roj. 1937), upokojeni mizar, ter Hiacinta Brenčič (roj. 1946) z Medvedjega Brda imata hčere: Ivanko, Katarino in Renato. Katarina z družino živi doma v novi hiši. Za staro hišo z mlinom in žago zgledno skrbi Vinko, ter ju z veseljem razkaže obiskovalcem.⁸⁰

V najboljših časih je mlin delal dan in noč, ustavil se je le ob večjih cerkvenih praznikih in na dan sv. Jere, 17. marca. Na praznik sv. Jere se je običajno čistil graben ali pa popravljaj mlin. Med drugo svetovno vojno, ko je deželo pestilo veliko pomanjkanje hrane, so vaščani nosili v mlin celo makarone, vendar kruh iz mletih makaronov ni bil kaj prida. Domači, ki jih je bilo pri hiši veliko,

271. Kovtrovi, okoli leta 1950. Sedijo z leve: hči Gabrijela, sin Vinko (s harmoniko), starši Ivana in Anton Železnik, hčeri Justina in Amalija. Zadaj so: hčere in sinova Angela, Julijana, Tone, Marjana, Antonija, Marija ter Brikcij.

272. Kovtrova stara hiša z mlinom.

*so spali v prostoru poleg mlina. Na mlinski ropot, ki ga je bilo slišati po celi hiši, so bili tako navajeni, da jih ta ni prav nič motil, celo obratno: kadar mlin ni obratoval, je bilo težje zaspati.*⁸¹

ČERNČ, Smrečje 2, prej 23

Černčeva domačija stoji pod bregom na robu smreških posesti v Podlipi. V času franciscejskega katastra je imela veliko leseno hišo. Leta 1869 jo je nekoliko južneje nadomestila nova, delno zidana hiša. Pri hiši naj bi imeli mesnico. Domače ime naj bi nastalo po priimku Corn, ki ga srečamo tudi na Kurenu in Stari Vrhniki.⁸²

Domača hči Elizabeta **Popit** (1775–1853) in Jurij **Sečnik** sta zapustila hišo sinu Antonu Sečniku (1802–1836). Antonova žena Marija Troha (1806–1870), kasneje omožena z

Jakobom **Žakljem**, je predala posest sinu Luki Žaklju (roj. 1840) z ženo Heleno Celarc- Sovdatovo iz Podlipse. Njuna hči Uršula Žakelj (roj. 1871) in sin Janez Žakelj (1875–1968) sta odšla v Ameriko. Janez je po vrnitvi z Ivano Skvarča iz Rovt prevzel domačijo. Čez poletje je hodil zidat, pozimi pa je popravljajl čevlje. Tudi njegovi predniki so bili čevljarji. Otroke Janeza ml., Matevža, Jožefo, Franca, Jožeta, Vinka, Gustla, Marijo, Staneta, Marjanco in Lovreta sta dajala v rejo kmečkim družinam, ki niso imele svojih otrok. Vinko Žakelj (1919–1945) in Stane Žakelj (1924–1945) sta bila ubita po drugi svetovni vojni.⁸³ Lovre Žakelj (1928–2006), zidarski mojster in dedič posesti, in Tina Kogovšek-Šelovsova sta imela več otrok. Lovre je zidal v bližnji in daljni okolici ter dokupil nekaj zemlje. Tina je skrbela za družino in obdelovala zemljo. Posest je nasledil sin Janez Žakelj z Maričko Trček-Podlogarsko in potomci.

273. Janez Žakelj in Ivana, roj. Corn-Černčeva (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

274. Černčeva domačija, leta 2015.

KOVAČ, Smrečje 1, prej 24

Kovačeva domačija stoji na začetku smreških posesti v Podlipi na desnem bregu Podlipščice. Kajža je bila v času franciscejskega katastra delno zidana in je imela dvorišče. Po letu 1880 so postavili novo hišo. Več domačih imen kaže na pogosto menjavanje gospodarjev. Prvotnemu imenu Bolkovc(ž) (l. 1831) so sledili Kovač, Lužar (l. 1869) in Kramar.⁸⁴ Leta 1869 se pri hiši prvič omenja kovačija, ki je stala ob Podlipščici južno od hiše. Uporabljali so jo do okoli leta 1975, potem so jo podrli.

Domači sin Gašper **Gabrovšek** (1800–1858) je imel v dveh zakonih več potomcev. Za njimi sta stanovala tu Ana in Matevž Jurca-Vftnarjeva z otroki. Za Janezom **Pivkom**-Županovim (1820–1875) s Heleno Celarc-Jajčnkovo iz Podlipse se omenja kot lastnik posesti Franc Jurca. V 80. letih 19. stoletja sta kupila domačijo Matija Jereb (1863–1938) iz Kovačeve bajte v Podlipi in Terezija Jesenovec-Mivškova. Sin Štefan Jereb (1887–1964) in Ana Skvarča iz Butajnovce sta imela otroke: Ančko, Mici, Angelo, Štefana ml., Francko in Franca.⁸⁵ Štefan in oče Matija sta preživljala družini s kovanjem.

275. Kovačevi, leta 1935. Sedijo od leve proti desni: stari starši Terezija in Matija Jereb, snaha Ana Jereb s sinom Francem v naročju in mož Štefan Jereb. Zadaj so njuni otroci: Angela, Francka, Ančka, Mici in spredaj Štefan ml.

276. Kovačeva kovačija, spomladi leta 1976 (foto: Rozka Merlak).

277. Kovač Matija Jereb na oljni sliki. Sliko je naslikal najverjetneje J. Malavašič-Tišlerjev iz Rovt.

Po spominu domačinov je bila kovačnica velika. Ob njej so imeli peskovnik, kjer so se radi igrali otroci z vasi. Konje so pripeljali podkovat tudi iz Žažarja. Pri delu se je v okolico širil vonj po roževini. Kmetijo je nasledil Franc Jereb (1933–2004) z Gabrijelo Trček-Poldino iz Podlipse, šiviljo, in sinovi. Franc je delal v vrhniški opekarni in doma koval za domače potrebe ter sovaščane. Zdaj vodi kmetijo sin Bojan Jereb (roj. 1965), zidar, z mamo Gabrijelo.

Vdovec Štefan Jereb st. se je oženil z Marijo Križaj-Kočarjevo Marijo iz Rovt (1912–1993), ki je služila pri hiši. Njuni potomci: Beti, Marta in Andrej so kasneje živeli pri najstarejši sestri Bernardi Pri Tinčku v Podlipi.

KAJETAN, Smrečje 8, prej 32

Hišo na manjšem zemljišču ob Podlipščici je postavil na domačem svetu France Trček-Skubljev leta 1929. Hiša je imela stanovanjske prostore in veliko mizarско delavnico. Vftnarjevi so v njej med drugo svetovno vojno začasno odprli gostilno in novi lastnik Brence nekje med leti 1950 in 1960 trgovino z mešanim blagom. Po letu 2003 so na njenem mestu postavili novo hišo.

France **Trček**-Skubljev (roj. 1904), mizar, in Rozalka Seljak iz Podlipse sta imela sina Frančiška ter hčere Ljudmilo, Marijo in Ivano-Ano. Zaradi svetovne gospodarske krize, ki se je v začetku 30. let prejšnjega stoletja razširila tudi v Slovenijo, so bankrotirali in po nekaj letih prodali hišo Kajetanu **Brencetu** (1911–1997) in njegovi sestri Mariji Brence z Lavrovca. Sami so se preselili v Borovnico. Kajetan, trgovec, je bil zaposlen v združni trgovini na Vrhniki. Že pred drugo svetovno vojno je fotografiral.⁸⁶ Po vojni se je oženil z Minko Verbič s Stare ceste na Vrhniki. Minka je delala nekaj časa v domači trgovini. Imela sta otroke: Janeza, Mihaela, Marjanko in Kajetana ml. Mihael je umrl v prvem letu, Kajetan ml. pa po hudi poškodbi tudi zelo mlad, (bil pa je že oženjen). Hišo je podedovala vnukinja Tanja **Jereb**, Marjankina hči.

278. Kajetan Brence (spredaj levo), kraljevi vojak v Beogradu na dopisnici iz leta 1927.

279. Trgovina z mešanim blagom »Nabavna in prodajna zadruga Podlipa« pri Kajetanu, leta 1951. Pred vhodom Brenčetoва družina.

280. Kajetanova hiša okoli leta 2003, delo fotografa iz Kranja.

281. Marjana, roj. Pustovrh, in Peter Krvina-Petrova.

PETER, Smrečje 11, prej 34

Ob poti k Malnarjevemu mlinu stoji hiša z manjšim vrtom. Zemljišče je prvotno pripadalo mlinu. V začetku 30. let prejšnjega stoletja ga je kupil Peter Krvina-Ambružev iz Podlipse in v letu dni postavil skromno hišo.⁸⁷

Peter **Krvina** (1892–1948) in Ivana Jereb, šivilja, sta živela najprej v gasilskem domu v Podlipi. Imela sta sinova Petrčka in Toneta, ki pa sta oba umrla. Peter je bil cestar na banovinski podlipski cesti. Ko je ovdovel, se je oženil z Marjano Pustovrh (1905–1991) s Črnega Vrha in postavil tukajšnjo hišo. Rodili so se jima štirje otroci, prežive-

li so trije. Vdova Marjana je hodila pomagat kmetom, da je lahko preživela družino. Hči Minka se je odselila v Koper. Sin Marjan (1946–1975) je utonil v hudourniku pri urejanju zapornice na mlinščici v bližini doma. Hči Ivica (1945–1992) s Stanislavom **Mihvcem** je prevzela hišo. Kasneje jo je prodala priseljencema iz Vipavske doline in se z možem preselila k sinu v Logatec.

POLDA, Smrečje 9, prej 47

Nad Skubljevim mlinom stoji stara, lepo ohranjena Jurjeva hiša. Nekdaj je spadala k Skubljevi domačiji in je imela okoli 20 arov zemlje. V bližini so pred drugo svetovno vojno postavili novo, večjo hišo.

Lastnik stavbe Jurij **Fernes**-Skubljev (1850–1923), urar, je okoli leta 1880 iz malega hleva uredil zasilno stanovanje z urarsko delavnico. Z Marijo Slabe sta imela deset otrok, pet jih je odraslo. Anton (1885–1923), kolar, je umrl v Šentvidu na Koroškem. Najmlajša Ivana (roj. 1897), šivilja, je ostala na domu. S Karlom Hodnikom, krojačem, sta imela otroke Marijo Antonijo, Karola Janeza in Jožefa Friderika. Po letu 1936 so se vsi preselili na Vrhniko. Lastniki Skubljeve domačije so nato prazno hišo uporabljali za klet in orodjarno. Pavel **Trček**-Skubljev (1905–1964), tesar, je ob njej postavil novo nadomestno hišo. Čeprav je bil večč svojega poklica, je kasneje hodil na delo v vrhniško usnjarno. Z Leopoldino Križaj-Kočarjevo Poldo iz Rovt (1914–2007) sta imela hčere: Pavlo, Gabrijelo, Marijo in Ano. Polda je poleti nabirala borovnice za prodajo. Pavla (roj. 1941), dedinja posesti, in Franc **Filipič**-Štantov iz Podlipe (roj. 1934) sta dokupila še nekaj obdelovalne zemlje. Bila sta zaposlena v Liku in usnjarni na Vrhniki. Franc je tudi ljubiteljski lovec.⁸⁸ Hči Andreja je ostala doma, ostale hčere so se odselile.

282. Leopoldina, roj. Križaj, in Pavel Trček-Poldina (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

283. Jurjeva hiša (T. Košir in soavtorja, Dediščina župnije Šentjošt, 2013).

JANEZ, Smrečje 13, prej 48

Prvotna majhna, lesena Zakajnska koča je bila namenjena preužitkarjem. Postavila sta jo Janez **Slabe**-Martinov iz Kajndola (1851–1933) in Helena Oblak-Zakajncova okoli leta 1880. Od njunih petih otrok so odrasli štirje in se izselili v Ameriko. Potem je uživala v koči svoj preužitek Neža Slabe-Malnarska mama z vnukom Francem, sinom hčere Angele. Franc se je leta 1951 oženil, Neža pa je odšla k hčeri Poloni v Bizovik pri Ljubljani. Kočo je podedoval vnuk Štefan Slabe (1934–1982), mizar. Po drugi svetovni vojni je v bližini postavil novo hišo, ki ima tudi nekaj vrta.⁸⁹ Hodil je delat v mizarsko delavnico na Vrhniko. Z Antonijo Tominc iz Železnikove bajte v

284. Janezova nova hiša, leta 2015.

Podlipi sta imela sina Antona (l. 1954) in hčer Štefko (l. 1957). Štefka je na mestu stare koče postavila novo hišo, v kateri živi z možem Brikcijem **Trčkom** in potomci.

KUŠAR, Smrečje 4, prej 50

Hišo z manjšim vrtom je po letu 1900 postavil Anton Kogovšek na Županovem zemljišču. Pred zidavo so se v grmičevju skrivali kuščarji, po katerih je hiša dobila ime. Zraven stare so pred letom 2008 postavili novo hišo.

Domačin Anton **Kogovšek**-Šelovsov (1873–1917), mizar, in Marjana Logar sta se poročila leta 1904. Sin Luka Kogovšek (roj. 1906) je po drugi svetovni vojni veljal za pogrešane. Sinove Janeza Kogovška (1909–1942), Jožefa Kogovška (1911–1942) in Valentina Kogovška (1915–1942) so Italijani ustrelili kot talce 13. in 15. oktobra 1942 v Ljubljani. Po materi, ki je zgodaj ovdovela, je posest podedovala hči Marička Kogovšek (1916–1979). Nemški vojaki so jo konec julija 1944 odpeljali na prisilno delo v Nemčijo. Za njo je posest dobil najstarejši sin Franc Kogovšek (roj. 1906), ki se je po očetovem zgledu oprijel mizarjenja. Ker je z družino, ki jo je ustvaril z Josefino Debeljak iz Retja pri Loškem Potoku, živel v Mojstrani na Gorenjskem, je domačijo prodal sosedu Jože-

285. Kušarjeva stara hiša, leta 2015.

tu **Žaklju**-Černčevemu (roj. 1956), mesarju. Jože živi tu z ženo Tončko in potomci. Tončka je delala v Industriji usnja Vrhnika.

KOVAČEV ŠTEFAN, Smrečje 5, prej 51

Hišo ob Podlipščici sredi smreških posesti v Podlipi sta zgradila okoli leta 1906 zakonca Marija in Franc Jesenovec-Mivškova. Zaradi sedlarske dejavnosti so ji rekli tudi pri Zotlarju, pri domačinih pa je veljala za Jesenovčeva vse do sredine prejšnjega stoletja. Novi lastnik Jereb je po drugi svetovni vojni postavil v bližini kovačijo in leta 1970 povsem prenovil hišo.

Marija in Franc **Jesenovec** (1855–1930) sta živela v hiši po prodaji Mivškove domačije leta 1908. Nekaj let je pri njiju stanoval Matjevž Jesenovec iz Zakajnske bajte, sedlar, ter popravljajl komate in izdeloval opasače. Ko sta Jesenovčeva ostarela, je zanju skrbel Štefan Jereb-Kovačev (1887–1964), Francev nečak, in si s tem prislužil hišo. Oddajal jo je najemnikom, sprva Lovru Kogovšku-Celarjevemu z družino. Lovra (1903–1942), mizarja in trgovca, so ustrelili partizani. Istega leta so se vselili v hišo Muhovčevi iz Podlippe, ki so jim okupatorji požgali domačijo. Po vojni se je vselil Mihael Pišler (1891–1962) z Medvedjega Brda, upokojeni orožnik, z družino. Po letu 1948 so živeli v zgornjem nad-

stropju. Žena Franja je hodila na dnino k okoliškim kmetom. Poleti so vsi nabirali borovnice za prodajo. Ko je ovdovela, se je ob prenavljanju hiše preselila začasno k Mivšku in nato v Zakajnsko kočo. Štefanov sin Štefan Jereb ml. (1926–1985), kovač in dedič posesti, in Slavka Vehar-Kočarjeva iz Rovt, šivilja, sta imela sinove: Danila, Branka in Bogdana ter hčere. Mileno, Tatjano in Danijelo. Ko je Kovačev Štefan ostarel, so nosili kovaška dela semkaj sinu Štefanu ml., ki je zadnja leta izdeloval tudi vijake in matice za podjetja. Branko Jereb, dedič posesti, in žena Marjanka Brence-Kajetanova sta bila zaposlena v vrhniški usnjarni.

286. Jesenovčeva hiša. Spreddaj Franja Pišlar s prijateljico, v ozadju Mivškova domačija.

GASILSKI DOM, Smrečje 7, prej 52

Člani Katoliškega slovenskega izobraževalnega društva v Podlipi iz leta 1909 so takoj po ustanovitvi društva kupili parcelo sredi Podlipse od Skubljevih za tristo kron. Na njej so že naslednje leto postavili društveni dom. Dom je premozel dvorano z odrom za predstave, knjižnico ter hranilnico in posojilnico. V času prve svetovne vojne so imeli v dvorani osnovnošolski pouk. Po prvi svetovni vojni leta 1919 se je vselila v stavbo orožniška postaja, ki je nadzirala prekopčevanje ob bližnji meji z Italijo. Ker je delovanje izobraževalnega društva po vojni zamrlo, je leta 1924 prevzelo dom Prosto-

voljno gasilsko društvo Podlipa - Smrečje. Gasilci so ga preuredili za svoje potrebe in v nadstropju uredili majhno najemniško stanovanje. V obdobju med vojnima sta v domu dobili prostore še podružnica vrhniške zadruga in trgovina šentjoške zadruga. Po vojni je pisarno do leta 1952 uporabljal krajevni ljudski odbor Podlipa - Smrečje. V pisarni so bili zaposleni Marija Jurca-Vftnarjeva Minka, Ana Krvina-Ambruževa, Pavel Trček-Podlogarski in kot zadnja Milka Trček, Pavlova sestra. Nato je v stavbi odprla trgovino Kmetijska zadruga Vrhnika. Po osamosvojitvi jo je zamenjala zasebna trgovina Mateje Merlak-Kovačeve in kasneje za nekaj let trgovina trgovca Orla z Vrhnike. Leta 1987 je bil gasilski dom v celoti prenovljen. V zgornjih prostorih so postavili veliko večnamensko dvorano z odrom, nekaj pisarn in sanitarije. Spodnji prostori služijo gasilcem. V domu so ponudili streho tudi ostalim društvom v kraju.

Prvi stanovalci društvenega doma so bili zakonci: Marija Logar, podlipska učiteljica, in Gašper Brenčič-Gojerjev; Marija Gabrovšek iz Horjula in Janez Pišler iz Žažarja do rojstva sina Marijana leta 1925; od leta 1929 Ivana in Peter Krvina-Ambružev. Za njimi so stanovali tu Slavka Trček s Trčkovega griča in po letu 1958 Miha Rihar, Janez Knapič ter Andrej Maček, vsi zaposleni v združni trgovini v Podlipi. Potem se je vselila v stanovanje in se zaposlila v trgovini Marta Jereb-Kovačeva, poročena Merlak. V trgovini je ostala do leta 1990, ko jo je zamenjala hči Mateja Merlak. Marta z možem je kmalu po poroki leta 1967 postavila svojo hišo. V izpraznjeno stanovanje sta se vselila še Štefan Brenčič-Mevljev iz Podlipse in njegova žena Milena Svete, podlipska učiteljica. Po ukinitvi podlipske šole sta odšla v svojo hišo na Vrhniko. Tudi zadnja stanovalca, Albina Filipič-Lazarjeva iz Podlipse in Branko Kuzmič, sta v nekaj letih postavila svojo hišo in se preselila.

287. Otvoritev društvenega doma v Podlipi 10. maja 1910. Nastopajoči so prišli tudi iz Šentjošta, Rovt in Vrha Sv. Treh Kraljev.

288. Gasilski, nekdanji društveni dom, po letu 1925.

289. Kozikova hiša, leta 2015.

KOZIK, *Žažar* 31, prej 27

Ob cesti, ki vodi iz Podlipske doline v smeri proti Veliki Ligojni, stoji levo ob koncu poti Kozikova hiša. Na portalu ima ohranjeno letnico 1857.

Najstarejša znana lastnika hiše Jakob **Buh** (roj. 1786) in njegov sin Anton Buh (roj. 1821) sta redila večje število koz. Od tod je nastalo domače ime. Anton je imel v prvem zakonu sina Janeza (roj. 1847) in v zakonu z Roso Regio, tržaško najdenko (roj. leta 1831 v Trstu), sinova Jakoba (roj. 1856) in Pavla (roj. 1859). Jakob Buh je služil na Vrhniki. Pavel Buh naj bi po poročilu okrožnega urada umrl v špitalski garniziji na Dunaju leta 1880. V 20. stoletju je kupil hišo Franc Troha (1850–1926), rojen v Vrtnarjevi bajti, čevljar. Z Nežo Frank (1853–1935) iz Velike Ligojne sta sprva živela v Mihovi hiši v Podlipi in v Šentjoštu, kjer se jima je rodilo več otrok. Sin Janez Troha (roj. 1893) je bil že lastnik polovične kmetije. Sedanji lastnik Štefan **Troha**, izučeni mizar, je delal v tovarni Industrija usnja Vrhnika.

VIRI IN LITERATURA:

Podatke o podlipskih družinah in spomine na vsakdanje in družabno življenje v Podlipi so prispevali domačini. Med njimi se še posebej zahvaljujem Mariji Malovrh-Kočarjevi (roj. 1953), Rozki Merlak (roj. 1940) in Rozi Saje (roj. 1969) z nečakom Luko-Ambruževim, Vinku Železniku-Kovtrovemu (roj. 1937) in Janezu Žitku-Mrvcevu (roj. 1935). O gasilcih je prispeval zapis Aleš Bradeško (roj. 1979), o sadjarstvu Marija Kuzmič-Šimnovčeva (roj. 1925) in o organizistih Ivan Malavašič-Tišlerjev (roj. 1927). Tatjana Otoničar (roj. 1951) in Marijan Podobnikar (roj. 1939) iz Ljubljane sta prispevala več fotografij in gradiva s področja šolstva in družabnega življenja v obdobju med vojnama. Starejša zgodovina temelji na arhivskih virih ter spominih domačinov in njihovih potomcev. Statuse animarum je pregledal Janez Žitko. Slikovni material so prispevali domačini, sodobne fotografije hiš sta posnela Marija Malovrh in Janez Žitko. Zgodovina smreških hiš je nastala na podlagi knjige Dedščina župnije Šentjošt, avtorjev Toneta Koširja, Petre Leben Seljak in Alojza Demšarja.

Arhivski viri:

• Arhiv Republike Slovenije (ARS):

AS 1074, Urbarji: urbar gospostva Bistra 1659 in 1784–1802, Raspovo imenje 1666, urbar gospostva Logatec 1674–1712, urbar gospostva Velesovo 1458: AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: gospostvo Bistra, gospostvo Logatec, gospostvo Kamnik (Raspovo imenje), gospostvo Velesovo; AS 175, Jožefinski kataster za Kranjsko: občina Podlipa, občina Šentjošt; AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: občina Podlipa, občina Šentjošt, občina Rovte; AS 181, Reambulančni kataster za Kranjsko 1869: občina Podlipa, občina Šentjošt, občina Rovte.

• Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Status animarum župnije Podlipa: 1790–1881, 1831–1846 in 1846–1968;

Krstne matične knjige župnije Podlipa: 1700–1790, 1790–1812, 1812–1830, 1831–1881, 1882–1913;

Poročne matične knjige župnije Podlipa 1790–1816, 1818–1881.

• Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

VRH 10, KLO Podlipa - Smrečje 1945–1950; VRH 46, Osnovna šola Podlipa (1790) 1893–1965; VRH 30, Kmetijska zadruga Podlipa - Smrečje 1950–1958.

Zasebni šolski arhiv Pavla Podobnikarja, učitelja in šolskega upravitelja v Podlipi 1925–1935 (hranita Tatjana Otoničar in Marijan Podobnikar, Ljubljana).

• Časopisni viri:

Slovenec, l. 1904; Naš časopis, 26. september 2007; Matija Janežič, Prva motoristična dirka stare Jugoslavije, v: Planetsiol, 4. 11. 2009 (elektronska izdaja); Časopis, glasilo Doma starejših Dravljane, 1995.

Literatura:

1. Matjaž Ambrožič, Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki, Vrhnika, 2002.
2. Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja, v: Vrhniki razgledi 5, Vrhnika, 2004, str. 95–215. Alenka Berdnik, Arheološka najdišča in ustno izročilo od Dobrave do Podlpe, diplomska naloga, Ljubljana, 2012.
3. Pavle Blaznik, Podložniške obveznosti do zemljiškega gospostva, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, Ljubljana, 1980, str. 241–278.
4. Janez Bogataj, Domače in umetne obrti na Slovenskem, Ljubljana, 1989.
5. Stevo Dozet, Geologija Podlpske doline, v: Vrhniki razgledi 15, Vrhnika, 2014, str. 134–159.
6. Marijan Drnovšek, Zakaj so Slovenci odhajali v svet?, v: Slovenska kronika XX. stoletja, 1. knjiga: 1900–1941, Ljubljana, 1995.
7. Enciklopedija Slovenije 2 (ES), Ljubljana, 1988.
8. Ivan Jakič, Vsi slovenski gradovi, Ljubljana, 1997.
9. Tone Košir, Alojz Demšar, Petra Leben – Seljak, Dediščina župnije Šentjošt, Šentjošt, 2013.
10. Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana, 1937. (KL).
11. Krajevni leksikon Slovenije, Ljubljana, 1968. (KLS).
12. Jožef Kržišnik, Zgodovina horjulske fare, Ljubljana, 1898.
13. Letopis ljubljanske nadškofije za leto 1959, 1967, 1978, ter šematizmi in naslovniki cerkve na Slovenskem (več letnikov).
14. Marijan Marolt, Dekanija Vrhnika, topografski opis, Umetnostni spomeniki Slovenije, Ljubljana, 1929.
15. Jože Mlinarič, Kartuzija Bistra, Ljubljana, 2001.
16. Silvo Novak, Župnija Podlipa, napisal med leti 1980 in 1986. Izdal Župnijski urad Podlipa.

17. Marija Oblak Čarni, Gabrijel Jelovšek – vrhniški župan v letih 1889–1908, v: Vrhniški razgledi 5, Vrhnika, 2004, str. 11–18.
18. Marija Oblak Čarni, Nekaj datumov iz hudih vojnih let 1941–1945 na Vrhniku in okoliških krajih, v: Vrhniški razgledi 6, Vrhnika, 2005, str. 7–32.
19. Rafael Ogrin, Vrhniški mitničarji, v: Kronika 10, št. 1, Ljubljana, 1962, str. 50–54.
20. Rafael Ogrin, Dajatve bistriških podložnikov, v: Vrhniški razgledi 1, Vrhnika, 1996, str. 175–179.
21. Franci Petrič, Slovenske božje poti, Ljubljana 2008.
22. Olga Pivk, Janez Žitko, Naborniki iz kantona Vrhnika, v: Vrhniški razgledi 7, Vrhnika, 2006, str. 145–158.
23. Olga Pivk, Janez Žitko, Vodni pogoni na Podlipščici in njenih pritokih, v: Vrhniški razgledi 8, Vrhnika, 2007, str. 116–128.
24. Olga Pivk, Podlipa in Žazar v zapisih Petra Hicingerja in njegovih naslednikov, v: Vrhniški razgledi 11, Vrhnika, 2010, str. 52–58.
25. Olga Pivk, Začetki šole v Podlipi, v: Vrhniški razgledi 11, Vrhnika, 2010, str. 59–64.
26. Podlipski zvonovi 2001, izdajatelj župnija Podlipa, tiskarna Skušek, odgovarja Tone Gradišek, župnik.
27. Vincenc Rajšp, Majda Ficko, Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, zvezek 2, Opisi in Karte, Ljubljana, 1996.
28. Aleksandra Serše, Cesta Podlipa-Smrečje, v: Vrhniški razgledi 5, Vrhnika, 2004, str. 26–29.
29. Tone Simončič, Vrhnika v filateliji (1827–2011), v: Vrhniški razgledi 12, Vrhnika, 2011, str. 231–325.
30. Slovenska zgodovina v besedi in sliki, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2003.
31. Sovica: 10 let OVI Podlipa, uredila Alja Horvat, Podlipa 1999.
32. Ema Umek, Reformirani urbarji deželno-knežjih gospodstev na Kranjskem, v: Zgodovinski časopis 36, št. 4, Ljubljana 1982, str. 311–320.
33. Janez Vajkard Valvazor, Slava vojvodine Kranjske, Ljubljana, Zavod Dežela Kranjska 2009–2013.
34. Zgodovina (leksikon), prir. Damijana Zelnik, Tržič, 2003.
35. Janez Žitko, Padli v prvi svetovni vojni 1914–1918, v: Vrhniški razgledi 9, Vrhnika, 2008, str. 9–27.

Opombe:

- 1 Žitko, Pivk, 2007, str. 117 in 118.
- 2 KLS, 1968, str. 451; KL Dravske banovine, 1937, str. 364.
- 2.a A. Serše, Cesta Podlipa-Smrečje, v: Vrhniški razgledi 5, Vrhnika, 2003, str. 26.
- 3 Po D. Vugi in Poglajenu, Berdnik, 2012, str. 10 in 37.
- 4 Pivk, Žitko, 2006, str. 145–158.
- 5 Oblak Čarni, 2004, str. 12–13.
- 6 Pivk, 2010, str. 56.
- 7 Žitko, 2008, str. 9–27.
- 8 Pivk, 2010, str. 56; Košir, Demšar, Leben-Seljak, 2013, str. 493.
- 9 Košir, Demšar, Leben-Seljak, 2013, str. 429.
- 10 Oblak Čarni, 2005, str. 15.
- 11 Mlinarič, 2001, str. 48.
- 12 Mlinarič, 2001, str. 37.
- 13 Marolt, 1929, str. 156.
- 14 Mlinarič, 2001, str. 78 in 82.
- 15 Mlinarič, 2001, 276 in 277.
- 16 Goldinar – srebrni kovanec, na Slovenskem v obtoku od 1486 do 1892; 1 goldinar (gld) = 60 krajcarjev (kr) = 240 (kasneje 180) denaričev (d) (ES 2, 1988, str. 231).
- 17 Činž je bila nekdanja glavna podložniška dajatev od posesti zemljiškemu gospodu ali pravdna dajatev (Blaznik, 1980, str. 247).
- 18 Za pomoč pri prevodu se zahvaljujem Vojku Pavlinu iz ARS.
- 19 Košir, str. 31.
- 20 Kontribucija je bila prvotno oznaka za vsak davek in od 15. stoletja naprej za neposredni davek za vojaške namene in zemljiški davek (Zgodovina, 2003, str. 184).
- 21 Košir ..., 2013, str. 31 in 32.
- 22 Košir ..., 2013, str. 27 in 28.
- 23 Dajatev mala pravica je služila prvenstveno za oskrbovanje gosposčinske kuhinje (Blaznik, 1980, str. 249).

- 24 Maselj - prostorninska mera, približno 3'5 decilitra.
- 25 Več glej: Umek, 1982.
- 26 Košir ..., str. 192–193.
- 27 Slovenija na vojaškem zemljevidu, 1763–1787; Podlipa.
- 28 Ambrožič, 2002, str. 9; Mlinarič, Kartuzija Bistra, 2001.
- 29 Pivk, 2010, str. 57.
- 30 KL, 1937, str. 364.
- 31 Novak, 1980–1986; Podlipski zvonovi 2001.
- 32 Novak, 1980–1986; Podlipski zvonovi 2001.
- 33 Pivk, 2010, str. 54.
- 34 Novak, 1980–1986; Podlipski zvonovi 2001.
- 35 Košir, 2013, str. 96.
- 36 Košir, 2013, str. 96.
- 37 Petrič, 2008, str. 114.
- 38 Košir, 2013, str. 73.
- 39 Pivk, 2010, str. 56–60.
- 40 Pivk, 2010, str. 62.
- 41 Časopis Doma starejših Dravlje, 1995.
- 42 Drnovšek, 1995, str. 64.
- 43 Po spominu zapisala nečakinja Tatjana Otoničar (roj. Podobnikar, 1951) iz Ljubljane.
- 44 Bogataj, 1989, str. 79–80, Pivk, Žitko, 2007, STR. 116–128.
- 45 Dozet, 2014, str. 157.
- 46 Oblak Čarni, 2004, str. 14 in več v: Serše, 2004, str. 26–29.
- 47 Janežič, Planetsiol, 2009.
- 48 Wikipedia: https://sl.wikipedia.org/wiki/Marija_Brenčič_Jelen.
- 49 Novak, Župnija Podlipa, str. 4; Pivk, 2010, str. 56–57.
- 50 Simončič, 2011, str. 236–237.
- 51 Marija Malovrh, roj. Slabe, 1953.
- 52 Pivk, 2010, str. 61 in 62.
- 53 Pivk, Žitko, 2007, str. 127–128.
- 54 Ogrin, 1962, str. 1–5.
- 55 Pivk, Žitko, 2007, str. 127.
- 56 P. Krivic, F. Vasseur; plongeesout.com
- 57 Pivk, Žitko, 2007, str. 125.
- 58 Oblak Čarni, 2005, str. 16.
- 59 Pivk, Žitko, 2007, str. 125.
- 60 Pivk, 2010, str. 56–57.
- 61 Pivk, 2010, str. 54–57.
- 62 Pivk, 2010, str. 56–58.
- 63 Kržišnik, 1898, str. 212.
- 64 Letopisi ljubljanske nadškofije 1959–2014.
- 65 Pivk, 2010, str. 52.
- 66 Marija Malovrh, roj. 1953, in Janez Žitko, roj. 1935. iZJAVA 2016.
- 67 Žitko, 2008, str. 12.
- 68 Hišno ime se zapisuje tudi s P-jem: Šupec, npr. na nagrobni plošči na podlipkem pokopališču in na več zemljevidih. Ena od možnih razlag domačega imena bi bila tudi po priimku Šubic.
- 69 Pivk, 2010, str. 64.
- 70 Rozalija Merlak, roj. Krvina, 1940.
- 71 Sonja Malovrh, roj. 1953.
- 72 Košir, ..., 2013, str. 460.
- 73 Košir, ..., 2013, str. 430, 463 in 464; Pivk, Žitko, 2007, str. 121–122.
- 74 Košir, ..., 2013, str. 465.
- 75 Košir, ..., 2013, str. 467.
- 76 Košir, ..., 2013, str. 468.
- 77 Sonja Malovrh, roj. 1953.
- 78 CRPOV – s projektom Celostni razvoj podeželja in obnove vasi je začelo ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano leta 1991 z namenom približevanja državam Evropske unije.
- 79 Pivk, Žitko, 2007, str. 122–124; Košir, ..., 2013, str. 469.
- 80 Košir, ..., 2013, str. 469–470.
- 81 Katarina Železnik Logar, roj. 1976.
- 82 Košir, ..., 2013, str. 471.
- 83 Košir, ..., 2013, str. 471.
- 84 Košir, ..., 2013, str. 472.
- 85 Košir, ..., 2013, str. 472, 473.
- 86 Košir, ..., 2013, str. 483.
- 87 Košir, ..., 2013, str. 484.
- 88 Košir, ..., 2013, str. 492–493.
- 89 Košir, ..., 2013, str. 493.